

Diplomová práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

PARTICIPACE V NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH DĚTÍ A MLÁDEŽE

PARTICIPACE V JUNÁKU A V PIONÝRU

Vedoucí práce: PhDr. Otakar Jíra

Autor práce: Kateřina Velíková
Studijní obor: Pedagogika volného času
Forma studia: kombinovaná
Ročník: 2.

2013

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

27. března 2013,

.....
Kateřina Velíková

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Otakaru Jírovi za cenné rady, podnětné připomínky a metodické vedení práce. Také děkuji své rodině a přátelům za trpělivost a podporu při psaní nejen této práce, ale i po celou dobu mého studia.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 PARTICIPACE.....	8
1.1 Pojem participace.....	8
1.2 Východiska participace.....	11
1.2.1 Svět.....	12
1.2.2 Evropa.....	14
1.2.3 Česká republika.....	18
1.3 Směry, stupně a formy participace.....	26
1.3.1 Směry participace.....	26
1.3.2 Stupně participace.....	28
1.3.3 Formy participace.....	30
2 PARTICIPACE V NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH.....	33
2.1 Důležitost, potřeba a východiska výchovy dětí a mládeže k participaci.....	33
2.2 Nestátní neziskové organizace.....	38
2.2.1 Participace v nestátních neziskových organizacích dětí a mládeže.....	41
3 PARTICIPACE V JUNÁKU A V PIONÝRU.....	46
3.1 Junák – svaz skautů a skautek ČR.....	46
3.1.1 Participace v Junáku.....	50
3.1.1.1 Interní participace v činnosti Junáka.....	50
3.1.1.2 Participace Junáka na životě společnosti.....	56
3.2 Pionýr.....	60
3.2.1 Participace v Pionýru.....	63
3.2.1.1 Interní participace v činnosti Pionýra.....	64
3.2.1.2 Participace Pionýra na životě společnosti.....	67
3.3 Porovnání Junáka a Pionýra z pohledu možnosti a uplatnění participace.....	72
ZÁVĚR.....	78
SEZNAM LITERATURY.....	81
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH PUBLIKACÍ A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	90
ABSTRAKT.....	93
ABSTRACT.....	94

ÚVOD

Myšlenka participace je v mnoha oblastech lidského dění často skloňované téma. Setkáváme se s ní ve svém životě snad na každém kroku, mnohdy aniž bychom si to uvědomili. V rodině, ve škole, v práci i ve volném čase je či by mělo být každodenní rozhodování o věcech, jež se nás týkají, součástí vzájemného soužití. Ať už se jedná o interakci mezi vrstevníky a spolužáky ve škole nebo mezi kolegy v práci při řešení pracovních úkolů. V oblasti pedagogiky volného času má participace své nezastupitelné uplatnění a místo, je jednou z jejích základních metod¹. Ne jinak je tomu ve volném čase dětí a mládeže při jejich zájmových aktivitách.

Diplomová práce je zaměřena na participaci v nestátních neziskových organizacích v České republice, zejména pak na nestátní neziskové organizace dětí a mládeže. Vysvětluje pojem participace, seznamuje s jeho východisky, ze kterých čerpá a o která se opírá. Popisuje základní dělení participace, poukazuje na potřebu a nezbytnost učit jedince spolupodílet se na životě svém i na životě společnosti, ve které žije, a rozvíjet tak u něj participační návyky od útlého věku. Součástí zkoumané problematiky je neziskový sektor. Práce se zabývá vymezením a popisem fungování nestátních neziskových organizací a nastiňuje možnosti využití participace ve vybraných oblastech. Hlavním cílem diplomové práce je nalézt ve dvou nestátních neziskových organizacích dětí a mládeže možnosti a způsoby uplatňování principu participace ve vybraných oblastech činností a popsat je, tyto poznatky dále shrnout a vzájemně porovnat. Zkoumání je zacíleno na participaci uvnitř organizací v základních organizačních jednotkách a na jejich participaci v životě společnosti. Zkoumání jsou podrobeny stanovy, vnitřní dokumenty obou organizací, systém vzdělávání členů, samotná zájmová činnost a další. Využity jsou v hojné míře také informace z metodických, publikačních a jiných materiálů, které jsou dostupné na webových stránkách obou organizací.

V diplomové práci je čerpáno z literatury, elektronických publikací a internetových zdrojů zabývajících se tematikou participace, práv dítěte, nestátních neziskových organizací, výchovy dětí a mládeže v jejich volném čase a dalších souvisejících témat. Autorka práce se při mnoha tvrzeních opírá o názory odborníků ze zkoumané

---

¹ Srov. KAPLÁNEK. M. *Základy pedagogiky volného času – skriptum*. [online].

oblasti, čerpá z poznatků jejich výzkumů a využívá tyto informace při vlastním bádání. V neposlední řadě vychází při úvahách, jejich shrnutích či vzájemných porovnání z osobních zkušeností s prací s dětmi a mládeží v občanském sdružení. Těží i ze zkušeností, kterých nabyla v rámci projektu Klíče pro život, jak v pozici účastníka, tak dobrovolníka v dílčích aktivitách projektu.

Diplomová práce je strukturována do tří hlavních kapitol. První kapitola obsahuje zejména teoretické poznatky o participaci. Je zde vysvětlen základní pojem participace, předložena východiska, ze kterých vychází, čerpá a o která se opírá. V této části práce jsou představeny vybrané stěžejní dokumenty, instituce či programy, ze kterých se při realizaci participace vychází. Ze světových dokumentů jmenujme za všechny Všeobecnou deklaraci lidských práv, kde jsou zakotvena základní lidská práva a svobody, a Úmluvu o právech dítěte, vymezující ochranu a práva dětí, s nosnou myšlenkou pojmoutí dítěte jako autonomní bytosti². Z evropských dokumentů představujeme Bílou knihu Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež a Revidovanou Evropskou chartu participace mladých lidí na místním a regionálním životě. Právě druhý zmiňovaný evropský dokument podněcuje k zapojení mladých lidí do rozhodování o věcech, které ovlivňují jejich životy. Z dokumentů České republiky (dále jen ČR) se jedná např. o Listinu základních práv a svobod nebo Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen Školský zákon). Ve Školském zákoně jsou zakotveny předpoklady pro vytváření participace jak ve formálním, tak neformálním vzdělávání. Kromě výchovy v rodině a ve volném čase zastává i školský systém, práce pedagogů a pedagogů volného času ve školním (např. školní družiny, kluby) a mimoškolním prostředí (např. střediska volného času, neziskové organizace pracující s dětmi a mládeží) ve výchově dětí a mladých lidí nezastupitelnou roli, neboť i zde se vytvářejí základní participativní návyky a dochází k formování jejich osobnosti. V poslední části kapitoly se seznámíme se směry, stupni a formami participace. Přiblížíme si, jak participace funguje, na čem staví a co je pro ni nezbytné.

Druhá kapitola se věnuje popisu participace v nestátních neziskových organizacích (dále jen NNO), a to v obecné rovině. Východiskem pro tuto část práce jsou nejen získané informace z první kapitoly, osobní zkušenost autorky s činností

---

² KREJČOVÁ, V. Práva a participace dětí v programu „Začít spolu“. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*, s. 48.

v neziskové organizaci, ale především analýza dostupných materiálů. S participací souvisí výchova jedince k participaci, která probíhá (či by měla probíhat) nejen v rodině, ve škole, ale právě i v jejich volném čase, tedy mj. i v NNO. Z toho důvodu je do druhé kapitoly zařazeno pojednání o významu a důležitosti výchovy dětí a mládeže k participaci. Následující část této kapitoly je zaměřena na základní charakteristiku NNO a související problematiku (legislativa, činnost, financování atd.). Dále je kapitola zaměřena na působnost NNO a oblast jejich činností z pohledu participace, kompetence členů a podílu organizace na získávání těchto kompetencí. Tyto informace čerpají ze studia a rozboru dostupných dokumentů vybraných NNO.

Třetí kapitola se zabývá konkrétními NNO dětí a mládeže, a to Junákem – svazem skautů a skautek ČR a Pionýrem. Výběr těchto institucí byl zcela záměrný. Obě organizace mají dlouholetou zkušenost s prací s dětmi a mládeží, poznamenanou dějinnými událostmi 20. století, jsou celorepublikové působnosti a mají propracované stanovy, vnitřní dokumentaci a jiné listiny. Při volbě organizací bylo také přihlíženo k faktu, že obě mají celkem vysokou členskou základnu (na skautských webových stránkách je zmíněn aktuální počet členů 46 tisíc a na webových stránkách Pionýru se uvádí více jak 15 tisíc členů³). Jejich výchovné působení tak zasahuje nezanedbatelný počet mladé populace. Z uvedených důvodů lze předpokládat, že zvolené organizace obsahují potřebné předpoklady pro naplnění stanovených cílů diplomové práce. Tato kapitola si klade za cíl nalézt a popsat uplatnění principů participace ve vybraných NNO a vzájemně je mezi sebou porovnat. Jedná se o studii a analýzu stanov, dalších vnitřních dokumentů, metodik, systému odborné přípravy, činností aj. V závěru třetí kapitoly jsou vyhodnoceny a porovnány obě organizace a jejich způsob participace – analýza společných znaků a odchylek.

---

³ Srov. *Zajímavá fakta a čísla*. [online] a srov. *Kolik má dnes členů Pionýr?* [online].

1 PARTICIPACE

Diplomová práce je zaměřena především na současnou participaci dětí a mládeže⁴ v NNO dětí a mládeže, a to v souvislosti s východisky, na kterých staví. Nebudeme se tak zabývat podrobným vývojem myšlenky participace v celé lidské historii. Pro naše účely postačí, zmíníme-li důležité události v druhé polovině 18. století, které souvisí s naší problematikou, a poté již zaměříme naši pozornost na vývoj od počátku 20. století po současnost. Vzhledem k tomu, že participace úzce souvisí s lidskými právy, nelze se u východisek omezit pouze na ČR, ale je nezbytné tuto problematiku osvětlit v širších souvislostech. Vede nás k tomu i fakt, že NNO dětí a mládeže, kterými se budeme zabývat podrobněji ve třetí kapitole, se ve svých stanovách hlásí k dokumentům s celosvětovou působností.

Cílem této kapitoly je vysvětlit si pojem participace, nahlédnout do jejích východisek a blíže ji charakterizovat. Nejprve si společně přiblížíme samotný pojem moderní participace. Zaměříme se na východiska participace, ze kterých čerpá – dokumenty, koncepce, programy či instituce jak celosvětové, tak evropské působnosti. Dále se pak budeme zabývat konkrétní charakteristikou. Popisem jejích směrů, stupňů a forem si ukážeme, jak by participace měla fungovat v samotné praxi jednotlivých organizací.

1.1 Pojem participace

Participace je dle slovníku cizích slov „účast, podíl“⁵. O participaci hovoříme v souvislosti s oprávněným podílením se účastníků na společné věci – od vyslovení návrhů, názorů a požadavků, přes učení se naslouchat a připomínkovat, uplatňovat a prosazovat společné věci, po převzetí spoluodpovědnosti za konečná rozhodnutí

---

⁴ Pro účely této práce jsou dětmi jedinci od 0 – 18 let věku, mládež pak od 18 – 26 let věku, pokud není uvedeno jinak.

⁵ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, s. 511.

a jejich realizaci.⁶ Hofbauer ve své příručce o participaci dětí a mládeže vysvětluje participaci jako „účast lidí na procesu rozhodování, řízení a správy“⁷.

Participace, jak jsme již uvedli v úvodu práce, je v současnosti dávána do souvislosti s mnoha oblastmi lidského života a dění v něm, zejména v oblasti politické, ekonomické a sociální.⁸ Hofbauer do oblasti politické řadí mj. rozvoj společnosti a podílení se lidí na rozhodování o podstatných věcech týkajících se jejich života; do oblasti ekonomické sféru pracovní a do sociální oblasti dobrovolné členství v různých organizacích.⁹ Zmíněné oblasti se týkají nejen dospělých, ale i dětí a mladých lidí. Jedinci mladší 18 let sice nemají v ČR a ve většině ostatních zemí ještě volební právo¹⁰, jsou však významnou a neoddelitelnou součástí společnosti, ve které žijí, a mají proto právo na podílení se při rozhodování o důležitých otázkách, a to ve všech oblastech.

Každý jedinec se během svého života neustále učí novým věcem, seznamuje se s dosud nepoznaným. Ne jinak je tomu i ve vztahu k participaci. Cílem participace je rozvíjet jedince, vést ho k zodpovědnému a plnohodnotnému způsobu života ve společnosti. Nejde o časově ohraničený úkol, ale o dlouhodobý, postupný proces učení, neboť participovat na životě, na dění v něm se člověk učí postupně, získává a rozvíjí pro tento účel své schopnosti.¹¹ „Participace vede děti a mládež k rozvoji komunikačních schopností a dovedností, pomáhá jim přijímat a zpracovávat informace a vede je k přijímání odpovědnosti za rozhodování a uvědomění si vlastních práv a povinností.“¹² Děti a mladí lidé tak svým tempem odmala formují a rozvíjejí svou osobnost, začleňují se do společnosti a vytvářejí si zde své místo. „Postupně, zprvu

---

⁶ Srov. ŠTURMA, J. Osm úrovní participace dětí jako jejich základního práva. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*, s. 75.

⁷ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti. Přání, potřeba nebo reálná možnost?*, s. 7.

⁸ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 19.

⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti. Přání, potřeba nebo reálná možnost?*, s. 7.

¹⁰ Existují však výjimky, kdy je snížena volební hranice volebního práva – v Evropě např. Rakousko, kde je věková hranice 16 let. Ve světě je to např. Argentina, kde je věková hranice také 16 let.

¹¹ Srov. *Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež*, s. 30.

¹² *Závěrečná zpráva z kurzů pro odbornou veřejnost v průřezovém tématu Participace a informovanost, cesta k aktivnímu občanství*. [online], s. 6.

živelně, pak cílevědomě, začínají do života zasahovat a vlastní aktivitou se podílet na rozvoji školy či obce.¹³

Participace tak, jak jsme si ji uvedli výše, tedy spoluúčast jednotlivce na dění ve společnosti, je jedním z nástrojů demokratického stylu řízení.¹⁴ Můžeme říci, že participace je součástí demokracie, tam kde je demokracie chápána jako způsob (sou)žití lidí ve společnosti.¹⁵ Výchova k demokratickému smýšlení a potažmo i výchova k participaci by měla začít již u dětí, a to jak v rodinách, ve škole, tak v jejich volném čase.

Shrneme-li si výše uvedené a pokusíme se definovat participaci, mohli bychom využít slovního spojení celoživotního procesu. Jde o celoživotní proces výchovného charakteru, který umožňuje jedinci spolupodílet se od útlého věku na rozhodování, činnostech a aktivitách v jeho rodině, škole, okolí. V této práci přistupujeme k participaci zejména z pohledu využití ve volném čase jedince, tedy i v jeho výchově. Nahlížíme tak na participaci jako na nástroj, který nám umožňuje formovat jedince během jeho dospívání v samostatného, zodpovědného, práva a povinnosti využívajícího občana ve vyzrálé, demokratické společnosti.

---

¹³ BŮŽEK, A. Žákovská samospráva jako významný prostředek mravní a občanské výchovy. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*, s. 9.

¹⁴ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti? Přání, potřeba nebo reálná možnost?*, s. 7.

¹⁵ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 19.

1.2 Východiska participace

V této kapitole se budeme zabývat východisky participace. V úvodu kapitoly zmíníme důležité historické souvislosti moderních dějin v oblasti lidských práv. Dále se pak již budeme věnovat vzniklým dokumentům, institucím, koncepcím či programům směřujícím k podpoře a k realizaci myšlenky participace, zejména pak participaci dětí a mládeže.

Participace v obecných souvislostech, jak jsme se již zmínili, je součástí demokracie a úzce také souvisí s lidskými právy. Nebylo vždy samozřejmostí, že by lidé měli svá nezadatelná práva, např. právo na život či svobodu, zakotvena v legislativním rámci země, ve které žili. Dějinné události v druhé polovině 18. století (Prohlášení nezávislosti z roku 1776, Velká francouzská revoluce v roce 1789) však postavily základy pro nové uspořádání společenských poměrů v zemích západní Evropy i v severní Americe. Změnil se běh dějin, zejména na starém kontinentu. Změny obsáhly nejen politické uspořádání, ale především myšlení lidí tehdejší doby a chápání jejich nezadatelných práv. Jedna z hlavních osvěcenských myšlenek té doby obsahovala platnost svobody a rovnosti v právech každého jedince.¹⁶ Prosazování demokratických principů v životě obyčejných lidí dalo směr dalšímu vývoji v oblasti lidských práv a svobod. V 19. století, nesoucím se ve znamení průmyslové revoluce, docházelo v Evropě k významným změnám ve všech oblastech lidského počínání, mj. i v sociální rovině. V industriální společnosti se stále častěji ozývaly hlasy volající po svých utlačovaných právech, jež nakonec v politické sféře postupně vyústily ve všeobecné mužské a později i ženské volební právo. Většina Evropanů získala volební právo mezi lety 1848 – 1914.¹⁷ Děti a jejich práva se dostávaly do popředí jen velmi pomalu. Ještě počátkem 20. století nebyly děti předmětem mezinárodního zájmu.¹⁸ To se však naštěstí změnilo.

---

¹⁶ Srov. *Světové dějiny II. – Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*, s. 46-55.

¹⁷ Srov. DAVIES, N. *Evropa*, s. 792-797.

¹⁸ Srov. LOPATKA, A. Význam úmluvy o právech dítěte. In *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*, s. 20.

1.2.1 Svět

Zájem o děti se zvyšoval v dějinném vývoji velmi pozvolna. Až ve 20. století došlo k výraznějším změnám. S rozvojem moderní společnosti, zejména v právních státech, vyvstala potřeba zajímat se nejen o práva dospělých, ale i o práva dětí. I děti mají v moderní společnosti svá práva, povinnosti a své místo. Pohnuté události v první polovině 20. století, spojené zejména se světovými konflikty, podnítily vznik organizací¹⁹ zabývajících se lidskými právy a osobní svobodou každého jedince (dětí, mládež, ženy nevyjímaje), zejména pak jejich ochranou a prosazováním v reálném světě.

Po první světové válce vznikla první mezinárodní organizace států, jež měla zaštitovat mír a bezpečnost – Společnost národů²⁰. Ta v roce 1924 vyhlásila Deklaraci práv dítěte, zvanou Ženevská deklarace. Tímto počinem došlo poprvé v historii k deklarování práv dítěte na mezinárodní úrovni a zároveň k nesouhlasnému vyjádření mezinárodního společenství nad utrpením dětí v době první světové války.²¹ Ženevská deklarace, ač je svým obsahem spíše dokumentem obecných etických požadavků v oblasti péče o dítě, dala základ dokumentům, jež spatřily světlo světa o pár desetiletí později.

V roce 1945 vznikla mezinárodní Organizace spojených národů (dále jen OSN), jejíž činnost je zacílena na ochranu lidských práv a svobod ve všech oblastech lidského počínání. Dne 10. prosince 1948 přijalo Valné shromáždění OSN Všeobecnou deklaraci lidských práv. Jde o mezinárodně uznávaný kodex základních práv a svobod každého člověka.²² Valné shromáždění vyzývá v preambuli deklarace každého jedince do zapojení se na uplatňování cílů obsažených v dokumentu, čímž podněcuje k participaci, a to nejen dospělé, ale všechny, tedy děti a mládež nevyjímaje.²³

---

¹⁹ Např. Save the Children (více na <http://www.savethechildren.org>).

²⁰ Společnost národů vznikla po první světové válce v rámci Versailleské smlouvy – začátkem roku 1919 došlo k mírové konferenci v Paříži, kde se sešli delegáti téměř všech států spojenců a rokovali o poválečném uspořádání světa; jedním z výstupů této konference byla Versailleská smlouva, jež mj. ustanovila vznik Společnosti národů. Společnost národů neměla dlouhého trvání, nepodařilo se jí naplnit vize ustanovené při vzniku. Formálně zanikla v roce 1946. Její nástupkyní se stala Organizace spojených národů. Srov. *Světové dějiny II. – Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*, s. 137-189.

²¹ Srov. Bůžek, A. *Století dítěte a práva dítěte*. [online].

²² Srov. *Den lidských práv: I váš hlas se počítá*. [online].

²³ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 19-20.

Dne 20. listopadu 1959 přijalo Valné shromáždění OSN Deklaraci práv dítěte. Tento mezinárodní dokument rozvíjel a upravoval obsah týkající se práv dítěte již zmíněné Ženevské deklarace a navazoval i na Všeobecnou deklaraci lidských práv. Cílem Deklarace práv dítěte nebylo pouhé ukotvení práv a svobod dítěte do textu, naopak Valné shromáždění: „Vyzývá rodiče, muže i ženy a dobrovolné organizace, místní úřady a vlády zemí, aby uznali tato práva a snažili se dosáhnout jejich dodržování (...).“²⁴ Snahou aktérů bylo zapojit všechny jedince do činnosti vedoucí k ochraně práv dítěte, a to formou jejich participace ve společnosti a pro společnost. Dokument je výzvou všem lidem bez rozdílu.

Zájem o dítě a ochranu jeho práv a svobod dále narůstal, dosavadní kroky vyústily ke vzniku Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva), jež byla vyhlášena na Valném shromáždění v New Yorku 20. listopadu 1989 a platnou se stala o necelý rok později 2. září 1990. Jednalo se o první obecně závaznou právní normu týkající se výhradně práv dítěte. Je to mezinárodní dokument závazný pro všechny státy, jež ho ratifikovaly. Dokument požaduje na členských zemích respektování a dodržování základních dětských práv. K Úmluvě se přihlásily (kromě dvou zemí – Somálsko a USA) všechny členské země OSN. Dodržování Úmluvy ze strany smluvních států kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN, jemuž jsou předkládány pravidelné zprávy o činnosti. V ČR je Úmluva součástí právního řádu (Zákon č. 104/1991 Sb., O Úmluvě o právech dítěte) a je nadřazena národním zákonům, jelikož se jedná o mezinárodní dokument o lidských právech (nadřazenost vyplývá z čl. 10, Zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR²⁵).

Úmluva je základním východiskem nejen pro státní politiku členských zemí vůči dětem, ale i stavebním kamenem pro rozvíjení morálních standardů a pro vytváření lepších podmínek života budoucím generacím.²⁶ V úvodu jsou vymezeny základní podmínky a východiska dokumentu, následujících 54 článků lze rozdělit do tří částí: první část obsahuje a popisuje práva dítěte (články 1–41); druhá část je zacílena na plnění Úmluvy ze strany členských států, na hodnocení a posuzování tohoto plnění je ustanoven Výbor pro práva dítěte OSN (články 42–45); třetí část stanovuje podmínky ratifikace, přistoupení a vypovězení Úmluvy.²⁷ Jedná se

---

²⁴ Deklarace práv dítěte. [online].

²⁵ Srov. Ústava České republiky. [online].

²⁶ Srov. Bůžek, A. *Století dítěte a práva dítěte*. [online].

²⁷ Srov. VOTAVOVÁ, J. a kol. *Mami, tati, znáš má práva?*, s. 5.

bezpochyby o jeden z nejdůležitějších mezinárodně platných dokumentů související s naší zkoumanou problematikou. Staví na několika základních pilířích: právo na přežití a rozvoj, právo na ochranu a právo na účast.²⁸ Poslední ze zmiňovaných legislativně upevňuje právo dětí a mladých lidí na participaci. Nejvíce k participaci hovoří článek 12, který zaručuje dítěti, jež je schopno formulovat své vlastní názory, právo vyjadřovat se k záležitostem, které se jej týkají. Dítě má tak právo nejen své názory vyjadřovat, ale zároveň mu nesmí být upíráno právo být vyslyšeno. I v ostatních článcích Úmluvy lze však najít podporu participace. Za všechny uvádíme článek 13 (právo na svobodu projevu, vyhledávání, přijímání a rozšiřování informací), článek 14 (právo na svobodu myšlení), článek 15 (právo na svobodu sdružování a shromažďování), článek 17 (právo na přístup k informacím) či článek 29 (výchova dítěte má směřovat k přípravě na zodpovědný život ve svobodné společnosti).²⁹

1.2.2 Evropa

V předešlé kapitole jsme si přiblížili novodobý dějinný vývoj základních lidských práv. Zmínili jsme se o základních a důležitých organizacích a dokumentech s celosvětovou působností, které daly základ současné podobě lidských práv a staly se tak i odrazovým můstkem pro participaci. Nyní se zaměříme již konkrétněji, a to na vybrané evropské organizace, platné dokumenty a programy, jež vznikly na základě potřeby a nutnosti zapojit děti a mládež do dění ve společnosti v evropském kontextu.

Na sklonku osmdesátých let 20. století, v roce 1987 ve Francii, byl založen Evropský parlament mládeže (European Youth Parliament, dále jen EYP), původně školní projekt, který vznikl ze soukromé iniciativy studentů a jejich rodičů střední školy v roce 1987 ve Fontainebleau ve Francii. Po návratu ze setkání „l'ONU des jeunes“ („OSN mladých“) se několik studentů a jejich rodičů zaobíralo myšlenkou o podobném systému na evropské úrovni, kterou později také zrealizovali. Dne 19. března 1988 došlo k historicky prvnímu shromáždění EYP.³⁰ Ten se postupně vyvinul ve studentskou organizaci (lidé mladší 25 let) umožňující participaci mládeže v evropském kontextu.

---

²⁸ Srov. VOTAVOVÁ, J. a kol. *Mami, tati, znáš má práva?*, s. 5.

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 24-29.

³⁰ Srov. *Notre histoire*. [online].

V současnosti do této organizace řadíme 35 států, a to jak členské země Evropské unie, tak i např. Norsko či Gruzii. Mezi cíle současné EYP patří obrátit pozornost mladých lidí k aktuálním evropským problémům, podporovat jejich zájem o evropskou politiku a zapojit je do celosvětového dění. Jsou pořádána mezinárodní setkání v různých místech Evropy, kde v diskusních fórech mohou mladí lidé vyjádřit své názory, učí se v praxi pracovat v týmech, mají možnost seberealizace a prosazení. EYP má svou obdobu i v ČR. Jedná se o registrované občanské sdružení Evropský parlament mládeže v ČR a vzniklo v roce 1998.³¹ EYP je organizací, jež vznikla z potřeby zapojení se mladých lidí do aktivit a dění v Evropě.

Mezi další mezinárodní struktury zabývající se participací dětí a mládeže řadíme Evropské fórum mládeže (European Youth Forum Jeunesse – dále jen YFJ) založené roku 1996. YFJ sdružuje velké množství členských organizací z různých zájmových oblastí z mnoha zemí Evropy. Základnu tvoří přibližně 10 miliónů mladých lidí. Jedná se o politicky nezávislou, demokratickou instituci tvořenou a vedenou mladými lidmi. Zastupuje zájmy vůči mezinárodním institucím (Evropská unie, Rada Evropy, OSN). Bývá nazývána hlasem mladých lidí v Evropě. Jejím cílem je prosazovat a chránit zájmy mladých lidí v rámci celé Evropy a zároveň je podněcovat a podporovat ve snaze aktivní participace.³² Souhrnně bychom mohli říci, že YFJ chrání, hlídá a prosazuje zájmy mladých lidí, zejména pak na půdě Evropské unie v Bruselu a zároveň podněcuje samotné členy organizace k aktivní účasti na veřejném dění a k prosazování jejich zájmů.

Velmi podobnou náplň má i Evropská organizace rad a parlamentů mládeže Youth PLANET (Youth Participation in Local Authorities Network in Europe Today), v českém překladu užívaný název Planeta Mládež. Byla založena v roce 1997 a jejím cílem je vytvářet podmínky a prostor pro komunikaci mezi radami a parlamenty mládeže a evropskými institucemi, Evropskou unií a Radou Evropy.³³

Z významných evropských dokumentů týkajících se participace si zde uvedeme dva: Bílou knihu Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež (vydaná v roce 2002, dále jen Bílá kniha) a Revidovanou Evropskou chartu participace mladých lidí na místním a regionálním životě (z roku 2003). Bílá kniha vznikala v období, kdy

---

³¹ Srov. *Co je EYP*. [online].

³² Srov. *Co je to Evropské fórum mládeže (YFJ)*. [online].

³³ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 33.

probíhaly diskuze o budoucnosti Evropy v kontextu s plánovaným rozšířením Evropské unie o další členské státy. To sebou neslo i úvahy o nových perspektivách a způsobu zapojení mladých lidí (v souvislosti s Bílou knihou jsou mladí vymezeni 15 až 25 rokem života). Mladí stojí zpravidla v první linii přicházejících změn ve společnosti, neboť po nich většinou vyžadujeme, aby vytvářeli jiné formy sociálních vztahů, vyrovnávali se rychle s odlišným způsobem života, přinášeli nové iniciativy. Ne jinak je to i u mladých Evropanů. Nadcházející ekonomické změny, demografická nerovnováha, globalizace a kulturní mnohotvárnost se jich po plánovaném rozšíření Evropské unie měly citelně dotknout. Tímto směrem se ubíraly úvahy a diskuze, jichž se účastnili mladí lidé, organizace mládeže, vědecká společenství, odpovědní politici a správní orgány. Snad i proto závěry z jednání ve vztahu k opatřením v oblasti mládeže vykryštalizovaly v podobu obsaženou v Bílé knize. Nelze mladé lidi vynechávat z občanského života, naopak je nezbytné naslouchat jim, nabídnout možnosti a prostředky, aby mohli vyjádřit své myšlenky a měli možnost je konfrontovat s ostatními členy společnosti. Přikládat větší význam mládeži v každodenní politice, motivovat a podněcovat členské státy k efektivnější spolupráci, podporovat mobilitu mládeže, setkávání kultur (viz dále uvedený program *Mládež v akci*). Bílá kniha obsahuje několik prioritních témat – participaci mládeže, informovanost, dobrovolnou službu mládeže, větší porozumění mládeži. Od participace si Evropská komise slibovala větší zapojení mládeže do procesu vzdělávání, upevnění občanského uvědomění. Plánovala zapojení neorganizovaných mladých lidí, zesílení úsilí budování participace na místní úrovni, zejména pak ve školách. Hlavním významem a ambicí Bílé knihy bylo nabídnout Evropské unii nový rámec pro spolupráci v oblasti politiky mládeže.³⁴ Bílá kniha se tak stala východiskem pro další činnost v této oblasti.

Dokument *Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě* (z roku 2003, dále jen *Evropská charta*) vybízí ke smysluplnému zapojení mladých lidí do rozhodování a aktivit ve věcech, jež mají zásadní vliv na jejich životy. Také upozorňuje na důležitou roli organizací dětí a mládeže v oblasti participace. *Evropská charta* je rozdělena do tří částí. V první části jsou vymezeny tři základní zásady pro realizaci – účast mladých lidí na místním a regionálním životě; potřeba zahrnout mládež do programů místních orgánů; zásady a formy

---

³⁴ Srov. *Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež. Komise Evropských společenství*, s. 5-28.

participace, týkající se všech mladých lidí bez jakékoli výjimky. Druhá část uvádí nástroje, jimiž lze podporovat participaci – např. rozvoj školení mládeže v oblasti participace, zajišťování její informovanosti, podpora iniciativ a projektů mladých, podpora dobrovolnictví, podpora účasti mladých v nevládních organizacích a politických stranách. Třetí část Evropské charty poskytuje rady pro vznik struktur a organizací, které by umožnily participaci mladých lidí v místních a regionálních záležitostech. Tyto struktury by měly mj. vytvořit podmínky pro dialog a partnerství mezi mladými lidmi a místními nebo regionálními úřady. Tvůrcům Evropské charty šlo o vytvoření „živého dokumentu“, nástroje používaného při zvyšování podpory smysluplné participace mladých lidí na místní a regionální úrovni, a to ne v teoretické, ale praktické rovině.³⁵

Evropská unie v rámci své působnosti vyhláší a podporuje také řadu programů zaměřených na volnočasové aktivity dětí a mládeže a s tím související činnosti (např. mezinárodní výměna mládeže či podpora dobrovolnictví). V rámci těchto aktivit dochází ke vzájemné participaci jedinců či skupin začleněných do programů. Za všechny programy si zde ve stručnosti představíme probíhající program *Mládež v akci* (platný pro období 2007 až 2013), navazující na předešlý program *Mládež* (platný pro období 2000 až 2006). Tento program je určen jedincům ve věku 13 až 30 let, především pak mládeži ve věku 15 až 28 let. Je otevřen i pracovníkům s mládeží. Finanční prostředky z programu jsou určeny na realizaci projektů či aktivit, které jsou ve shodě s všeobecnými cíli programu – např. posílení zapojení mladých lidí do společnosti či podnícení rozvoje evropské spolupráce v oblasti mládeže. Hlavní prioritou programu je pak aktivní účast mladých lidí v každodenním životě, zvýšení zapojení v systému zastupitelné demokracie.³⁶ V ČR zajišťuje implementaci tohoto vzdělávacího programu Česká národní agentura *Mládež* (dále jen ČNAM), spadající pod Národní institut dětí a mládeže v ČR. Smyslem činnosti ČNAM v souvislosti s programem *Mládež v akci* je pomoci mladým lidem a pracovníkům s mládeží v ČR zapojit se do jeho aktivní činnosti a přispět k naplnění vytyčených cílů programu. ČNAM usiluje o podporu participace mládeže na úrovni mezinárodní spolupráce, vytváření podmínek pro rozvoj nových metod a forem neformálního

---

³⁵ Srov. *Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě*. [online], s. 1-8.

³⁶ Srov. *Průvodce programem Mládež v akci 2012*. [online], s. 5-18.

vzdělávání či možnost realizace vlastních nápadů a vizí.³⁷ ČNAM tak svou činností přispívá k realizaci cílů, které jsme zmiňovali již výše v Bílé knize a v Evropské chartě.

1.2.3 Česká republika

Stejně jako na světové scéně, tak i v ČR jsou vytvořeny předpoklady pro participaci dětí a mládeže ve společnosti. Ty vycházejí zejména z Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR (Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, článek 3 a Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod). Není to však jediný zdroj pro podporu myšlenky participace. V této kapitole zmíníme vybrané související zákony, zaměříme se na konkrétní koncepce, programy, organizace, dokumenty a projekty, jež slouží jako východisko či nástroj pro uplatňování mechanismů participace v ČR.

Jak už bylo v úvodu této kapitoly řečeno, podporu participace dětí a mládeže v ČR zajišťuje Ústava ČR, resp. Listina základních práv a svobod. Zde je mj. uvedeno, že každý má právo na svobodu projevu, právo na informace či právo sdružovat se, vyjadřovat své názory a rozšiřovat je.³⁸ Dalšími zákony, které podporují realizaci participace v občanském životě, je např. Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, kde je mj. zakotvena podpora zveřejňování informací povinnými subjekty (např. státní orgány, územní samosprávné celky)³⁹ či Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, v němž nalezneme oporu pro svobodné sdružování občanů⁴⁰. V neposlední řadě je třeba zmínit i Školský zákon, v němž jsou zakotveny předpoklady pro vytváření participace ve vzdělávání. V § 21 jsou vymezena práva žáků a studentů, je zde uvedeno jejich právo volit a být voleni do školské rady, jsou-li zletilí; možnost zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy, který je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat. Mají také právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím, jež se týkají podstatných záležitostí jejich

---

³⁷ Srov. *ČNA Mládež*. [online].

³⁸ Srov. *Listina základních práv a svobod*. [online].

³⁹ Srov. *Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím*. [online].

⁴⁰ Srov. *Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů*. [online].

vzdělávání a jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje.⁴¹ Školský zákon tedy participaci ve škole přímo nenařizuje, má pouze podněcující a podpurný rámeček. Samotné rozhodnutí o zřízení např. školních parlamentů pak závisí na podmínkách v konkrétní škole.

Základní východiska státní politiky v ČR v oblasti dětí a mládeže jsou nejen plnění úkolů v rámci mezinárodních úmluv, k jejichž plnění se ČR přihlásila, ale i vytváření podmínek pro jejich rozvoj. Legislativní ukotvení podpory participace v českém právním řádu ukládá příslušným ministerstvům, v našem případě Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), vytvářet podmínky pro její naplňování. Činí tak např. v dokumentu Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007–2013 (dále jen Koncepce). Východisky pro tento dokument jsou i již výše zmiňované deklarace či dokumenty s celosvětovou nebo evropskou působností (za všechny jmenujme Úmluvu, Bílou knihu a Evropskou chartu). Při formulování cílů státní politiky a při samotném působení státu na děti a mládež se vychází z roviny podpory a ochrany. Podporou v souvislosti s participací je myšlena činnost státu či NNO, jež vytváří podmínky k participaci mládeže na společenském a politickém životě. Nástroji státu v oblasti podpory i ochrany dětí a mládeže jsou zejména právní normy, ale třeba i další vzdělávání pedagogických pracovníků. Mezi hlavní cíle Koncepce je zařazena i výchova k aktivnímu občanství, včetně participace. Sedmá tematická oblast Koncepce je pak zaměřena na participaci mladé generace na společenském a politickém životě, kde mezi cíle státní politiky je zahrnuta podpora vytváření dětských samospráv, vedení orgánů státní správy a samosprávy k lepší komunikaci s dětmi a mládeží. Mezi rezortní cíle, tedy cíle MŠMT, jsou pak zahrnuty např. podpora participace mladých lidí na občanském životě prostřednictvím finanční podpory, podpora rozvoje místních participačních struktur, podpora různých forem učení se aktivní participací, metodická podpora rozšíření dětských parlamentů či podpora metod a forem participace v zájmovém vzdělávání. Koncepce je rozpracována a zkonkretizována vždy pro dvouleté období do Plánu aktivit, tedy na léta 2008–2009, 2010–2011 a 2012–2013.⁴²

---

⁴¹ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online].

⁴² Srov. Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007–2013. [online], s. 9–28.

Jak už jsme zmínili výše, státní politika v Koncepti vymezuje kroky na podporu vytyčených cílů. V souladu s tím MŠMT vypracovalo a vyhlásilo Programy státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace na léta 2011 až 2015 (dále jen Programy). Podpora Programů je zacílena na NNO dětí a mládeže či NNO pracující s dětmi a mládeží a zaměřuje se zejména na podporu činností a aktivit směřujících k rozvoji a zkvalitnění činnosti jednotlivých NNO. Mezi cíle těchto programů je opět začleněna výchova dětí a mládeže k participaci, jejich mezinárodní spolupráce či vytváření podmínek a možností pro poskytování informací pro jejich potřeby.⁴³

Mezi výrazné zástupce NNO s mezinárodním přesahem patří Česká sekce DCI – Sdružení zastánců dětských práv ČR (dále jen Česká sekce DCI). Jedná se o dobrovolnou nevládní organizaci (právní forma občanské sdružení), zastupující v souladu s českým právním řádem zájmy zastánců dětských práv v ČR v mezinárodní nevládní organizaci Defence for Children International⁴⁴ (dále jen DCI). Česká sekce DCI vychází z principů zakotvených v Deklaraci práv dítěte a v Úmluvě a snaží se je dostat do podvědomí obyvatel ČR. Obzvláště pak mezi ty skupiny obyvatelstva, které pracují s dětmi (učitelé, vychovatelé, zdravotní sestry, soudci, policisté, rodiče atd.). Mezi hlavní cíle tohoto sdružení patří podpora, ochrana a prosazování práv, zájmů a potřeb dětí v ČR.⁴⁵ Česká sekce DCI se zabývá mnohostrannými aktivitami směřující k naplňování Úmluvy za podpory a dobrovolné činnosti členů a spolupracovníků České sekce DCI. Aktivity jsou rozvrženy do čtyř pracovních skupin: pro rodinu a sociální a zdravotní záležitosti dětí, pro vzdělávání, pro volný čas dětí a pro participaci mládeže na životě společnosti. Veškerá činnost probíhá za spoluúčasti dětí a mladých lidí, ve spolupráci s jinými NNO či parlamenty dětí a mládeže. Tato vzájemná spolupráce občanských sdružení vyústila v roce 1997 ve vznik Aliance nestátních organizací pro práva dětí v ČR.⁴⁶

Participace v ČR probíhá i díky Programu Participace. V rámci tohoto programu vznikl v roce 1997 Národní parlament dětí a mládeže (dále jen NPDM). Jedná se

---

⁴³ Srov. *Programy státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace na léta 2011 až 2015*. [online].

⁴⁴ DCI je členem skupiny nevládních organizací pro Úmluvu - NGO Group for the Convention on the Rights of the Child. Srov. *Kdo jsme*. [online].

⁴⁵ Srov. *Cíle a zásady činnosti sdružení*. [online].

⁴⁶ Srov. *Další informace*. [online].

o samosprávnou skupinu dětí a mládeže, která je na vrcholu všech struktur parlamentů (krajských, obecních, školních aj.), zastupitelstev a jiných organizací pracujících na participaci dětí a mládeže v ČR. NPDM funguje jako základna pro participační aktivity, hájí zájmy mladých a vyvíjí činnost mířící k rozvoji a osvětě této problematiky. Je metodickou podporou pro již existující parlamenty dětí a mládeže v ČR a pomáhá zakládat nové. Spolupracuje s mnoha národními institucemi, ale i se zahraničními partnery a parlamenty a nabyté poznatky pak předává české mládeži. Zahraniční kontakty jsou využity v rámci tvorby mezinárodních projektů. Vedení NPDM je voleno jednou ročně, za každý kraj jsou zvoleni dva zástupci, kteří tvoří Předsednictvo NPDM. Jeden ze zvolených krajských zástupců je zároveň členem Rady NPDM. Radu reprezentuje předseda a dva místopředsedové NPDM pro roční období. Celou takto zvolenou strukturu zaštiťuje koordinátor, který napomáhá dosažení cílů NPDM, prezentuje ho na veřejnosti.⁴⁷ Cílem aktivit NPDM je kromě jiného zajistit dětem a mládeži dostatek příležitostí, informací a prostoru pro zvýšení možností participace, zejména v samosprávných strukturách.

Namísto je si nyní vysvětlit blíže pojem parlamenty dětí a mládeže a jejich činnost. Jedná se o strukturu, jež vzniká za účelem zapojení se do procesu rozhodování a podílení se na životě ve společnosti. Hofbauer uvádí podrobnosti týkající se vzniku, členství, právního postavení a činnosti těchto participačních struktur, které pro přehlednost nazývá jednotně městské parlamenty. Městský parlament působí zpravidla na území obce, či její části, je tvořen volenými zástupci, kde členy jsou děti a mládež do 26 let. Právní postavení parlamentu se odvíjí od toho, zda je zvolena možnost vyhledat si zastřešující subjekt (občanské sdružení, škola, dům dětí a mládeže aj.) či se vydat cestou vlastní právní subjektivity (např. založení občanského sdružení). Důležitou úlohu dle něj hraje koordinátor městského parlamentu, který musí být starší 18 let a mezi jeho hlavní úkoly spadá pomoc např. při jednání s úřady v případě potřeby plnoletého zástupce.⁴⁸ Činnost v parlamentech dětí a mládeže je příležitostí učit se participovat na věcech veřejných. Podrobná struktura parlamentů dětí a mládeže je k nalezení na webových stránkách Programu Participace, zde uvádíme pouze základní sestupnou hierarchii: Program Participace → NPDM → krajské parlamenty

---

⁴⁷ Srov. *O NPDM*. [online].

⁴⁸ Srov. KOŽUCHOVÁ, A. a kol. *Parlamenty dětí a mládeže. Metodická příručka*, s. 7-10.

děti a mládeže → obecní parlamenty dětí a mládeže → školní parlamenty dětí a mládeže.⁴⁹

Další významnou platformou v ČR, v níž probíhá participace na více úrovních a v mnoha směrech, je Česká rada dětí a mládeže (dále jen ČRD M). Byla založena v roce 1998 osmi sdruženími dětí a mládeže a dnes se rozrostla již na více jak sto členských organizací. Ve stanovách ČRD M je uvedeno, že posláním sdružení je podporovat oprávněné zájmy dětí a mládeže ve snaze napomáhat všestrannému rozvoji mladých lidí. Toto poslání je naplňováno podporou mimoškolní výchovy a činnosti členů sdružení, zejména pak snahou o vytváření co nejlepších podmínek pro jejich aktivity.⁵⁰ ČRD M je významným hráčem na poli politiky mládeže, a to nejen na národní, ale i na evropské úrovni. Napomáhá tomu i fakt, že je aktivním členem YFJ, což využívá k vyjadřování se k záležitostem mezinárodního charakteru.

ČRD M zabezpečuje řadu činností související s podporou participace dětí a mládeže. I probíhající projekt s názvem Kecejme do toho (první ročník se uskutečnil v letech 2010/2011) funguje pod její záštitou, hlavním partnerem je NPDM, finanční podpora je čerpána kromě MŠMT i z programu Mládež v akci. Projekt Kecejme do toho je přímo zaměřený na participaci mladých lidí. Snahou projektu je co největší podpora spoluúčasti mladých lidí na veřejném životě v ČR a Evropské unii, zejména pak v oblastech, které se jich přímo dotýkají. Dle projektového týmu probíhá participace zejména „zdola“, z řad mladých lidí. Dokazuje to i způsob zapojení se do projektu – prvním krokem zapojení je společné nalezení tématu, které mladé lidi zajímá. Návrhy lze zveřejňovat na internetovém fóru k tomu určeném či přímo na pořádaných akcích, tedy podnět přichází přímo od mládeže. Nejčastěji navržená témata jsou pak vybrána do projektu, kde jsou následně diskutována na pořádaných workshopech či na sociálních sítích (Facebook, Twitter).⁵¹ Cíle projektu jsou plně v souladu s cíli státní politiky ČR, potažmo s cíli obsaženými v Koncepci, neboť zde dochází k aktivnímu podněcování ke spoluúčasti mladých lidí na veřejném životě.

Výše jsme se zmínili o cílech státní politiky v oblasti rozvoje participace a v související podpoře dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků či vytváření podmínek pro práci s dětmi a mládeží zaměřenou na učení se participací. Pod gesci

---

⁴⁹ Srov. *Program participace*. [online].

⁵⁰ Srov. *O České radě dětí a mládeže*. [online].

⁵¹ Srov. *Kecejme do toho – strukturovaný dialog mládeže*. [online], s. 3.

MŠMT patří i mnohá odborná zařízení, jejichž poslání korespondují s výše zmíněnými cíli státní politiky. Mezi tato zařízení bezesporu patří Národní institut dětí a mládeže MŠMT, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a školské zařízení pro zájmové vzdělávání (dále jen NIDM). Název napovídá co je jeho specializací. Vzdělávání, metodická a organizační podpora patří mezi jeho hlavní činnosti. Služby NIDM využívají zejména pracovníci středisek volného času, školní kluby a družiny, NNO aj. NIDM zaštiťuje i další oblasti. Je organizátorem celé řady soutěží, dětských vědomostních olympiád, podporuje nadané děti a mládež, poskytuje informační servis v podobě zajímavostí, aktualit, přehledu volných vzdělávacích kurzů, koordinuje činnost Národního informačního centra pro mládež (metodický, kontrolní a koordinační subjekt informačních center v ČR) a ČNAM (zajišťující v ČR průběh programu Mládež v akci).⁵²

Prudký rozvoj informačních technologií na sklonku 20. století a v následujících letech umožňuje rychlý přístup k informacím. Na tomto principu staví i evropská informační síť Eurodesk, působící ve více jak 30 evropských zemích. Na národní úrovni ji pak zastřešují státní instituce působící v oblasti dětí a mládeže, v ČR je to právě NIDM, kde Eurodesk je součástí ČNAM. Umožňuje snadný a rychlý přístup k evropským informacím, využitelným v oblasti práce s dětmi a mládeží. Informace jsou určené samozřejmě i samotným dětem a mládeži. Jedná se např. o informace o evropských programech pro mladé lidi (Evropa pro občany, Mládež v akci); možnosti studia, práce, ubytování v zahraničí a kontakty na zahraniční organizace; informace o vyhlášených grantech aj.⁵³ Díky NIDM a činnosti jeho dalších organizačních složek a pracovišť se daří prosazovat a podporovat na české půdě participaci dětí, mládeže a pracovníků s dětmi a mládeží nebo realizovat jejich další vzdělávání.

Mezi významné projekty NIDM z posledních let, realizované ve spolupráci s MŠMT a související s rozvojem a podporou participace v ČR, patří bezpochyby národní projekt Klíče pro život – Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání (dále jen Klíče pro život). Projekt byl v ČR spuštěn v roce 2009 za finanční podpory evropského sociálního fondu (v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost). Projekt byl určen zejména těm, kteří pracují s dětmi a mládeží v jejich volném čase v organizacích ČR (střediska volného času,

---

⁵² Srov. *Co je vlastně NIDM*. [online].

⁵³ Srov. *O Eurodesku*. [online].

školní družiny, školní kluby, NNO aj.). Jeho cílem bylo posílení celoživotního vzdělávání lidí pracujících s dětmi a mládeží a zkvalitnění systému podporujícího rozvoj zájmového a neformálního vzdělávání.⁵⁴ Jedním z průřezových témat, kterými se projekt zabýval, byla i participace. Cílem pořádaných kurzů pro odbornou veřejnost (pracovníci neformální výchovy a zájmového vzdělávání v ČR, kteří se věnují dětem a mládeži) bylo zvýšit povědomí o participaci v organizacích pracujících s dětmi a mládeží a zvýšit její přínos pro společnost a jedince. O výsledcích a výstupech se lze dočíst v závěrečné zprávě z kurzů pro odbornou veřejnost v daném průřezovém tématu.⁵⁵

V souvislosti s projektem Klíče pro život je třeba zmínit i výsledky z výzkumu z oblasti participace, který také probíhal v rámci projektu Klíče pro život, a to před samotným spuštěním průřezového tématu s názvem Participace a informovanost, cesta k aktivnímu občanství. Cílem tohoto výzkumu bylo zmapování informovanosti a participace mládeže na společenském a politickém dění. Zajímavým, avšak zároveň tristním zjištěním je informace, že více jak polovina dotazovaných mladých lidí (1061 respondentů z celé ČR) se domnívá, že mládež není dostatečně informována o možnostech participace.⁵⁶ Za přínos projektu Klíče pro život v oblasti participace, v souvislosti s výše uvedeným zjištěním ve výzkumu, lze tedy považovat nejen zvýšení povědomí o možnostech jejího využití, ale i proškolení účastníků a v neposlední řadě výměnu zkušeností z praktického života jednotlivých pracovníků a jejich pracovišť.

Ohlédneme-li se na začátek 20. století na vznik tehdejších mezinárodních dokumentů, které byly spíše obecného charakteru, a podíváme-li se na současné podmínky, musíme konstatovat, že podpora participace dětí a mládeže zaznamenala znatelný pokrok a jedná se o téma stále velmi živé a aktuální. V současné době existují jak na mezinárodní a evropské scéně, tak v rámci ČR konkrétní instituce, koncepce, dokumenty či programy požadující zapojení dětí a mládeže do rozhodování o věcech, které se jich týkají. Požadují aktivní zapojení mladé generace v každodenním životě a jejich snahou je vytvářet k tomu potřebné podmínky. Jako jedna z cest se jeví

---

⁵⁴ Srov. *Klíče pro život*. [online].

⁵⁵ Srov. *Závěrečná zpráva z kurzů pro odbornou veřejnost v průřezovém tématu Participace a informovanost, cesta k aktivnímu občanství*. [online], s. 5.

⁵⁶ Srov. *Informovanost a participace mládeže*. [online].

i podpora různých forem učení se aktivní participací a vytváření podmínek výchově k participaci v NNO dětí a mládeže.

1.3 Směry, stupně a formy participace

V předešlých kapitolách jsme si vysvětlili pojem participace, jeho význam a uvedli východiska, ze kterých čerpá. Nyní na tyto poznatky navážeme. Na participaci lze nahlížet z mnoha úhlů pohledu a existují různé modely participace. Cílem této kapitoly není přinést ucelený přehled dělení participace. Obnáší spíše shrnutí poznatků autorů, kteří se touto tematikou již dříve podrobně zabývali, s důrazem na vybrané směry, stupně a formy participace. I přesto jsou však tyto informace nezbytné pro vytvoření uceleného obrazu o předkládané problematice a poslouží nám zejména ve druhé a třetí části práce.

1.3.1 Směry participace

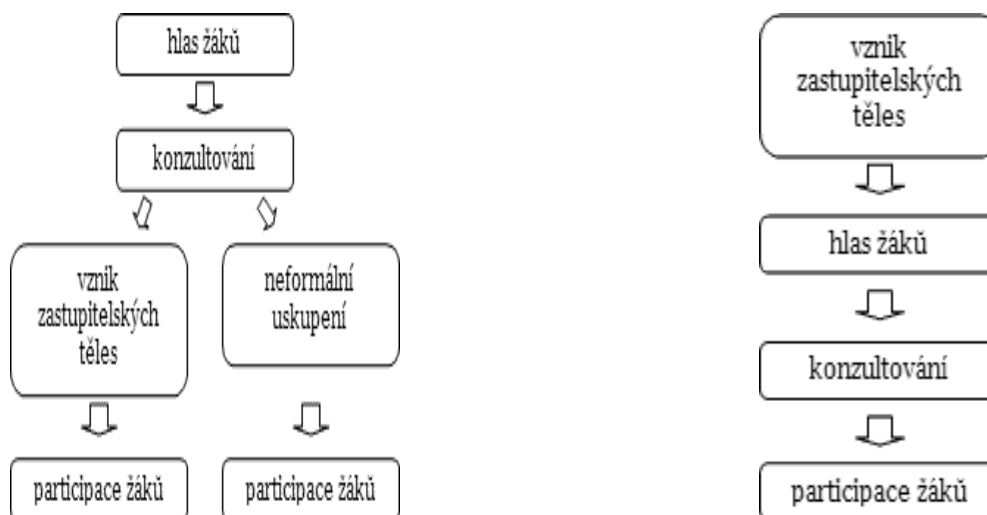
Participaci spojujeme se dvěma základními směry – participace zdola a participace shora (viz obrázek 1). Toto spojení vysvětluje Vidláková v souvislosti s participací žáků ve škole. Uvádí, že v zahraniční literatuře i samotné praxi škol se setkáváme se dvěma směry: participace žáků podporovaná zdola – impuls vychází od žáků a participace žáků podporovaná shora – podnět jde od dospělých. U participace zdola dochází tedy nejprve k naslouchání hlasům žáků a jejich potřebám ze strany vedení školy a učitelů a až poté jsou vytvářeny podmínky pro jejich aktivní účast. Participace shora postupuje obráceně, nejprve jsou společně vytvořeny podmínky pro participaci a teprve poté dochází k vyjadřování žáků. Pro podporu participace zdola jsou uváděny např. tyto argumenty: pružnější komunikace žáků s učiteli; prohlubování vzájemných sociálních vazeb mezi učiteli a žáky. Mezi argumenty podporující participaci shora jsou řazeny např.: průhledné naplnění práv a povinností žáků; jednodušší plánování, realizace a hodnocení činnosti žáků aj.⁵⁷

Samotnou praxi participace žáků a dospělých (učitelů, ředitelů škol) shora či zdola ve školách lze pak sledovat nejlépe na samosprávných strukturách. Školský zákon, jak jsme si již uváděli, podporuje právo k jejich zakládání, avšak nedirektivně. Rozhodnutí o zřízení či zavedení nějaké formy žákovské participace závisí tak spíše než

---

⁵⁷ Srov. VIDLÁKOVÁ, J. *Jak podporovat participaci žáků*. [online].

na iniciativě a zájmu žáků, na motivaci ředitelů pro tuto věc zaujatých, tedy v praxi spíše převládá participace shora. I v publikaci Evropské informační sítě o vzdělávání (EURYDICE), jejímž obsahem je srovnávací studie zaměřená na výchovu k občanství, jsou zmíněny potíže se získáváním žáků k účasti na práci žakovských či školských rad v některých zemích (např. Itálii, Island, ale i ČR) a příčinu shledávají právě v doporučeném, nikoli povinném zřizování těchto samospráv.⁵⁸ Podmínky a situace v každé konkrétní škole tak ovlivňují, jaký model participace je možné uplatnit. Oba modely jsou funkčním nástrojem pro vytyčený cíl – aktivní zapojení žáků na životě školy a mohou se i vzájemně prolínat.⁵⁹ Podmínka, která je však nezbytná, pro splnění daného cíle, je účast obou stran (žáků i školy).

Obr. 1: Model participace žáků podporované zdola (obrázek vlevo) a model participace žáků podporované shora (obrázek vpravo)

Zdroj: VIDLÁKOVÁ, J. *Jak podporovat participaci žáků*. [online].

Přeneseme-li problematiku do prostředí NNO, pak bychom např. při vzniku občanského sdružení mohli hovořit o participaci zdola. Vznik sdružení vychází z konkrétních potřeb a požadavků zakládajících členů, je tedy podmíněn jejich zájmem a nejde o direktivní nařízení shora. K participaci shora v NNO dětí a mládeže může docházet např. při autoritativním stylu vedení, kdy dospělý oddílový vedoucí předkládá

⁵⁸ Srov. *Výchova k občanství ve školách v Evropě*. [online], s. 31.

⁵⁹ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 26.

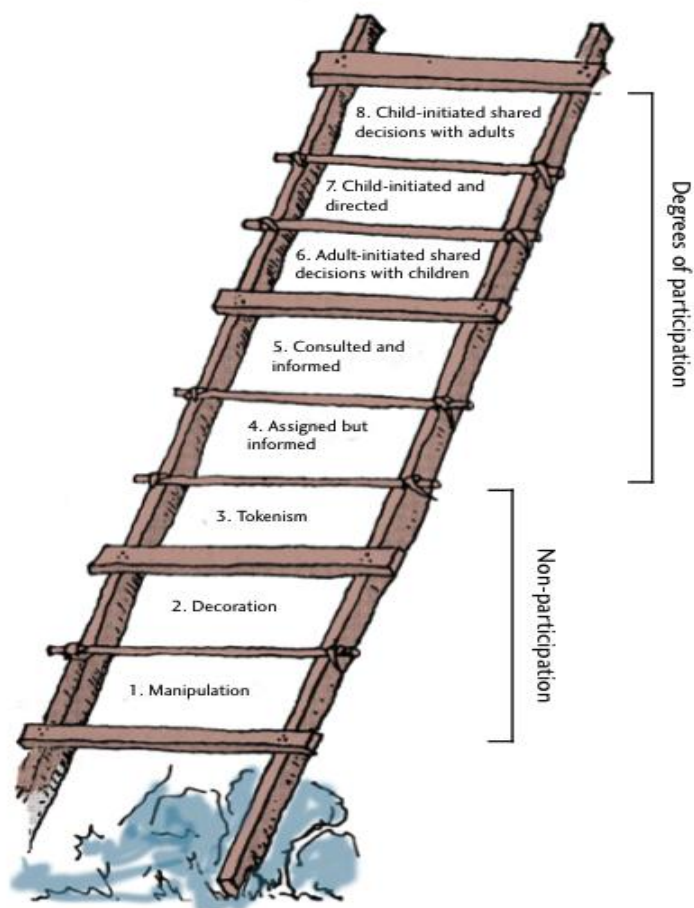
členům plán aktivit, který připravil, a informuje je, do kterých činností se v následujícím období budou zapojovat.

1.3.2 Stupně participace

Participace lze rozdělit do několika úrovní dle míry zapojení. Společně si zde představíme dva z nejužívanějších modelů participace: osmistupňový žebříček dle Harta a kruhový model dle Tresedera.

Hartův model, tzv. „žebříček participace“ (viz obrázek 2) adaptovaný na práci s dětmi a mládeží ve školním i mimoškolním prostředí uvádí osm hierarchicky uspořádaných úrovní. Tyto úrovně jsou seřazeny podle náročnosti a míry zapojení dětí do rozhodování. Vidláková je dle Harta aplikuje na prostředí ve škole a formuluje následovně: první je manipulativní úroveň (*manipulation*), kde jsou žáci pouze pasivními příjemci rozhodnutí dospělých ve škole, bez kompletní informovanosti a porozumění důvodům rozhodnutí, jedná se zpravidla o uplatnění zájmu dospělých a ne dětí; druhá úroveň je dekorativní (*decoration*), žáci se podílejí na činnostech aktivně, většinou bez jejich podílu na přípravě, bez vysvětlení a porozumění z jakého důvodu tak činí; třetí úroveň se nazývá formální (*tokenism*) a žáci se účastní aktivit vědomě, avšak tato účast je pouze formální, stále vše zůstává v režii dospělých; čtvrtá úroveň je dospělými stanovená – žákům jsou poskytnuty potřebné informace (*assigned but informed*), zde již jde o prvky skutečné, uvědomované participace, ta je však většinou vymezována shora, žáci už rozumějí aktivitám a znají důvody, proč se jich mají účastnit, dospělí jejich názor respektují, ale stále ještě sami o věcech rozhodují; pátá úroveň je dospělými stanovená a žáci jsou informováni a záležitosti jsou s nimi konzultovány (*consulted and informed*), tedy jednotlivé aktivity jsou navrhovány a řízeny dospělými, ale zároveň jsou konzultovány s žáky a při rozhodnutích jsou jejich názory již zohledňovány; šestá úroveň je iniciována dospělými a rozhodování je sdílené s žáky (*adult-initiated, shared decisions with pupils/children*), ti se podílejí na rozhodování v oblastech, které dospělí určí, a jejich názory jsou zohledňovány při rozhodnutích; sedmá oblast je iniciovaná a řízená žáky (*pupil/child – initiated and directed*), ti si sami vytvářejí a řídí participaci, dospělí zde mají pouze podpůrnou roli; osmá úroveň je žáky iniciovaná, sdílená rozhodnutí s dospělými (*pupil/child – initiated,*

shared decisions with adults) – jedná se o žáky vytvořenou fungující participaci, kterou si sami organizují a řídí, dospělým je zde nabídnuta možnost spoluúčasti a spolurozhodování.⁶⁰ Těchto osm základních stupňů Kaplánek ještě dále rozdělil do čtyř úrovní: participace falešná – první tři stupně; participace skutečná – čtvrtý až šestý stupeň; samospráva – sedmý stupeň; spolupráce účastníků s vedením je poslední stupeň žebříčku.⁶¹ V tomto následném Kaplánekovo dělení lze spatřit přínos zejména v rychlém a přehledném uvědomění si, v jaké fázi se u žáků předpokládá jejich skutečná účast. S tím se nabízí i otázka, zda jsou první tři fáze skutečně formou participace žáků, nebo jde pouze o popis aktivit žáků ve společné činnosti.

Obr. 2: Hartův model participace – „žebříček participace“

Zdroj: HART, A. R.: *Children's participation. From Tokenism to citizenship*. [online].

⁶⁰ Srov. VIDLÁKOVÁ, J. *Podoby žákovské participace*. [online].

⁶¹ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 26-27.

Vidláková objasňuje příčiny, proč Treseder zvolil pro svůj model kruhové (viz obrázek 3) a ne hierarchické uspořádání jako Hart. Uvádí, že kruhové uspořádání umožňuje diferencovat mezi jednotlivými způsoby účasti a zapojení žáků v souvislosti s aktuálními potřebami, v souladu s možnostmi školy aj. Treseder vychází z Hartova označení jednotlivých úrovní, avšak ve svém modelu využívá pouze úrovně čtyři až osm, tedy pouze ty, jež jsou spojovány se skutečnou participací. Za nejdůležitější pak považuje podporu a vytvoření podmínek ze stran učitelů a vedení školy, jedině tak lze dojít k posilování participace žáků.⁶² Tato podmínka, ač se může zdát samozřejmostí ve společnosti, jež je vedena k výchově k občanství, bývá v praxi právě často tím úskalím, které se těžko překonává.

Obr. 3: Úrovně participace žáků podle P. Tresedera (1997)

Zdroj: VIDLÁKOVÁ, J. *Podoby žákovské participace*. [online].

1.3.3 Formy participace

Stejně jako existuje více úhlů pohledu na participaci jako pojem, hovoří se o různých formách participace, existuje i mnoho dělení dle různých kritérií. V této kapitole si přiblížíme dělení zejména dle Dürra a podle Stagne a Tiemanna.

Dělení dle Dürra je Vidlákovou předkládáno ve vazbě na školní prostředí, avšak lze ho aplikovat i na oblast NNO dětí a mládeže. Shrnuje pět forem žákovské participace dle Dürra následovně: formální participace – třídní či školní samospráva; otevřená participace – více či méně formální uskupení, vzniklé většinou spontánně v souvislosti

⁶² Srov. VIDLÁKOVÁ, J. *Podoby žákovské participace*. [online].

s aktuálními záležitostmi v souvislosti s problémem k řešení; participace za účelem vyřešení konkrétního problému – souvisí s medializací problému, prostřednictvím zvolených mluvčích; participace za účelem realizace konkrétního žákovského/školního projektu – zaměřeno na konkrétní projekt, mnohdy v souvislosti s výukou; simulovaná participace – prostřednictvím her dochází ke zkušenosti s prvky demokracie – rozhodování, účast na volbách aj.⁶³ Z tohoto dělení je zřejmé, že participace ve škole může mít mnoho podob přes školní parlamenty, spoluúčast na aktivitách v konkrétním projektu, po herní činnosti nacvičující dovednosti v oblasti výchovy k aktivnímu občanství. Každá forma však vyžaduje, aby byly vytvořeny podmínky pro její realizaci a aktivní zapojení co největšího počtu účastníků.

Další dělení forem participace uvádí Kaplánek, dle autorů Stagne a Tiemanna: rozlišuje participaci reprezentativní, otevřenou, příležitostnou, projektovou, každodenní, mediální a volební; kde bližšímu zkoumání a vzájemnému rozlišení podrobuje tyto formy participace: dvojici reprezentativní a otevřenou, dvojici příležitostnou a každodenní a participaci na projektu. Prvním spojením vysvětluje rozdíl mezi participací otevřenou, kdy účastníci mohou ovlivnit rozhodování přímo, a participací reprezentativní, která funguje na principu rozhodování skrze zvoleného zástupce, tedy nepřímou. Mezi výhody otevřené participace řadí nízkou formálnost, využitelnou zejména při rozhodování členů vybraného uskupení; za nevýhodu pak považuje fakt, že výsledek rozhodování je přímo závislý na konkrétní účasti členů, čímž ale není automaticky zaručena rovnoprávná účast všech při rozhodování, neboť ta může být ovlivněna těmi, kteří se nemohou rozhodování zrovna účastnit či jsou jinak znevýhodněni (např. neprůbojnost). U reprezentativní formy participace je právě zmiňovaná výhoda otevřené formy participace jejím hendikepem. Výhodou je zachování práva vyjádřit se všemi členy, pouze však skrze zvolené zástupce. Příležitostná participace je vyjádřena jako realizace v souvislosti s řešením konkrétního problému a každodenní participace jako projev trvalého úsilí o participaci v dané instituci. Příležitostná participace počítá se zájmem vedoucích zapojit členy do řešení problémů, které se jich týkají. O každodenní participaci hovoříme zejména ve spojitosti s určitou formou demokratického vedení, týká se všech záležitostí, uplatňuje se prakticky při každém rozhodování a v organizacích, kde je uplatňována tato forma,

---

⁶³ Srov. VIDLÁKOVÁ, J. *Podoby žákovské participace*. [online].

dochází k vytváření tzv. demokratické (participativní) kultury. Je považována za nejučinnější formu participativní pedagogiky. Poslední forma, participace na projektech, je v praxi také poměrně častá. Je zaměřena na dosažení konkrétního výsledku v časově ohraničeném rámci a je jí věnována pečlivá příprava. Míra participace se odvíjí od doby vstupu do projektu, způsobu vstupu a míry vlastní aktivity. K přiblížení tohoto tvrzení poslouží vysvětlení modelu participační spirály. Participační spirála, jeden z modelů této formy participace, vymezuje čtyři fáze projektu (v rámci tohoto procesu se při realizaci projektu účastníci vrací ke společnému jednání, spolurozhodování a následně, po překonání jedné fáze se posunou o fázi výš). První fáze participační spirály je senzibilizace (analýza, upozornění na problém, probuzení zájmu), dále jde o burzu nápadů (sbírání podkladů pro diskuzi, hodnocení), plánování (odborné zpracování vybraného návrhu) a realizaci (dokončení projektu). Podmínkou pro fungování spirály je zapojení účastníků do všech částí projektu.⁶⁴

Zařazení participace do jednotlivých směrů, stupňů či forem je mnohdy nejednoznačné. Často nelze začlenit konkrétní situaci např. pouze do jedné z forem. Vždy záleží na úhlu pohledu zkoumané problematiky. Je těžké klasifikovat a začleňovat konkrétní jev do jedné kategorie, vždy je třeba dívat se komplexně, v souvislosti všech okolností. Snad ani není žádoucí umět přesně zařadit participaci do té či oné kategorie. Podstatné je si při samotném procesu participace uvědomit jeho potenciál a využít ho co nejučelněji.

---

⁶⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Participace dětí a mládeže*. [online].

2 PARTICIPACE V NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH

Neziskový sektor se významnou měrou podílí na činnosti v občanské společnosti. O její kvalitě pak vypovídá míra aktivního zapojení jednotlivců do dění kolem sebe a ochota pro něj něco dělat.⁶⁵ K participaci na dění ve společnosti je tak nezbytné vychovávat děti od útlého věku, aby se z nich mohli stát aktivní občané, kterým není lhostejný okolní svět. I proto je v této kapitole nejprve zařazeno pojednání o důležitosti, potřebě a východiscích výchovy dětí a mládeže k participaci. Poté se již budeme věnovat NNO, kde si v obecné charakteristice vymezíme jejich legislativní rámec, působnost, základní fungování, financování aj. Dále se budeme zabývat participací v NNO dětí a mládeže. Zaměříme se na vybrané oblasti a činnosti NNO a pokusíme se na nich popsat možné způsoby participace.

2.1 Důležitost, potřeba a východiska výchovy dětí a mládeže k participaci

Vývoj myšlenky lidských a dětských práv v průběhu 20. století se stal základem pro uplatňování principů participace ve výchově a vzdělání, podporovaných ze stran nejen pedagogických a psychologických odborníků, ale i politiků. Jejich snaha implementovat požadavky týkající se této problematiky do závazných dokumentů přidala důrazu na jejím prosazování do praktického života. Z předešlých kapitol a zejména pak zmíněných dokumentů, které pojednávají o východiscích a potřebě participace, lze vyvozovat, že se jedná o téma velmi živé a stále se vyvíjející.

Výchova lidské bytosti je celoživotní proces, jedná se o dlouhou cestu, na které jedinec získává zkušenosti v rodině, ve škole, mezi vrstevníky, v pracovním kolektivu, NNO apod. Nezbytnou součástí pro život ve společnosti je na této cestě výchova k mravním hodnotám, k aktivnímu občanství, k demokratickým principům a s tím je spojena i výchova k participaci. V demokraticky fungujících společnostech (pro naše účely míníme tím zde zejména společnost českou, v širších souvislostech pak společnost evropskou) je výchova dětí a mládeže k participaci nezbytná, měla by být nedílnou součástí jejich života. Participace zasahuje snad do všech oblastí života a činí

---

⁶⁵ Srov. KLÁPŠTĚ, P., HOŘAVOVÁ, K., BEČKA, M. *Svět okolo nás*. [on-line], s. 25-26.

ho pestřejším, bohatším a zároveň tak i těžším. Není sice všelékem na veškeré problémy v oblasti výchovy, ale je užitečným a funkčním nástrojem, jež vybavuje děti a mládež silným rozvojovým potenciálem, potřebnými kompetencemi pro plnohodnotný život v demokratické společnosti.⁶⁶

Dnešní generace dětí a mladých lidí v průmyslově vyspělých zemích žije v globalizovaném, svobodném světě, plném neustálých změn. Ve světě, který umožňuje mladé generaci žít v demokratické společnosti a podílet se na ní. Na jedné straně tento svět nabízí setkávání mnoha kultur, otevírá hranice poznání. Moderní společnost vytváří prostor pro žití, studium, cestování a svobodné vyjadřování všem jedincům. Na druhé straně však v tomto světě ubývá mladým lidem ekonomických jistot (jistota uplatnění na trhu práce, finančně zajištěné stáří aj.), zaběhnuté životní modely jejich prarodičů a rodičů se stále více vytrácejí či posouvají do vyššího věku jedince (vybudování společenského postavení, manželství, zakládání rodiny) atd. Tyto změny, často v rychlém sledu, způsobují u mladých lidí rozporuplný postoj k životu.⁶⁷ Občané, tedy i mladí lidé, mají touhu a tendenci rozhodovat sami za sebe či za úzkou skupinu, jejímiž jsou členy. Lze zde však vysledovat určitou nepřímou úměru, neboť za větší skupinu či organizaci už tato touha a potřeba tak vysoká není.⁶⁸ I když se mladí lidé chtějí zapojovat a aktivně podílet na demokracii a spoluvytvářet ji, nevyvíjí dostatečnou energii na začlenění se do běžných sociálních a politických struktur a jejich podíl v této činnosti je pak nízký. V mladé generaci se tříští nedůvěra ve velké instituce a organizace, jež jsou pro ně příliš vzdálené, s potřebou a chutí podílet se na projektech zasahujících do jejich života.⁶⁹ Je tedy nezbytné vytvářet jim takové podmínky, které by v nich probouzely chuť zapojovat se do rozhodovacího procesu. Jednou z cest je výchova dětí k participaci nejen v rodině a škole, ale i v NNO dětí a mládeže.

Nepříznivý vývoj je třeba zvrátit a hledat prostředky, jak napomoci současné mladé generaci k tomu, aby dokázala reagovat na změny, s nimiž se v životě setkává. To podporuje i evropská politika, ovlivňující činnost v oblasti dětí a mládeže i v ČR,

---

⁶⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti? Prání, potřeba nebo reálná možnost?*, s. 5-7.

⁶⁷ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 21.

⁶⁸ Srov. KLÍČ Z. *Participace a rozdíly mezi přímou a nepřímou demokracií*. In *Participace a princip partnerství ve veřejných politikách*, s. 21.

⁶⁹ Srov. *Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež. Komise Evropských společenství*, s. 13-33.

kteřá je ve svých programech v posledních letech hojnou měrou zaměřena na výchovu k participaci a skřze participaci (participativní pedagogika).⁷⁰

Změna k přístupu v oblasti práce s dětmi a mládeží z pasivního přijímání na aktivní začlenění a vybízení ke spoluúčasti se v posledních dvou desetiletích důrazněji rozvíjí i v ČR. Bůžek však upozorňuje na první myšlenky participace už v díle J. A. Komenského v Zákonech školy dobře spořádané (17. století), kde je popisován princip žákovské samosprávy a v novodobé historii zmiňuje zejména reformního pedagoga Václava Příhodu (období První republiky, 20. – 30. léta 20. století), jež byl zastáncem a propagátorem žákovských samospráv.⁷¹ Historické a politické události po roce 1989 daly prostor k tomu, abychom i v naší zemi mohli znovu začít stavět v oblasti výchovy a vzdělávání na principech svobodné demokratické společnosti a uplatňovat výchovu k participaci (v rodině, ve škole, ve volném čase).

Hovoříme-li o výchově k participaci, nabízí se otázka, kdy je vhodné s výchovou směřující k tomu, aby se dětem principy participace zažily a staly samozřejmou součástí jejich života, začít. Vycházíme-li z názorů z řad odborníků, že děti participují na životě svých společenství od narození, respektive od útlého dětství, je nezbytné uvažovat o participaci již tehdy a začít s výchovou k ní už v tomto životním období. I přesto, že děti hned odmala nemohou či neumějí využívat svých občanských práv a nezapojí se tak aktivně ihned do veškerého společenského dění, tvoří významnou sociální skupinu, která se připravuje na vstup do rodinného, pracovního, občanského i volnočasového života.⁷² Kovařík rozvíjí úvahy nad možnostmi účasti dětí na životě společnosti bez normativního určování dle kalendářního věku dítěte a jednu z cest vidí v kladení si otázek v konkrétních situacích, jež by pomohly dětem začlenit se do procesu participace, např. jak děti podpořit, aby jim bylo umožněno participovat na životě společnosti co nejlépe na základě jejich schopností přiměřených věku; jaké mají děti v tom kterém životním období zájmy a co je jejich motivací pro konkrétní činnost aj.⁷³ Zájem v procesu výchovy k participaci shledává důležitý, avšak obtížný i Hofbauer. Konstatuje, že podnítit zájem a zainteresovanost mladé generace

---

⁷⁰ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 21.

⁷¹ Srov. BŮŽEK, A. Žákovská samospráva jako významný prostředek mravní a občanské výchovy. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*, s. 11-12.

⁷² Srov. Tamtéž, s. 9.

⁷³ Srov. KOVAŘÍK, J. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. Kapitola 4. Participace dětí na životě společnosti, s. 128.

o problémy druhých lidí, školy, obce, společnosti není jednoduché a o jejich spoluúčast usilují různé výchovné a vzdělávací instituce a příslušné orgány.⁷⁴

S výchovou k participaci bychom měli začít nejlépe již v rodině. Ta hraje pro jedince v jeho vývoji velký význam. Dochází zde k první socializaci a utváří se jedincova osobnost.⁷⁵ Vzájemná interakce dítěte se socializačními činiteli (rodiče, sourozenci aj.) podporuje jeho účast na spoluvytváření a rozvoji jeho osobnosti. Ve známém, důvěrném prostředí je možné vytvářet klima, ve kterém se dítě bude učit užívat svobody a kultivovat ji ve prospěch svého individuálního rozvoje i ve prospěch společnosti. Učení se participaci v rodině je nezbytným předpokladem pro výchovu demokratického občana v dalších stupních socializačního systému a pro samozřejmé užívání participačních návyků ve všech složkách života jedince.⁷⁶ Rodina dává dítěti základy výchovy, ze kterých pak jedinec a i ostatní činitelé čerpají celý jeho život.

Dalším výchovným činitelem v životě dítěte je škola. Po roce 1989 dochází v ČR ke změnám vzdělávacího systému, který se znovu učí reagovat na požadavky žáků a rodičů, vytváří prostor pro iniciativu učitelů a co je podstatné pro naši problematiku, demokratizuje se a polidšťuje prostředí školy.⁷⁷ Hofbauer připomíná důležitost participace (např. v podobě školních parlamentů) jako nástroje demokratického rozvoje a výchovy dětí a mládeže k aktivnímu občanství.⁷⁸ Obecné poslání současné školy (tedy i učitelů) je vytvářet podmínky podporující učení žáků. V širších souvislostech je však škola nejen místem vzdělávání, ale i výchovy a je tak důležitým prostorem, kde by se děti měly s participací setkávat a učit se jí. V legislativních dokumentech souvisejících se školskou problematikou jsou ukotvena práva žáků, studentů a zákonných zástupců dětí zakládat v rámci školy samosprávné struktury žáků a studentů. Součástí Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání, který je kurikulárním dokumentem v soustavě národního vzdělávání, jsou průřezová témata, která tvoří nedílnou součást základního vzdělávání. Průřezové téma Výchova demokratického občana pak přímo souvisí s výchovou k participaci, jelikož dle nastavené koncepce by mělo umožnit žákům naučit se ve škole participovat

---

⁷⁴ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti? Prání, potřeba nebo reálná možnost?*, s. 5.

⁷⁵ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 71.

⁷⁶ Srov. KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*, s. 21.

⁷⁷ Srov. KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*, s. 151-157.

⁷⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti? Prání, potřeba nebo reálná možnost?*, s. 17.

na rozhodnutích celku s vědomím vlastní odpovědnosti za tato rozhodnutí a s vědomím jejich důsledků; vést k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě, k samostatnosti a angažovanosti; učit se asertivnímu jednání a schopnosti kompromisu. Samotné tematické okruhy tohoto průřezového tématu jsou zaměřeny na rozvíjení vědomostí, dovedností a postojů žáků pro život v demokratické společnosti. Jeden z těchto okruhů je přímo zaměřen na formy participace občanů v politickém životě.⁷⁹ Obsah průřezového tématu zaměřený na výchovu demokratického občana tak ve školách nabízí příznivé podmínky pro podporu výchovy k participaci.

Z výše uvedeného je zřejmé, že jsou vytvořeny obecné předpoklady pro výchovu k participaci ve škole a školním prostředí. Otázkou však zůstává, nakolik se jí v praxi jednotlivých škol daří realizovat. Bylo již poukázáno na fakt, že zřízení žákovské samosprávy není direktivním nařízením, odvíjí se od zájmu a ve škole nemusí být. Je tedy žádoucí tyto aktivity ve škole podporovat a vytvářet dětem a mladým lidem podmínky, aby sami měli potřebu se aktivně zapojovat a učit se tak participativním návykům. Jednou z cest může být i podpora výchovy k participaci mimo prostředí rodiny a školy, a to v NNO dětí a mládeže, neboť i ony jsou významným činitelem v procesu výchovy a vzdělávání jedince. V neformální výchově⁸⁰, která probíhá při zájmových aktivitách v NNO dětí a mládeže, je prostor pro využití různých forem a metod participace. Vytváří se tím tak další prostor, kde se děti a mládež mohou učit dovednostem a schopnostem potřebným pro život v demokratické společnosti. O těchto možnostech v NNO dětí a mládeže budeme více pojednávat ve třetí části této práce.

Shrme-li si výše uvedené poznatky o důležitosti, potřebě a východiscích výchovy k participaci, lze konstatovat, že má v životě jedince nezastupitelnou roli. Pomáhá formovat jeho osobnost a vybavuje ho dovednostmi a schopnostmi, které mu umožňují aktivně se podílet na životě společnosti. Vytváří tak předpoklady pro bezproblémové začlenění jedince do společenských struktur (škola, obec, stát aj.).

---

⁷⁹ Srov. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [on-line], s. 82-86.

⁸⁰ Hofbauer vysvětluje, že neformální výchova se realizuje prostřednictvím dobrovolné činnosti jedince, má nejbližší k volnočasové výchově a je součástí koncepce i praxe celoživotní výchovy, jež poskytuje nejen odborné znalosti a dovednosti, ale i sociální kompetence a hodnoty demokratického občanství. Srov. HOFBAUER, B. Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v České republice. In *Výchova a volný čas. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase*, s. 35-36.

2.2 Nestátní neziskové organizace

Než se budeme zabývat bližší charakteristikou NNO, měli bychom si objasnit pojem nestátní neziskový sektor. Mezinárodně uznávaná charakteristika nestátního neziskového sektoru vymezuje tento sektor jako soubor institucí existujících vně státních struktur a zároveň sloužících veřejným zájmům, kde NNO musí splňovat tyto základní vlastnosti: institucionální strukturu oddělenou od státní správy, tzn. základní struktura organizace je ve své podstatě soukromá; svou činností může organizace vytvářet zisk, ten musí však být použit na cíle dané jejím posláním; organizace nejsou ovládané zvenčí, tedy ani státem či jinými institucemi a jsou tak samosprávné, nezávislé a jsou schopny se řídit samy; využívají pro své činnosti dobrovolnou účast v různé formě, např. neplacená práce pro organizaci; podléhají různé typologii a jejich rozdělení závisí zejména na kritériích jejich členění, např. podle právní formy či podle předmětu činnosti.⁸¹ V našem případě budeme NNO členit z pohledu právní formy.

Neziskový sektor se významně podílí na činnosti v lidské společnosti. Neziskové organizace se uplatňují zejména v oblastech sociální sféry, kde se zaměřují na práci s určitými skupinami (děti a mládež, senioři, invalidé, lidé s psychickými poruchami aj.). Svými aktivitami spoluutvářejí občanskou společnost, zasahují do jejich vazeb a vztahů, pomáhají potřebným či tuto pomoc hledají (nejen finanční). Hrají i důležitou roli v oblasti podpory demokratických principů ve společnosti. Štogr uvádí, že na základě demokratických procedur umožňují veřejný dialog s vládními orgány a tvůrci zákonů, ovlivňující oblast jejich činnosti.⁸² Z tohoto tvrzení tak mj. vyplývá, že činnost NNO přispívá k umožnění participace občana na politice. A jeho prostřednictvím pak dochází k aktivní podpoře těm, kteří chtějí a mají potřebu vyjádřit se k diskutovaným tématům ve společnosti. Uplatňuje se zde participace občanů na veřejném dění.

NNO bychom tedy mohli definovat jako organizace neřízené státem a na státě nezávislé. Zaměření NNO a vznik nových vychází převážně z konkrétních zájmů či potřeb společnosti lidí, jež tyto organizace zakládají. Zakládající členové musí mít představu o tom, proč a za jakým účelem organizaci zakládají a čím se bude zabývat.

---

⁸¹ Srov. ŠKARABELOVÁ, S. a kol. *Když se řekne nezisková organizace*, s. 7-8.

⁸² Srov. ŠTOGR, J. *Partnerství a participace. Veřejný prostor*, s. 33.

Předchází tomu průzkum trhu a zjištění společenské poptávky po zamýšlené činnosti. Šedivý a Medlíková dále uvádějí zmapování konkurence, ověření možností vstupních zdrojů (finance, lidi, zázemí), zamyšlení se nad případným provozem organizace aj.⁸³

Každá organizace, tedy i NNO, by měla mít jasno v tom, jaké je její poslání, jež nejenom vyjadřuje co je činností organizace, jaké vyznává hodnoty, co tvoří její image, ale také předurčuje právní formu organizace, která by měla vycházet z plánované činnosti organizace.⁸⁴ Podíváme-li se na legislativní rámec NNO, pak v ČR zastupují tyto právní formy: občanská sdružení (podle Zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů), nadace a nadační fondy (podle Zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech), obecně prospěšné společnosti (podle Zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech), registrované církve a náboženské společnosti či jimi zřízené církevní právnické osoby (podle Zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech). Vzhledem ke skutečnosti, že NNO Junák – svazu skautů a skautek ČR a Pionýr, kterými se budeme zabývat ve třetí kapitole, jsou občanská sdružení, budeme dále NNO vztahovat k této právní formě.

Nezbytným počinem před vznikem NNO je tvorba stanov. Stanovy (či také užívaný termín statut) jsou organizačním předpisem a vnitřním řádem organizace⁸⁵ a předkládají se již k návrhu na registraci nového občanského sdružení. Cílová skupina, kvůli které NNO vzniká, je jejím klíčovým článkem a měla by být zřejmá z jejího poslání. Pro funkční chod NNO je důležité ujasnit si a pochopit její potřeby. Kromě poslání je důležité mít ve stanovách organizace také pevně vymezena její východiska. Je tak transparentně stanoveno, na co klade organizace důraz a co spadá mezi její priority. Dalším bodem při vzniku a i chodu organizace je mít funkční strategické plánování. To lze vyjádřit jako vysoce efektivní proces k zajištění dlouhodobé udržitelnosti. Tento proces zahrnuje krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé cíle, které udávají organizaci směr. Činnost NNO se neobejde bez dobře nastavených cílů, které jsou v souladu s vizí a vyznávanými hodnotami organizace. Vize a hodnoty zásadně ovlivňují chod organizace uvnitř i navenek. Se strategickým plánováním úzce souvisí zajištění zdrojových oblastí, zejména financování, materiální zázemí a lidské

---

⁸³ Srov. ŠEDIVÝ, M.; MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*, s. 18-20.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 22-24.

⁸⁵ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, s. 677.

zdroje. Každá organizace musí mít tyto oblasti personálně zabezpečené. Na lidech činnost stojí a od jejich schopností a dovedností odvisí kvalita odvedené práce a případný úspěch a prosperita organizace. V neziskovém sektoru je význam lidského faktoru klíčový. Proto i v NNO je třeba mít jasně promyšlenou personální strategii a důležité pozice mít obsazeny správnými lidmi (ať už jsou to pracovníci věnující se marketingu, fundraisingu či přímé práci s cílovou skupinou). Pro fungování NNO je dále důležité mít zajištěné zdrojové oblasti. Jedná se o finance, zázemí, služby, materiál a personální zastoupení. Také nelze opomenout oblast vztahů s veřejností – využívaný termín „public relations“, jež budují značku organizace a kde je cílem posilování důvěryhodnosti a transparentnosti organizace. Sem bychom mohli zařadit i budování firemní kultury a image, vytvářející představu o organizaci vycházející z filozofie, poslání, vize a cílů organizace. Jedná se jak o aktivity směřující dovnitř organizace, tak i směrem ven k veřejnosti. Řadíme sem i pořádání akcí pro veřejnost, komunikaci s partnery, médií, fundraising, marketing či vedení a řízení lidí a jejich rozvoj.⁸⁶ Všechny výše uvedené informace týkající se chodu NNO je třeba mít dobře zajištěné, aby nic nebránilo naplňování poslání, za kterým organizace vznikla.

NNO fungují na základě více zdrojového financování. NNO dětí a mládeže plynou finanční příjmy z členských příspěvků, darů od individuálních a firemních dárců, z veřejných zdrojů (EU, ministerstva, kraje, obce), nadací a nadačních fondů atd. Nefinanční zdroje jsou v podobě např. bezplatných pronájmů prostor, bezplatné služby, materiální dary (např. vybavení kluboven, sportovní náčiní, hry atd.).

Jak jsme si již výše objasnili, NNO jsou sice organizace neřízené státem, avšak státní politika ve svých koncepčních dokumentech a programech vytváří podmínky pro realizaci jejich činnosti. V oblasti NNO působí v ČR poradní, iniciativní a koordinační orgán vlády ČR Rada vlády pro NNO, která soustřeďuje, projednává a následně i předkládá vládě materiály, týkající se těchto organizací a vztahující se k podmínkám pro jejich existenci a činnost.⁸⁷ Za oblast, která je předmětem našeho zájmu, jmenujme např. již v kapitole 1.2.3 zmiňované Programy vyhlášené MŠMT. Ty jsou vyjádřením požadavku státu na zabezpečení péče o volný čas dětí a mládeže prostřednictvím NNO dětí a mládeže a NNO s dětmi a mládeží pracujících. Podpora pomocí těchto Programů je formou účelových finančních dotací. V prioritních oblastech

---

⁸⁶ Srov. ŠEDIVÝ, M.; MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*, s. 28-121.

⁸⁷ Srov. *Rada vlády pro nestátní neziskové organizace*. [online].

Programů, kromě jiného, najdeme i výchovu dětí a mládeže k participaci.⁸⁸ Z toho lze vyvozovat, že mezi zájmy státní politiky participace patří, i když zde není explicitně vymezeno, jak má v praxi probíhat. Podíváme-li se však na toto právě z pohledu participace, pak stát svou činností participuje na tom, aby k ní ve společnosti docházelo. Konkrétní oblasti, modely či formy participace jsou pak v rukou samotných subjektů a objektů participace, tedy i NNO a jejích členů.

NNO je pulsující organismus, který potřebuje, stejně jako jiné organizace, pro svůj vznik, chod a rozvoj funkční nástroje a mechanismy, které povedou k její udržitelnosti a prosperitě. Cílem výše uvedených informací o NNO bylo tyto nástroje a mechanismy přiblížit, abychom si dále na vybraných oblastech mohli demonstrovat možnosti a způsoby participace, uplatňované v NNO.

2.2.1 Participace v nestátních neziskových organizacích dětí a mládeže

V naší společnosti hrají NNO důležitou, mnohdy i nezastupitelnou roli, neboť doplňují úlohu státu v péči o různé sektory, jedním z nich je i volný čas dětí a mládeže. Předmětem zájmu této diplomové práce jsou NNO dětí a mládeže, tedy takové organizace, jež jsou sdružením dětí a mládeže a jejich hlavní činností je práce s touto cílovou skupinou a pro tuto cílovou skupinu. Informace v této kapitole jsou předkládány ve vazbě na NNO dětí a mládeže, která mají složitější organizační strukturu, jejich působnost přesahuje kraj, aktivní členství je záležitostí řádu stovek členů a více, členy jsou především děti a mládež a mezi hlavní náplň organizace patří výchovná, vzdělávací a volnočasová činnost.

Kaplánek uvádí za zvlášť výhodné prostředí pro každodenní participaci občanská sdružení dětí a mládeže, jež ve svých stanovách mají zakotvenou demokratickou strukturu, umožňující a vyžadující participaci.⁸⁹ Členové NNO by měli být ztotožněni s obsahem stanov a i s jejím posláním.⁹⁰ Ve stanovách NNO bývá zpravidla vymezena organizační struktura, která se odvíjí od potřeb, vzájemných vztahů

---

⁸⁸ Srov. *Programy státní podpory práce s dětmi a mládeží pro NNO na léta 2011 až 2015*. [online].

⁸⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Participace dětí a mládeže*. [online].

⁹⁰ Srov. ŠEDIVÝ, M.; MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*, s. 22.

a vazeb v organizaci. Její rozsáhlost a členitost je odvislá od počtu členské základny a funguje v ní určitá hierarchie, která udává mj. i směr, stupně, způsob či formu participace. Participace je tak v jednotlivých NNO dětí a mládeže odlišná, stejně tak tomu je i u jejích členů. Závisí to na mnoha faktorech. S odvoláním na vývoj lidské bytosti budou rozdílné potřeby a zájmy malého dítěte a jedince na prahu dospělosti. Jiná bude u těchto jedinců i míra a způsob participace. Odlišný podíl motivace bude mít člen správní rady a jiný nováček, který se v organizaci teprve rozhlíží. Jiný rozměr participace uplatňují dlouhodobě aktivní členové oddílů, kteří participují zpravidla na více úrovních, a to jak uvnitř organizace, tak i ve vztahu s vnějším okolím, než členové, kteří jsou zde krátce. Souhrnně můžeme říci, že participaci v organizaci ovlivňuje mnoho proměnných (věk, postavení v organizační hierarchii, délka členství aj.), ale tím nejdůležitějším článkem je vždy samotný jedinec.

V přímé práci s dětmi a mládeží v NNO hraje důležitou roli dobrovolnost, zájem, motivace, ale i třeba vzdělání. V NNO dětí a mládeže, které mají ve stanovách zakotveno poslání spojené s osobnostním rozvojem a výchovou dětí a mládeže, hrají zásadní roli ti členové organizace, kteří působí v přímé práci s dětmi a mládeží. Jsou to totiž oni, kteří svým výchovným působením ovlivňují jejich rozvoj a růst. V personální strategii a v systému vzdělávání organizace je tedy nezbytné počítat s jejich rozvojem a vzděláváním, podněcovat je i k sebevzdělávání, participovat na zvyšování jejich kvalifikace.

Jednotliví členové NNO dětí a mládeže jsou zpravidla zároveň členy konkrétního oddílu, skupiny či jiné správní jednotky organizace. Základní správní jednotka pak v rámci organizační struktury spadá pod vyšší správní jednotku a takto to jde až na vrchol organizační struktury. Vztáhneme-li to na konkrétní sdružení, tak příkladem základní jednotky může být pionýrský oddíl. Ten, složený z členů, instruktorů, zástupců vedoucího oddílu a z vedoucího oddílu je jako základní jednotka organizačně podřízen vyšší jednotce, a to pionýrské skupině. Tato interní, víceúrovňová, organizační struktura nabízí mnoho podob participace. Některé si dále popíšeme.

V každé organizační jednotce NNO dětí a mládeže může být využita jiná forma a způsob participace, mohou se i vzájemně prolínat. Vždy záleží, jak už bylo zmíněno, na determinujících proměnných, jako je věk účastníků, motivace pro činnost, konkrétní aktivita a i přístup vedoucího. Participaci v organizační jednotce,

např. v oddíle, se pokusíme nejprve zařadit z hlediska stupňů Hartova modelu. Vedoucí by měl svým působením na jedince v oddíle postupovat v souladu s posláním organizace. Pokud jsou ve stanovách vymezeny výchovné a vzdělávací cíle, které mají formovat a rozvíjet osobnost jedince a vést ho k plnohodnotnému způsobu života ve společnosti, pak je na místě, aby bylo jeho snahou rozvíjet právě i participační dovednosti, a to zejména ve vzájemné interakci mezi členy oddílu. Velmi zde bude záležet na jeho přístupu k účastníkům, jeho dovednostech zaujmout a získat si je. Pokud vedoucí dětem a mladým předkládá nabídku činnosti direktivně, bez možnosti jejich vyjádření k tomu, co by chtěli dělat, jak a s kým, pak budeme hovořit spíše o stupních na začátku Hartova modelu, tedy o manipulaci, dekoraci či formální účasti. Členové oddílu pasivně přijímají nabídku programu z rukou vedoucího. To sebou nese rizika v podobě nízkého zájmu, slabšího zapojení a malé motivace pro konečný výsledek činnosti. Hůře se motivují pro věc nezaujatí jedinci. Když však vedoucí vtáhne účastníky do děje a oni vědí, co se bude dít, chápou souvislosti a jsou navíc vyslechnuty jejich názory či nápady, aplikuje stupeň informované účasti. Stále je však ještě hlavní slovo a konečné rozhodnutí v rukou vedoucího, participace členů zde probíhá sporadicky. Pokud však bude s nimi konkrétně vymezená činnost či vybrané aktivity konzultovány a jejich názory zakomponovány do rozhodnutí, pak už půjde o další stupeň participace, tedy o rozhodování sdílené s účastníky. V sehraných oddílech, kde se členové vzájemně dobře znají a jsou dlouhodobě vedeni ke každodenní participaci, bude častěji využíván stupeň, kde vedoucí hraje roli spíše podpůrnou. Hlavními iniciátory jsou v takovém případě sami členové, kteří organizují aktivity samostatně, podílejí se na společných rozhodnutích a programu činnosti. Participace je zde na vysoké úrovni, vedoucí zde má spíše roli podporovatele. Pokud je zapojen v takto nastavené spolupráci členů do činnosti na partnerské úrovni i vedoucí, pak hovoříme již o posledním stupni Hartova modelu, ve kterém funguje vzájemná spolupráce a spoluúčast obou zúčastněných stran.

Nyní nahlédneme do činnosti organizační jednotky z hlediska forem participace. V oddíle probíhá v různých polohách a směrech. Mezi členy navzájem, mezi členy a vedoucím. Dále pak i směrem ven z oddílu a obráceně. Ve vzájemné komunikaci, v diskuzích a hlasování o činnostech mezi členy se využívá zpravidla forma přímé a otevřené participace. Otevřená forma participace je méně formální a tedy téměř okamžitě aplikovatelná. Využitím této formy jsou výsledky rozhodování

transparentní a rychlé, avšak ne vždy zcela objektivní. Neúčast na schůzce znamená nemožnost vyjádřit se k problému. V případě důležitých rozhodnutí v oddíle by tak měly být využity i jiné způsoby spoluúčasti na rozhodování, popřípadě nechat vyjádřit ostatní členy i dodatečně a pak teprve vyhodnotit a uzavřít danou problematiku. Otevřená forma participace je aplikována vzhledem k velikosti oddílu. Ten totiž zpravidla nemá tak velkou členskou základnu, aby musela být užita nepřímá forma v podobě reprezentativní participace. Z pohledu četnosti a pravidelnosti může docházet v oddíle i k příležitostné participaci. Jednotliví členové oddílu mohou a nemusí využít svého práva vyjádřit se k řešeným událostem, zapojit se do konkrétní aktivity, podílet se na projektu, být účastníkem závodu, soutěže aj. Další forma participace, která se v oddíle objevuje, je participace na projektech. A to jak v rámci oddílové činnosti, tak i s přesahem mimo oddíl. Čím větší míra zapojení do projektu, tím vyšší intenzita participace. Využití modelu participační spirály pak předpokládá určité dovednosti a schopnosti vedoucího, který dokáže v účastnících probudit dostatečný zájem, který je bude motivovat k aktivní činnosti na všech částech projektu.⁹¹ Participace na projektech je v přímé práci s dětmi jednou z jejích nejúčinnějších forem. Umožňuje víceúrovňové zapojení členů, kombinaci dalších forem a stupňů, vede k učení se pracovat v týmu, podílet se na společné věci a je vidět výsledek společné práce. Konkrétní projekt může mít navíc i oddílový přesah a lze zde pak uplatnit nejen spolupráci v rámci oddílu, ale třeba i na životě společnosti.

Participace neprobíhá pouze uvnitř organizačních složek NNO dětí a mládeže a mezi nimi. Probíhá i směrem ven z organizace. Členové organizace tak participují se společností. Svými aktivitami seznamují veřejnost se svým posláním, nabídkou programů, projektů či dalších činností a mnohdy se je snaží i aktivně zapojit. Příkladem mohou být jednorázové akce, např. závody, koncert, soutěže či organizace charitativní sbírky. Participace NNO dětí a mládeže se společností probíhá i tím, že organizace se snaží výchovně působit na své členy. Nabízí program v jejich volném čase a stávají se v něm tak aktivními výchovnými činiteli. Organizace spolupracují s rodinami svých členů, se školami, se státem. Podílejí se i na evropském či světovém dění. Členové mnoha NNO dětí a mládeže jsou aktivními dobrovolníky, kteří pomáhají v různých koutech světa. Čeští mladí dobrovolníci vyjíždějí do Evropy např. díky programu

---

⁹¹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Participace dětí a mládeže*. [online].

Mládež v akci, či pod záštitou samotných NNO. Členové organizací se aktivně zapojují např. do činnosti EYP, YFJ či Planety Mládež. Členové NNO dětí a mládeže jsou se svými aktivitami platnou posilou nejen české občanské společnosti, ale i v mezinárodním kontextu.

Nelze jednoznačně a plošně určovat, jakému stupni či formě participace podléhá činnost a interakce mezi členy v organizaci a i mimo ni. Vždy je nezbytné podívat se na jev ve vazbě na všechny proměnné, které ho ovlivňují. Ve volném čase jedince by měla být pro účinný rozvoj osobnosti dítěte ve výchově k participaci využívána především participace aktivní a skutečná.⁹² Důležitou roli v této neformální výchově pak sehrává lidský faktor, např. vedoucí oddílu. Na jeho schopnostech, dovednostech a pedagogickém umu závisí, jak hluboce dokáže u dětí rozvinout participační návyky a začlenit je do jejich každodenního života. Podporuje-li vedoucí soustavně členy svého oddílu k aktivní účasti na činnosti i rozhodování, ke spoluzodpovědnosti za sebe a své blízké, vytváří prostředí a podmínky pro výchovu ke každodenní participaci jedince nejen v rámci NNO dětí a mládeže, ale i s přesahem do běžného života.

---

⁹² Srov. KAPLÁNEK, M. *Participace dětí a mládeže*. [online].

3 PARTICIPACE V JUNÁKU A V PIONÝRU

Již v úvodu práce se krátce zmiňujeme o důvodech, které vedly k výběru těchto dvou konkrétních NNO dětí a mládeže, tedy Junáka – svaz skautů a skautek ČR a Pionýra. Jedním z nich je fakt, že se jedná o organizace s dlouholetou tradicí, jejichž vývoj probíhal na pozadí světových i národních dějin, které zasáhly do jejich existence a ovlivnily jejich vývoj. Dalším důvodem je působnost a velká členská základna těchto NNO. Obě organizace fungují po celé ČR. První z nich je celosvětové působnosti, ale i Pionýr spolupracuje se zahraničními organizacemi zabývající se ať už právy dětí či neformálním vzděláváním dětí a mládeže. Nezanedbatelným důvodem podporujícím tento výběr byla i velká členská základna, která u obou organizací dohromady činí více jak 50 tisíc členů. V neposlední řadě jde o organizace, které mají podobně vymezené poslání a jejichž činnost je shodně zacílena hlavně na děti a mládež.

V této kapitole nám půjde o nalezení, popsání a vzájemné porovnání participace v Junáku a Pionýru ve vybraných oblastech. Pro naplnění stanovených cílů nám poslouží analýza vybraných dokumentů obou organizací, zejména stanovy, vnitřní směrnice, metodiky, systém vzdělávání členů aj. Analýza bude zaměřena na možnosti uplatnění participace v obou zkoumaných NNO. Vybranými oblastmi, kde budeme participaci zkoumat, jsou základní jednotky obou sdružení, tam kde dochází k přímé práci s dětmi a mládeží a ke spoluúčasti na životě společnosti. Následně poznatky z obou organizací vyhodnotíme a tyto výsledky mezi sebou porovnáme. Plánované metody sběru dat jsou tyto – studium a rozbor dokumentů, metodik a publikací a průzkum webových stránek obou NNO. Při práci s daty bude využit zejména popis, analýza, interpretace a porovnávání. Vyhodnocení získaných informací o participaci v obou NNO bude probíhat ve slovní, nematematické podobě, a to porovnáním výsledků zkoumání.

3.1 Junák – svaz skautů a skautek ČR

První z dvojice vybraných NNO dětí a mládeže, kterou se budeme zabývat, je největší česká skautská organizace Junák – svaz skautů a skautek ČR (dále jen Junák – užívá se jako název organizace). Nejprve si přiblížíme historii skautského hnutí. Poté si

vymezíme působnost, poslání, hlavní principy skautského programu – skautskou výchovnou metodu, družinový systém. Dále členy, věkové kategorie a organizační strukturu Junáka.

Skautské hnutí se zrodilo na počátku 20. století. Jeho samotné utváření je spojeno se dvěma muži: Ernestem Thompsonem Setonem a Robertem Baden-Powellem, jejichž výchovné metody daly základ skautskému hnutí. Jeho vznik se datuje rokem 1907. V roce 1908 vydal Powell příručku s názvem *Scouting for Boys*, která popisuje jeho výchovné metody (obohacené o mnohé prvky ze Setonovo pojetí výchovy). Skauting je nejprve pouze záležitostí mužskou, ale už v roce 1910 se objevuje na scéně i dívčí skauting. Nabízený společný program a hry v malých skupinkách si získaly mnoho příznivců. Skauting se rychle šířil z britských ostrovů do Evropy a i do dalších koutů světa. Díla a aktivity obou zmiňovaných mužů spojené s výchovnými programy pro mládež zásadně ovlivnily podobu českého skautingu. Jeho zakladatelem je Antonín Benjamin Svojsík, který vychází z práce obou výše zmíněných mužů a propojuje ji s tehdejšími reálnými podmínkami u nás (např. omezuje vojenské prvky z Powellova pojetí a zdůrazňuje lásku k vlasti a národu). Inspirován Powellovým dílem vydává v roce 1912 knihu *Základy Junáctví* a po anglickém vzoru organizuje v témže roce první skautské tábory v ČR.⁹³ Následující časové období, přesahující první a druhou světovou válku, je u nás spojováno s mnoha skautskými spolky. Počátky skautingu u nás jsou provázeny tzv. pilířovým tříštěním, kde si skautské oddíly zakládají socialisté, katolíci i komunisté.⁹⁴ Tato nejednotnost později po druhé světové válce ovlivnila vývoj skautského hnutí v Československu, a to hlavně v roce 1948. Junák je v naší zemi v průběhu století několikrát násilně zrušen, poprvé v roce 1940. Mnoho skautů však zůstává věrných skautské myšlence a hájí ji i v ilegálním odboji. Ke krátkému obnovení dochází v roce 1945, avšak nepříznivé politické události v roce 1948, kdy je Junák násilně začleněn do Svazu československé mládeže (dále jen SČM), opět vedou k jeho rozpuštění v roce 1950. Poválečné uspořádání politické moci, kdy se vlády v Československu chopila levice, předznamenalo osud demokratického Junáka. V roce 1945 vznikl levicově orientovaný SČM, a to vedlo od autonomního postavení Junáka k omezování jeho činnosti až k úplnému rozpuštění. Řada činovníků (činovníkem je dospělý člen Junáka zvolený či jmenovaný do funkce v souladu

---

⁹³ Srov. ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*, s. 14-17.

⁹⁴ Srov. KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*, s. 200.

s vnitřními předpisy organizace) se stala obětí politických procesů a skauting opět probíhá pouze v ilegality. Rok 1968 nakrátko přináší novou naději, která však záhy končí, rok 1970 je u nás znovu spojen s potlačením skautského hnutí. Obnoven je až po sametové revoluci.⁹⁵ Junák patří dnes k největší výchovné organizaci v ČR.

Dnešní Junák je dobrovolné, nezávislé a apolitické občanské sdružení. Organizace působí po celé ČR a má celkem přes 46 tisíc členů.⁹⁶ „Zároveň je součástí mezinárodního skautského hnutí – světových organizací skautek WAGGGS (World Association of Girl Guides and Girl Scouts – Světová asociace skautek), skautů WOSM (World Organization of the Scout Movement – Světová organizace skautského hnutí), organizace dospělých skautů ISGF (International Scout and Guide Fellowship – Mezinárodní společenství skautů a skautek) a hlásí se k jejich poslání, principům a metodám.“⁹⁷ Skautské hnutí je rozšířené po celém světě.

Skautské hnutí je založeno na třech základních principech, které jsou obsaženy i ve skautském slibu a zákoně (plné znění slibu a zákona viz Příloha I). Obsahuje odpovědnost za sebe a svůj rozvoj; spolupráci, pochopení a odpovědnost vůči druhým lidem i životnímu prostředí; hledání vyšších než materiálních hodnot v životě, tedy hodnot duchovních, které ho přesahují. V souladu se skautskými principy má Junák ve svém poslání, zakotvenou podporu rozvoje osobnosti mladých lidí, a to po stránce duchovní, mravní, intelektuální, sociální a tělesné. Poslání je tak spojeno s výchovou jedince k osobnosti připravené k plnění povinností vůči sobě samé, bližním, vlasti, přírodě a celé společnosti.⁹⁸

Junák využívá ve svém výchovném působení skautskou výchovnou metodu, která vede k upevňování charakteru, vytváření morálních zásad a k rozvoji dovedností a znalostí. Jedná se o propracovaný a ucelený systém vzájemně provázaných prvků – skautský slib a zákon, učení se vlastní činností a hrami v týmové spolupráci v družině, zájem na svém osobnostním rozvoji, poznávání a ochrana přírody, podpora dospělými, služba společnosti atd.⁹⁹ Mezi hlavní a základní prostředky výchovné metody se řadí prvek družinového systému, pěti až sedmičlenného týmu, který se společně podílí na přípravě i realizaci programu pod vedením staršího

---

⁹⁵ Srov. *Projděte se 100letou historií skautingu*. [on-line].

⁹⁶ Srov. *Zajímavá fakta a čísla*. [on-line].

⁹⁷ *Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. [on-line], s. 1.

⁹⁸ Srov. *Hlavní principy skautského programu*. [on-line].

⁹⁹ Srov. *Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. [on-line], s. 2.

a zkušenějšího skauta či skautky.¹⁰⁰ Skautský program probíhá ve skautských družinách, jež tvoří základní jednotku skautského oddílu. Zapletal o družině uvádí, že se jedná o základní článek skautského hnutí, bez něhož není skautský oddíl v pravém smyslu skautským oddílem.¹⁰¹

Členem Junáka se může stát každý jedinec, který pobývá na území ČR a je ztotožněn s posláním, principy a výchovnou metodou skautského hnutí. Junák dělí své členy na mladší – do 18 let věku a dospělé členy – osoby starší 18 let; dospělí se pak dále dělí na činovníky, ostatní dospělé podporující hnutí a čestné členy.¹⁰² V Junáku se pracuje s dětmi a mládeží ve velkém věkovém rozpětí. Lze je rozdělit do pěti věkových kategorií, které užívají tato označení: 5-7 let – předškoláci; 8-10 let – vlčata (chlapci) a světlušky (dívky); 11-14 let – skauti a skautky; 15+ let – roveři (chlapci) a rangers (dívky); 18+ let – dobrovolníci.¹⁰³ Oddíly jsou tedy buď chlapecké či dívčí, ale existují i oddíly koedukované.

Organizační strukturu Junáka tvoří Junák jako celek, tedy zakladatel, který spravuje ústřední orgány, kterými jsou Valný sněm Junáka, Náčelnictvo Junáka, Ústřední revizní komise Junáka, Rozhodčí a smírčí rada Junáka a Výkonná rada Junáka. Dále do struktury spadají vyšší organizační jednotky (dále jen VOJ) – mají svoji právní subjektivitu, avšak jsou závislé na právní subjektivě svého zakladatele, tedy Junáka; člení se na další organizační jednotky, zpravidla v rámci územně správního uspořádání; plní úkoly plynoucí z poslání Junáka; podporují základní organizační jednotky. Základní organizační jednotky (dále v souvislosti s organizační strukturou Junáka jen ZOJ), nazývané též středisko či přístav mají svoji právní subjektivitu závislou na právní subjektivě svého zakladatele, jímž je nadřízená VOJ; nezřizují a ani nesdružují další organizační jednotky, pouze individuální členy Junáka, obvykle seskupené do výchovných jednotek, nazývaných oddíly (oddíly nemají právní subjektivitu). Do oddílů pak spadají samotné družiny. Ve struktuře Junáka jsou ještě zvláštní organizační jednotky, které mají svoji právní subjektivitu závislou na právní subjektivě svého zakladatele, nezřizují ani nesdružují další organizační jednotky a jsou založeny na základě zvláštního statutu. Mimo organizační strukturu Junáka pak ještě

---

¹⁰⁰ Srov. *Hlavní principy skautského programu*. [on-line].

¹⁰¹ Srov. ZAPLETAL, M. *Rádce skautské družiny*, s. 9.

¹⁰² Srov. *Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. [on-line], s. 2-3.

¹⁰³ Srov. *Skauting je příležitost pro nové zážitky v každém věku*. [on-line].

stojí čestná jednotka nazývaná Svojsíkův oddíl.¹⁰⁴ Kromě organizační struktury Junáka jsou v dokumentu Organizační řád a systemizace Junáka podrobně popsány i podmínky členství; popis a charakteristika jednotlivých orgánů, funkcí a voleb do nich; popis vnitřních předpisů, jejich platnost a účinnost apod.

3.1.1 Participace v Junáku

Výše jsme si stručně představili vývoj Junáka a jeho organizační strukturu. Nyní bude naším cílem nahlédnout nejprve do interní participace v činnosti organizace, konkrétně do jejích ZOJ. Pokusíme se zde přiblížit zejména možné formy participace. Druhou oblastí našeho zájmu bude participace Junáka na životě společnosti, zde nám půjde o totéž. Pro naplnění stanovených cílů využijeme zejména materiály uvedené na webových stránkách organizace (stanovy, metodika, vnitřní dokumenty, programy, projekty aj.) a informace z literatury, související se skautským hnutím.

3.1.1.1 Interní participace v činnosti Junáka

V této kapitole se zaměříme na participaci uvnitř organizace. Budeme se blíže věnovat pouze ZOJ organizace (dále jen středisko) a ne celé organizační struktuře Junáka, neboť pod střediska spadají oddíly a družiny, tedy jednotky, kde probíhá přímá práce s dětmi a mládeží. Pokusíme se zde vyhledat a popsat participaci mezi členy a jejich rádci či vedoucími a podíváme se i na vazby související.

Ještě než tak učiníme, je třeba si vymezit konkrétněji sledovaný vzorek. Junák má ve své členské základně děti od pěti let. Věk, jak jsme již dříve uvedli, je jednou z proměnných, které ovlivňují způsob a míru zapojení na společné činnosti, a to z důvodu vývojové vyspělosti. Svou roli však samozřejmě sehrávají i individuální schopnosti a dovednosti jedince. V této kapitole budeme vycházet u rádců a oddílových vedoucích z jedinců starších patnácti let. U družiny pak zejména z věkové kategorie

---

¹⁰⁴ Srov. *Organizační řád a systemizace Junáka*. [on-line], s. 4-6.

skautů a skautek. Důvodem pro výběr této věkové kategorie je to, že ve věku skautů a skautek je družinový systém nejsilnějším nástrojem skautské metody.¹⁰⁵

Úkolem středisek je mj. řídit a zajišťovat skautskou výchovu dětí a mládeže; sdružovat a organizovat členy Junáka. Středisko má svou právní subjektivitu a je tvořeno minimálně třemi oddíly. Jeho organizační jednotky tvoří střediskový sněm, rada, statutární orgán, revizní komise a zpravodajové.¹⁰⁶ Nás budou v této chvíli blíže zajímat sněm a rada. Na příkladu fungování střediskového sněmu a rady si nyní ukážeme formy participace, které se zde uplatňují.

Vrcholným orgánem střediska je střediskový sněm, který se schází zpravidla jednou za tři roky. Hlasovací právo na tomto sněmu mají pouze delegáti, což jsou činovníci registrovaní v daném středisku, např. vedoucí oddílů. Hlasovat může delegát pouze v případě, že je osobně přítomen a jeho hlas má váhu jednoho hlasu.¹⁰⁷ Ve fungování střediskového sněmu a způsobu do něj volených delegátů, lze vysledovat formu reprezentativní participace. Delegáti zastupují na sněmu zájmy a požadavky svých oddílů a družin. Vedoucí oddílů, členové střediskové rady, popř. jiní zvolení delegáti, zde mají pravomoc ovlivňovat prostřednictvím svého hlasu fungování střediska, a tedy i jeho jednotlivých výchovných jednotek (oddíly, družiny). Jsou zde uplatňovány principy demokratického hlasování. Z pohledu jednotlivých členů ve středisku se u tohoto způsobu hlasování jedná o nepřímou účast na rozhodování. Z pohledu jednotlivých delegátů bychom mohli tuto činnost kvalifikovat zároveň i jako formu příležitostné participace, kdy je delegát, jako reprezentant určité skupiny (oddíl, družina) zapojen do činnosti samotného střediska, resp. do hlasování o něm, v souvislosti s pořádáním sněmu.

V mezidobí sněmu řídí středisko jeho rada, která se volí na sněmu. Členy rady jsou statutární orgán (stojí zároveň v čele rady) střediska a jeho zástupce, vedoucí oddílů daného střediska a případní další členové volení sněmem střediska. Rada střediska se usnává kolektivně a každý člen rady má jeden hlas. Středisková rada rozhoduje v rámci stanovených kompetencí rady střediska a statutární orgán (vedoucí střediska)

---

¹⁰⁵ Srov. HRICA, P. a kol. *Průručka pro skautských vodcov*, s. 69.

¹⁰⁶ Srov. *Organizační řád a systemizace Junáka*. [on-line], s. 7, 13.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž, s. 13-15.

zároveň zodpovídá za fungování střediska.¹⁰⁸ Rada také postupuje v souladu s demokratickými principy a i zde se uplatňuje forma reprezentativní participace. Výkonná moc střediskové rady je uskutečňována opět prostřednictvím zvolených zástupců, a tedy z pohledu jednotlivých členů střediska nepřímo. Členové střediskové rady však zpravidla během svého působení využívají i prvky každodenní participace, a to zejména ve vzájemné komunikaci, v zapojování ostatních členů střediska do činnosti, informování o aktivitách a rozhodnutích střediska aj.

Skautský oddíl organizačně spadá pod příslušné středisko, nemá právní subjektivitu a jeho funkce je v rámci organizace především výchovná. V interních dokumentech se dočteme, že mezi základní úkoly oddílů patří především zajištění kvalitní skautské výchovy jejich mladších i dospělých členů v duchu skautských principů, poslání, idejí, a to za pomoci skautské výchovné metody; dále aktivní podpora členů v osobním rozvoji a podněcování členů ke zvyšování kvalifikace; s tím souvisí i podpora spolupráce s dalšími oddíly v příslušném středisku i mimo něj.¹⁰⁹ Podíváme se nyní na činnost oddílu konkrétněji a pokusíme se zde nalézt možné uplatnění participace.

Oddíl je základní výchovnou jednotkou Junáka. Oddílový vedoucí, kterým musí být plnoletý jedinec, vede a zaštiťuje činnost celého oddílu.¹¹⁰ Pro plnohodnotné zastoupení této funkce by měl splňovat příslušnou kvalifikaci v podobě tzv. vůdcovské zkoušky (dále jen VZ) – jedná se o interní zkoušku¹¹¹ v rámci Junáka, která ho opravňuje k samostatnému vedení oddílu a i k výkonu jiných činností v Junáku (např. člen střediskové rady). V případě, že nemá VZ složenou, je povinen ji podstoupit do jednoho roku od ustanovení do funkce; bez jejího složení je vedoucí oddílu bez nároku na oslovení titulem „vůdce“ a jeho pravomoce jsou omezené (např. není oprávněn vést tábor). Pozice oddílového vedoucího je funkce jmenovaná vedoucím střediska, zpravidla na dobu jednoho roku. Jeho poradním orgánem je vedení oddílu a oddílová rada. Vedení oddílu je složeno z vůdce oddílu, všech jeho zástupců a případných dalších

---

¹⁰⁸ Srov. *Organizační řád a systemizace Junáka*. [on-line], s. 15-16.

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, s. 11-12.

¹¹⁰ Srov. *Vůdcovská zkouška*. [on-line].

¹¹¹ Vůdcovská zkouška je jedním z kvalifikačních stupňů systému výchovy a vzdělávání, kterému podléhají činovníci v Junáku. Kvalifikační stupně Junáka vytvářejí soubor standardů pro výchovnou činovníckou práci a vychází z odpovědnosti, kterou nese sdružení vůči rodičům dětských členů i celé společnosti. Srov. *Řád pro vzdělávání činovníků a činovníků Junáka*. [on-line], s. 1-4.

dospělých členů; oddílová rada je pak tvořena z vedení oddílu, rádců a případných dalších členů. Oddíloví rádcí jsou zároveň představiteli rádcovské družiny.¹¹² Vedoucí oddílu vychází při své činnosti z cílů, kterých chce ve svém oddíle dosáhnout (rozvoj dovedností, znalostí a schopností u svěřených členů oddílu) a k této činnosti využívá všech nástrojů a možností. Oddíl řídí za pomoci ostatních členů vedení a rady oddílu. Na jejich činnost lze tedy také, stejně jako u sněmu a rady střediska, nahlížet z pohledu reprezentativní formy participace – členové těchto oddílů řídicích uskupení plní své úkoly v zájmu celého oddílu a jeho družin.

Bylo by to však proti skautské metodě a principům, kdyby nedocházelo i v této rovině k rozdělování úkolů mezi další členy oddílu. Vedení oddílu a jeho rada zapojuje ostatní členy oddílu do činnosti tím, že je informuje o záměrech, termínech akcí, dává jim zpětnou vazbu, ale také na ně deleguje úkoly či část odpovědnosti (např. na rádce družin). Rozvíjí tak sounáležitost mezi jednotlivými členy oddílu a podněcuje je k otevřené a každodenní participaci. Rozdělení úkolů a pravomocí lze dobře demonstrovat na práci v oddílové radě. Hrica uvádí, že správně fungující oddílová rada je srdcem oddílové činnosti, která ho žene vpřed.¹¹³ Mezi hlavní činnosti rady se řadí zejména plánování střednědobého a dlouhodobého programu oddílu, je zde hodnoceno uplynulé období (odvisí od rozpětí mezi jednotlivými radami, to by mělo být alespoň jedenkrát za dva měsíce) a do hodnocení spadají i činnosti družin, výchova rádců a kontrola dodržování dlouhodobého plánu oddílu. Z hlediska dalších forem participace lze na činnost oddílové rady nahlížet jako na formu příležitostné participace, kdy v souvislosti s řešením konkrétních problémů (plánování programu, řešení družinových či oddílových problémů, plánování vzdělávání členů aj.) dochází k participaci na této činnosti. Vzhledem k tomu, že každý člen rady má rovnoprávné postavení, je zde prostor pro uplatnění formy otevřené participace. Tím, že rada zapojuje do řešení problému jednotlivé rádce družin, podněcuje je ke spoluúčasti a přenáší na ně odpovědnost v dílčích úkolech, vytváří podmínky pro spolupráci na aktivitách celého oddílu. I tyto schůzky probíhají v souladu se skautskou výchovnou metodou a demokratickými principy, je to tedy zároveň prostor pro každodenní participaci. Shrme-li si činnost oddílové rady, je zřejmé, že zde lze uplatňovat mnoho podob participace v různých formách.

---

¹¹² Srov. CVRČEK, V. *Vedení oddílu*. [on-line], s. 7-14.

¹¹³ Srov. HRICA, P. a kol. *Průručka pro skautských vodcov*, s. 103.

Družina je základní prvek organizační struktury Junáka. Spadá pod skautský oddíl a je mu spolu s ostatními družinami podřízena. Uplatňuje se zde družinový systém, který je pevně zakotven ve skautské výchovné metodě. Jedním z hlavních cílů družinového systému je poskytnout co největšímu počtu mladých lidí prostor k odpovědnosti a možnosti vlastní iniciativy se záměrem rozvinout tak jejich charakter. Při metodě družinového systému se tedy využívá přirozené tendence mladých lidí se sdružovat a společně dělat věci, které je spojují. Jedná se o efektivní nástroj při utváření vztahů ve skautském oddíle, dochází zde k přirozenému rozvoji osobnosti jednotlivých členů v rámci malé skupiny. Družina tak hraje klíčovou roli při výchovném procesu jednotlivých členů, neboť zde zpravidla vše začíná. Družinu vede rádce a podrádce, tvoří ji určitý počet členů (ideálně 6 až 9, včetně rádce a podrádce) podobného věku, vyjma rádce a podrádce, ti bývají o něco starší a většinou i o něco zkušenější než řadoví členové skupiny.¹¹⁴ Dobře fungující družina se schází na pravidelných schůzkách i vícekrát za týden. Schůzky jsou častější než setkání celého oddílu. Zapletal uvádí, že činnost družiny je prospěšná celému oddílu, zvyšuje jeho úroveň a posiluje ho.¹¹⁵ Ve družině lze tedy předpokládat dobré podmínky pro participaci jejích členů, a to jak na úrovni družinové, tak oddílové a i s přesahem dále do společnosti. Pokusíme se na vybraných příkladech rozkrýt, jakým způsobem se uplatňuje participace v této základní buňce skautského hnutí. Nejprve se zaměříme opět na formy participace a poté i na její stupně.

Začneme u pozice rádce. Zpravidla jím je takový člen družiny, který je o něco starší než věkový průměr skupiny, není v družině nováčkem a patří mezi nejschopnější členy. Rolí rádce ve družině dle družinového systému je koordinovat a směřovat členy, činnosti a program družiny tak, aby zde každý našel své uplatnění. Rádce se musí snažit být vždy o krok napřed před ostatními členy, aby byl schopen je motivovat; měl by umět ostatním pomoci, naslouchat jim a podněcovat je k týmové práci a měl by zosobňovat skautské ideály, které si díky síle jeho vlivu budou ostatní nenásilně osvojovat.¹¹⁶ K tomu všemu musí umět vytvářet podmínky. Jednou ze základních dovedností dobrého rádce tak musí být umění správného vedení skupiny, ve které je prostor pro uplatňování demokratických principů, a tedy i participace.

---

¹¹⁴ Srov. *Hodnocení kvality – připomínkování jednotlivých kritérií*. [on-line].

¹¹⁵ Srov. ZAPLETAL, M. *Rádce skautské družiny*, s. 9.

¹¹⁶ Srov. HRICA, P. a kol. *Průručka pro skautských vodcov*, s. 80.

Rádcové vytvářejí podmínky pro učení se participací ve skupině s přesahem do oddílu a i dále do světa mimo Junáka. Rádce zastupuje zájmy družiny před oddílem a i v oddílové radě, uplatňuje formu reprezentativní participace. Vzájemná spolupráce uvnitř družiny je formou otevřené participace. Každý ze členů má možnost vyjádřit se k projednávanému problému, navrhnout svůj způsob řešení, který má svou váhu při konečném rozhodování. V souladu s filozofií skautského hnutí dochází ve družině k podpoře každodenní participace. Rádce podněcuje komunikací, nasloucháním, ale i delegováním úkolů touhu podílet se na společné věci. Mohli bychom zde nalézt i formu participace na projektu či projektech a využití participační spirály. Projektem, do kterého je zapojen každý člen, lze označit samotnou skautskou výchovnou metodu. Nováček se od počátku zapojuje do rozvoje své osobnosti za pomoci ostatních členů družiny či oddílu a i oni pokračují na své cestě výchovy a sebevýchovy.

Správné fungování družiny ovlivňuje mnoho faktorů, jedním z nich je i způsob volby rádce. Podíváme se nyní na participaci z pohledu jeho volby. Rádce je ideálně volen vedením oddílu s přihlédnutím a vyslechnutím názoru členů družiny. V takové volbě rádce se uplatňují stupně dle Hartova modelu, které jsou řazeny do kategorie skutečné participace. Vedení oddílu zde rozhoduje s přihlédnutím k názoru členů družiny, jejichž názor před samotnou volbou zjišťuje. Členové družiny tak nejsou vyčleněni z rozhodnutí, které se jich bezprostředně týká, a je jim umožněno spolurozhodovat. Posiluje se tím pocit sounáležitosti ve družině a i autorita rádce mezi ostatními členy. K volbě rádce však může dojít i za méně ideálních podmínek, rádce je dosazen shora, bez přihlédnutí k názorům členů družiny. Z pohledu stupňů zde pak dochází spíše k falešné participaci. Tento způsob je považován za méně šťastný, neboť takový rádce těžko uplatňuje svou přirozenou neformální sílu, která by byla v případě přirozené volby (rozuměj v souladu s potřebami a názory členů družiny) a bude se mu tak se skupinou i hůře pracovat.¹¹⁷ Příkladem na volbě rádce jsme si demonstrovali, že podpora skutečné participace je ve družině důležitá, neboť přirozený výběr do funkce je příslibem akceptování ostatními členy družiny. Naopak dosazení rádce direktivním způsobem oslabuje kohezi družiny a podrývá přirozenou spolupráci členů.

---

¹¹⁷ Srov. HRICA, P. a kol. *Průručka pro skautských vodcov*, s. 69.

Interakce mezi členy družiny nabízí různé způsoby participace. Může být využita i při dělbě práce a rozdělení funkcí, většinou podle zájmů a schopností jednotlivých členů. Odpovědnost za svěřený úkol podporuje u jedinců pocit sounáležitosti a nepostradatelnosti, podněcuje to jejich touhu se zapojovat a být součástí. Správný rádce by měl umět usměrňovat funkce jednotlivých členů a starat se o to, aby se každý mohl zapojit. Dochází pak ke skutečné participaci na činnostech družiny a uplatňuje se princip skautské výchovy a zároveň i sebevýchovy.

Participace ve středisku, oddíle či družině Junáka je závislá na mnoha proměnných. Záleží na věku dětí, jejich počtu ve družině či oddíle apod. Svou roli hraje atmosféra v oddíle či družině, materiální zázemí aj. Uplatňování demokratických metod a aktivní podpora jedince skrze smysluplné činnosti vedou k rozvoji osobnosti jedince i v oblasti osvojování si participačních návyků. Příkladem toho je samosprávná vrstevnická výchova ve skautské družině, která vychází z přirozené potřeby dětí sdružovat se do menších skupin, kde je vůdcovský princip, zde uplatňovaný v podobě družinového rádce, silným, funkčním a osvědčeným nástrojem při výchově dětí a mládeže.¹¹⁸ Rádcové družin a vedoucí oddílů zastávají roli průvodců a podněcovatelů na skautské stezce a jsou nezbytným článkem ve výchově a vzdělávání jedinců. Vytváří prostor pro formování sebevědomí a sebeúcty mladého člověka ve skupině vrstevníků. Snaží se vychovávat svěřence podle skautských zásad, jsou jim pozitivním vzorem. Základní výchovné jednotky Junáka jsou tak přirozeným prostředím pro uplatňování principu participace za pomoci metod skautské výchovy.

3.1.1.2 Participace Junáka na životě společnosti

Výchova k participaci, jak bylo uvedeno výše, musí začít co nejdříve. Jedině tak jedinec získá participační návyky, které bude schopen uplatňovat sám a v každodenním životě. V Junáku se od malých dětí po dospělé uplatňuje výchova k rozvoji osobnosti a posílení schopností a dovedností jedince.

---

¹¹⁸ Srov. ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*, s. 68.

Nedílnou součástí činnosti Junáka v současnosti, související s přesahem do společnosti, je prezentace skautských aktivit na veřejnosti za účelem podpory skautingu jako výchovného hnutí s bohatou historií.¹¹⁹ Junák umožňuje veřejnosti seznamovat se s jeho posláním, činností a aktivitami a nabízí tak cestu účasti. Je organizátorem mnoha charitativních akcí, které buď sám organizuje či na nich spolupracuje s dalšími NNO. Za všechny jmenujme Velikonoční skautské kuřátko, KAPKA, Postavme školu v Africe.¹²⁰ Touto činností aktivuje širokou veřejnost a podněcuje ji k pomoci potřebným.

Junák je aktivní i v publikační činnosti a v oblasti neformální výchovy. Pro své členy, ale i pro veřejnost (např. rodiče členů) vydává skautské časopisy (např. Skauting, Roverský kmen) a publikace (např. Skautské století). Na jeho webových stránkách jsou k dispozici online propracované metodické publikace, které se zaměřují na skautskou metodu a slouží primárně členům, jsou však k dispozici všem, kteří mají o danou problematiku zájem. Junák se aktivně podílí na podpoře neformální výchovy a vytváření co nejlepších podmínek pro tyto aktivity. Dokládá to i fakt, že patří k zakládajícím členským organizacím ČRD (viz Kapitola 1.2.3), kde se od počátku podílel i na jejím vedení.

Posláním Junáka je spoluvytvářet osobnost člověka. Jedním z hlavních nástrojů k naplnění této myšlenky je promyšlený systém výchovy a sebevýchovy – skautská výchovná metoda, díky které vyrůstají z dětí lidé, kteří jsou schopni se plnohodnotně zapojit do občanské společnosti. V dokumentu Charta českého skautingu na počátku 21. století se dále dočteme, že skauting napomáhá vytvářet lidské bytosti, které jsou charakterní, zodpovědné, budoucnosti otevřené, schopné dále na sobě pracovat, čínorodé a tvořivé, samostatné, avšak zároveň otevřené spolupráci s druhými.¹²¹ Výchovný program Junáka se naplňuje v jednotlivých jednotkách organizace a zahrnuje všechny prostředky, kterými se snaží uskutečnit poslání skautingu. Patří sem již zmiňovaná skautská metoda, která představuje metodický rámec, jenž vede jedince směrem k osobnímu růstu; dále výchovné cíle (kompetence) vycházející z poslání skautingu; věkové kategorie; výchovná nabídka, která vychází z konkrétních zájmů dětí a mladých lidí; výchovné nástroje, nazývané stezky či odborky. Patří sem

---

¹¹⁹ Srov. ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*, s. 223.

¹²⁰ Srov. *Charitativní akce*. [on-line].

¹²¹ Srov. *Charta českého skautingu*. [on-line].

ale i zkoušky, závody, celostátní projekty a akce apod.; metodická podpora, která je nápomocna vedení oddílů při práci s výchovným programem, zahrnující např. semináře, časopisy, příručky aj.¹²² Pokud na tento výchovný systém a cílové kompetence, které mají být výstupem, nahlédneme z pohledu požadavků zakotvených např. v Koncepti, kde je mezi jejími prioritami zahrnuta podpora participace mladých lidí na občanském životě či podpora různých metod a forem učení se aktivní participací (viz Kapitola 1.2.3), pak lze konstatovat, že skautské hnutí se aktivně podílí na prioritách státní politiky ČR v oblasti výchovy dětí a mládeže a činí tak i v souladu s evropskými požadavky na výchovu dětí a mládeže.

Junák svou činností ve skautských družinách a oddílech napomáhá k výchově dětí a mládeže v jejich volném čase. Program v jednotlivých oddílech se opírá o prověřené hodnoty, které jsou základem zdravé společnosti. Zapojuje do své činnosti obrovské množství dobrovolníků, z nichž více jak polovina pracuje přímo s dětmi v oddílech.¹²³ Dobrovolníci také procházejí v Junáku propracovaným systémem vzdělávání, protože i výchova a vzdělávání činovnic a činovníků patří mezi stěžejní úkoly organizace. Je to jeden z nástrojů, který směřuje k dovršení skautské výchovy a vzdělání u dospívajících a dospělých členů skautského hnutí. Zahrnuje nejen jejich odborné vzdělávání, ale i všestrannou kultivaci osobnosti. Proškolení a vzdělání jedinci předávají pak své dovednosti a schopnosti svým mladším a méně zkušeným členům Junáka. Přípravují tak případné nové vychovatele pro budoucnost, kteří pokud budou později chtít, budou moci dále sloužit skautskému hnutí.¹²⁴ Z pohledu participace zde dochází ke spoluodpovědnosti za výchovu dětí a mládeže v jejich volném čase.

Na webových stránkách Junáka se dočteme, že skauting nezná hranic (skautské hnutí je rozšířeno po celém světě a hlásí se k němu 40 milionů lidí) a jeho smyslem je tvořit prostřednictvím rozvoje jednotlivce lepší svět.¹²⁵ Hofbauer se ve své úvaze nad významem volnočasových aktivit zmiňuje o jejich rostoucím vlivu na jedince a podtrhuje zde význam praktického uplatnění participace, a to i v mezinárodním přesahu.¹²⁶ Českým skautům se možnost zahraničních kontaktů znovu otevřela

---

¹²² Srov. *O projektu Nový program*. [on-line].

¹²³ Srov. *Zajímavá fakta a čísla*. [on-line].

¹²⁴ Srov. *Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků*. [on-line], s. 1.

¹²⁵ Srov. *Zajímavá fakta a čísla*. [on-line].

¹²⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti. Evropské struktury a jejich aktivity*, s. 28.

po roce 1989, kdy za hranice začali znovu vyjíždět jednotlivci, oddíly i národní výpravy a také naopak zahraniční skauti mířili k nám (tábory s mezinárodní účastí na českém území). Účast na světovém jamboree (skautské setkání na mezinárodní či pouze národní úrovni) či Rover Moot (mezinárodní setkání roverů a rangers) a mnoho dalších zahraničních akcí otevřelo opět cestu vzájemnému setkávání skautů po celém světě a otevřelo tedy i českým zástupcům, cestu k participaci ve světě. V organizační struktuře Junáka má své místo zahraniční odbor Junáka, který mj. shromažďuje a předává informace o zahraničním skautingu ostatním členům, udržuje a zajišťuje komunikaci Junáka se skautským zahraničím a v neposlední řadě zastupuje zájmy Junáka na mezinárodním poli skautingu.¹²⁷ Prostřednictvím zahraničních aktivit Junáka, resp. jeho členů (ať už jednotlivců či třeba celých oddílů) mohou české děti a mládež vstupovat do širokého spektra participačních aktivit v mezinárodním měřítku.

Junák nabízí volnočasové aktivity pro děti a mládež v organizaci, která staví na demokratických principech a jež umožňuje svým členům učit se a poznávat hodnoty uplatnitelné nejen uvnitř organizace. Svým výchovným působením tak napomáhá vychovávat odpovědné, aktivní jedince, kteří najdou své uplatnění ve společnosti, čímž také aktivně participuje na životě ve společnosti.

---

¹²⁷ Strov. *Zahraniční odbor*. [on-line].

3.2 Pionýr

Druhou NNO dětí a mládeže, která je v této práci předmětem našeho zkoumání, je Pionýr. Stejně jako v kapitole 3.1 se budeme i zde nejprve věnovat historii organizace, dále si vymežíme její působnost a poslání, objasníme si výchovné metody, uvedeme věkové kategorie a popíšeme její organizační strukturu.

Pojem Pionýr je ve slovníku cizích slov vysvětlen jako průkopník nového směru a hlasatel nových myšlenek.¹²⁸ Na webových stránkách Pionýra se dále dočteme, že slovo pionýr znamená být v něčem první, snažit se poznávat nepoznané, překonávat překážky a pomáhat druhým.¹²⁹ Vysvětlení pojmu je důležité pro pochopení poslání samotné organizace.

Pionýra, stejně jako Junáka, velmi silně poznamenaly historické a politické události 20. století. Jeho historii lze rozdělit do několika základních časových úseků. Pro pochopení vývoje pionýrského hnutí je však nezbytné nahlédnout ještě před samotný rok 1949, kdy je datován vznik pionýrské organizace. Vznik Komunistické strany Československa (dále jen KSČ) v roce 1921 předznamenal vznik prvních oddílů Mladých průkopníků v roce 1922, kteří se později nazývali Rudí průkopníci či Rudí pionýři. Jednalo se o dětskou organizaci vedenou Komunistickým svazem mládeže, která sdružovala děti ve věku 10 až 14 let a vychovávala je k tomu, aby byli uvědomělými příslušníky dělnické třídy.¹³⁰ Ideově byla velmi silně levicově zaměřena, neboť tehdejší KSČ spatřovala v dětském hnutí důležitý nástroj pro upevnění své politické moci. Ve stejné době vznikala řada jiných spolků¹³¹, které se ztotožňovaly spíše s levicovou politikou. Mladí průkopníci byli rozpuštěni v důsledku historických událostí v roce 1938 na prahu druhé světové války. V poválečném uspořádání, kdy se v naší zemi KSČ snažila získat vliv mezi mládeží, měl pevnou a privilegovanou pozici SČM. Ten mj. požadoval podřízenost jiných organizací, pracujících s dětmi a mládeží, Junáka nevyjímaje. Události z počátku roku 1948, které

---

¹²⁸ Srov. KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, s. 530.

¹²⁹ Srov. *Opravdu dobrý tábor*. [on-line].

¹³⁰ Srov. ČMOLÍK, O. a kol. *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*, s. 12-14.

¹³¹ V roztržitém skautském hnutí vznikala řada levicově zaměřených spolků. Za všechny můžeme jmenovat Skauty práce v roce 1920, kteří jsou spojováni s tzv. rudým skautingem a kteří se o pár let později spojili se Spartakovými Skauty (založenými v roce 1922). Oba spolky byly silně levicově zaměřené a ideově se tak odkloňovaly od původní baden-powellovského pojetí skautingu. Srov. ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*, s. 74-77.

přinesly zásadní změnu politických a společenských poměrů v tehdejší Československu, když se moci plně chopila komunistická strana, předznamenaly vznik organizace působící zcela pod kontrolou státu.

Vznik pionýrské organizace v ČR je spojen s datem 24. dubna 1949 a názvem Pionýrská organizace Junáka (dále jen POJ), později Pionýrská organizace Československého svazu mládeže (dále jen PO ČSM). Tento úsek spadá do období tzv. jednotné organizace dětí a mládeže časově ohraničené léty 1949 – 1968 a činnost je spojena s povinnou vazbou se základními a středními školami, je silně centralizovaná a řízená státním aparátem, ovládaným KSČ. Představu dobrovolného členství postupně vytlačil požadavek masovosti ze strany státu, nastala doba povinných a stále se opakujících celoškolských tzv. pionýrských akcí. Činnost organizace upadala a často byla pouhým formálním uskupením bez zájmu o pionýrskou činnost. Léta 1968 – 1970 jsou obdobím samostatné organizace Pionýr, kdy došlo k postupným proměnám směrem k dobrovolnosti členství, nezávislosti na strukturách školství a důrazem na práva dětí. Okupace Československa v srpnu 1968 však znamenala znovu konec této krátké éry samostatnosti. Samostatný Pionýr byl, stejně jako Junák, v roce 1970 zrušen. Období 1970 – 1989 je tak opět spojeno s jednotnou organizací, plně pod kontrolou KSČ, opětovným provázáním činnosti se školami a nese název Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže (dále jen PO SSM). Po sametové revoluci vznikl současný Pionýr, který navázal na činnost z let 1968 – 1970.¹³²

Novodobý Pionýr je demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé občanské sdružení dětí, mládeže a dospělých s působností po celé ČR. Posláním je osvětová, výchovná, vzdělávací a charitativní činnost s dětmi a mládeží, která se týká nejen členů Pionýra, ale i neorganizovaných skupin této cílové skupiny, jež se účastní aktivit sdružení.¹³³ V programu Pionýra jsou vymezeny výchovné metody. Uvádí se, že hlavním výchovným prostředkem je hra¹³⁴, která je užívána v přímé práci s dětmi a mládeží ve všech jejích podobách; při přímé práci s cílovou skupinou staví na požadavku různorodých a všestranných aktivit a u svých členů se v rámci

---

¹³² Srov. *Fakta o vývoji pionýrského hnutí v České republice 1949 – 1990*. [on-line], s. 1-8.

¹³³ Srov. *O Pionýru*. [on-line].

¹³⁴ Hrou získávají děti dovednosti, které využijí nejen při hře samotné, ale i v životě (např. při řešení konfliktů či vlastní socializaci). Z dějinného pohledu se na hru nahlíželo nejprve jako na neúčinnou činnost, které odvádí od práce. Zlom nastal v době osvícenství, kdy J. J. Rousseau tvrdil, že děti mají právo si hrát; osvícenství tak razilo cestu novému názoru – hra může být pro jedince užitečná, hrou se dítě učí. Srov. FRITZ, J. *Vom Verständnis des Spiels zum Spielen mit Gruppen*, s. 9.

kolektivů snaží rozvíjet samosprávné zásady a demokratické návyky, které v konečném výsledku vedou k rozvoji občanské společnosti.¹³⁵ V souladu se svým posláním má Pionýr vymezené cíle, mezi které zahrnuje výchovu a rozvoj osobnosti jedince, vytváření podmínek pro naplňování hodnot z významných, celosvětově platných dokumentů Úmluvy a Listiny základních práv a svobod na národní i mezinárodní úrovni. Zmíněné hodnoty Pionýr nazývá Ideály (úplné znění Ideálů viz Příloha č. II) a snahou všech členů sdružení by mělo být se jim přiblížit. Ideály Pionýra jsou následující: Pravda – Pionýr chrání pravdu a plní dané slovo; Poznání – Pionýr je pracovitý, učí se; Přátelství – Pionýr je přítelem všech dětí; Pomoc – Pionýr je statečný a kamarádský, pomáhá ostatním; Překonání – Pionýr je čestný a spravedlivý; Příroda – Pionýr chrání přírodu a život na Zemi; Paměť – Pionýr má rád svou zem.¹³⁶ Těchto sedm Ideálů zahrnuje ucelený hodnotový rámec, který by se měl promítnout i do samotného výchovného působení ve sdružení.

Členem Pionýra se může stát každý jedinec, jenž souhlasí s jeho stanovami a programem.¹³⁷ Pionýr nemá striktní dělení a řazení členů do oddílů dle věku. Pionýrské oddíly jsou tedy většinou tvořeny dětmi od 6 do 18 let a bývají zpravidla koedukované. Organizační výstavba Pionýra je stejně jako u Junáka poměrně členitá. I zde si ji blíže osvětlíme, aby nám lépe pomohla pochopit fungování celé organizace. Také staví na základních jednotkách, které mají své vlastní kompetence uvnitř jednotky, avšak zároveň jsou podřízeny výše postavené jednotce v rámci organizační hierarchie.

Statutárním orgánem Pionýra je jeho předseda, který je oprávněn jednat jménem sdružení ve všech jeho záležitostech. Nejvyšším orgánem sdružení je Výroční zasedání Pionýra (dále jen VZP), které je svoláváno předsedou Pionýra na návrh České rady Pionýra (dále jen ČRP) většinou jednou za tři roky. ČRP řídí sdružení mezi výročními zasedáními Pionýra a je složena z delegátů Krajské organizace Pionýra (dále jen KOP). Dalšími orgány jsou ekonom, předseda a členové Revizní komise Pionýra, Nejvyšší rozhodčí komise Pionýra a Výkonný výbor České rady Pionýra (dále jen VV ČRP), který je výkonným orgánem ČRP. VV ČRP řídí činnost sdružení mezi jednáními ČRP, skládá se ze sedmi členů, při čemž každý zodpovídá za dílčí úsek,

---

¹³⁵ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 1.

¹³⁶ Srov. *Ideály pionýra*. [on-line].

¹³⁷ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 2.

který mu byl přidělen VV ČRP.¹³⁸ Všechny tyto vyjmenované orgány mají celorepublikovou úroveň.

Organizační jednotkou sdružení v jednotlivých krajích jsou KOP, jež mají vlastní právní subjektivitu a do jejich kompetencí spadá řídicí, organizační, informační a ekonomické zajištění činnosti pionýrských skupin, pionýrských center a oddílů. Jejimi orgány jsou Výroční zasedání KOP, Krajská rada Pionýra (dále jen KRP), předseda KOP, ekonom, Výkonný výbor KRP, revizor či předseda a členové revizní komise KRP. Zvláštní organizační jednotku sdružení tvoří pionýrské centrum, také s vlastní právní subjektivitou, které řídí a zajišťuje činnost pionýrských oddílů a klubů a společnou činnost členů. Další organizační jednotkou s právní subjektivitou je pionýrská skupina, do jejíž kompetence také patří zabezpečení činnosti pionýrských oddílů a klubů i společné činnosti členů pionýrské skupiny. Orgány jsou Rada pionýrské skupiny (dále jen Rada PS), která je zároveň jejím nejvyšším orgánem, vedení pionýrské skupiny (dále jen Vedení PS), vedoucí pionýrské skupiny (dále jen vedoucí PS), hospodář, revizor a delegát, který je členem KRP. Základní organizační jednotkou Pionýra je pionýrský oddíl (dále jen oddíl) bez právní subjektivity, který vzniká za účelem zajišťovat pravidelnou, systematickou, celoroční výchovnou činnost kolektivu dětí a mládeže, kde oddílem je myšlena skupina alespoň pěti osob. Zvláštní základní organizační a výchovnou jednotkou sdružení bez právní subjektivity, jejímž posláním je výchovná činnost zaměřená primárně na neorganizované děti a mládež, je volnočasový klub (dále jen klub).¹³⁹ Vymezení pravomocí, řízení a fungování jednotlivých orgánů je uvedeno nejen ve stanovách, ale i dalších vnitřních předpisech sdružení. My se dále budeme podrobněji zabývat zejména základními jednotkami organizace, a to pionýrskou skupinou a oddílem.

3.2.1 Participace v Pionýru

V předchozí kapitole jsme si představili Pionýra jako sdružení, které má ve svém poslání zakotvenu výchovu a vzdělávání dětí a mládeže a usiluje svým programem o spojení dětských zájmů s potřebami společnosti. V této kapitole nahlédneme

---

¹³⁸ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 7-8.

¹³⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 3-7.

především do činnosti základních jednotek organizace pionýrských skupin a oddílů a naším cílem zde bude nalézt užití participace. Dále se pak budeme zabývat i participací Pionýra na životě společnosti. I v této části práce využijeme k naplnění vytyčených cílů materiálů z webových stránek organizace a dalších dostupných zdrojů.

3.2.1.1 Interní participace v činnosti Pionýra

Jednou ze základních jednotek Pionýra, ve které se odehrává přímá práce s dětmi a mládeží, je pionýrská skupina. Stará se o registrované oddíly a kluby a zabezpečuje jejich chod. Tvoří ji nejméně 15 členů mladších 26 let a současně alespoň 2 členové starší 18 let. Současně musí mít registrována alespoň 1 oddíl nebo klub.¹⁴⁰ Na příkladu výkonných orgánů uvnitř pionýrské skupiny si ukážeme možné formy participace.

Rada PS je tvořena vedoucími oddílů, jejich zástupci a instruktory a dále členy volených orgánů pionýrské skupiny. Tito všichni mají rozhodující hlas. Jednání Rady PS mohou být přítomni i ostatní členové pionýrské skupiny, jejichž hlas je hlasem poradním. Rada PS tedy představuje formu reprezentativní participace. Na jejím zasedání se rozhoduje o činnosti pionýrské skupiny skrze zvolené zástupce, kteří svými hlasy, ať už rozhodujícími či poradními, ovlivňují chod jednotky. Jednotliví členové pionýrské skupiny tak rozhodují o věcech nepřímo prostřednictvím zvolených zástupců. Tento způsob rozhodování je formou zastupitelské demokracie. Jelikož se Rada PS schází zpravidla jen jednou ročně, můžeme na její činnost nahlížet i z pohledu příležitostné participace. Vedení PS v období mezi jednotlivými zasedáními Rady PS plní její usnesení a zároveň řídí činnost pionýrské skupiny. Mezi členy vedení patří vedoucí PS, který je zároveň jejím statutárním orgánem a je oprávněn jednat ve všech záležitostech, jež se jednotky týkají. I vedení, popř. samotný vedoucí PS, zastávají formu reprezentativní participace, neboť výkonná moc pionýrské skupiny je opět uskutečňována pomocí zvolených zástupců. Vzhledem k tomu, že se však jedná o soustavnou činnost v delším časovém úseku (mezi jednotlivými zasedáními Rady PS), je to prostor i pro další formy participace. V souladu s programem Pionýra, kde je zakotvena snaha o plné zapojení do kolektivu každého jedince dle schopností

---

¹⁴⁰ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 4.

a možností, by měly být využívány i prvky každodenní participace.¹⁴¹ Společná komunikace, spolupodílení se na rozhodování každodenních záležitostí, ale i rozhodování o tom, kam se má pionýrská skupina ubírat, je nezbytným předpokladem činnosti Pionýra.

Oddíl dle zakladatele spadá buď pod pionýrskou skupinu, centrum či územně příslušnou organizaci. Vzhledem ke skutečnosti, že oddíly nemusí být vymezeny a děleny dle věku, je třeba tento fakt v konkrétních činnostech případně zohlednit. V oddíle se odehrává pravidelná, systematická a celoroční výchovná činnost, kterou vede a zaštiťuje oddílový vedoucí, do své funkce jmenovaný výkonným orgánem zakladatele. Musí být starší 18 let a mít příslušnou kvalifikaci oddílového vedoucího.¹⁴² Podporou mu mohou být instruktoři a zástupci vedoucí oddílu. Vedoucí oddílu je ten, který připravuje zajímavý a zábavný program schůzek a výprav.¹⁴³ Při vlastní práci s dětmi a mládeží vychází z poslání organizace a snaží se ho naplňovat. Své svěřence by měl směřovat k Ideálům Pionýra. Z pozice své funkce hájí zájmy oddílu ve vyšších orgánech sdružení. Z jeho pohledu se tak jedná o participaci příležitostnou (účast na zasedání Rady PS). Z pohledu členů oddílu by se mohlo jednat o participaci reprezentativní. I když v tomto případě je tato forma sporná a lze se domnívat, že jde spíše o záležitost pouze formální, neboť volbu vedoucího, jak už jsme zde uvedli, neprovádí sami členové, ale vyšší organizační členové. Vedoucí tudíž sice zastupuje své členy v rozhodnutí, ale není jimi zvolený zástupce.

V samotné činnosti oddílu nachází své místo forma otevřené participace. Všichni mají dle stanov možnost podílet se na plánování činnosti oddílu a uplatňovat své potřeby a zájmy ve společných aktivitách. Při plánování a sestavování oddílových plánů se vychází z nabídkových programů, akcí a soutěží, které Pionýr pořádá. Jsou to např. soutěž Pionýrská stezka – zaměřená na všestranný rozvoj dovedností a znalostí z mnoha oblastí; Zdravá pionýrská krev – akce zaměřená na podporu dárcovství krve; projekt Život oddílu – posílení spoluúčasti dětí na tvorbě programu činnosti; projekt Oáza – dlouhodobá etapová hra, zaměřená na vytváření příznivé atmosféry v oddílech aj.¹⁴⁴ Do činností těchto vybraných aktivit se pak oddíly,

---

¹⁴¹ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 4-5.

¹⁴² Srov. *Vzdělávání v Pionýru*. [on-line].

¹⁴³ Srov. *Opravdu dobrý oddíl*. [on-line].

¹⁴⁴ Srov. *Aktivity pionýra*. [on-line].

respektive někteří členové oddílu, během roku zapojují, a to dle svých zájmů a potřeb (např. soutěž Pionýrský sedmikvítek) a dle oddílových plánů (zapojení do projektu Oáza apod.). Z výše uvedeného lze usuzovat, že při zapojování do konkrétních projektů, akcí či soutěží půjde uplatnit participaci na projektu. Příkladem může být zapojení se do projektu Život oddílu. Primárně je určen oddílovým vedoucím, kteří zde mají metodické rady a návody jak pracovat s dětmi a mládeží tak, aby podporovali jejich participační činnost uvnitř oddílu.¹⁴⁵ Můžeme však na něj nahlížet jako na samotný participační projekt celého oddílu, kdy vedoucí vytváří podmínky pro podílení se dětí na tvorbě činnosti jejich oddílu a ony se aktivně zapojují. Čím větší zapojení, tím větší míra participace. Tento projekt by neměl sloužit jen jako nácvik participačních dovedností, ale měla by to být cesta, na které vedoucí spolu se svými svěřenci vytváří participační kulturu v oddíle.

Podíváme-li se na zásady, které se mají prolínat veškerým děním v Pionýru, za všechny jmenujme např. aktivitu, demokracii, občanství, otevřenost, samosprávnost,¹⁴⁶ dále na představy o dobrém oddílu, kam patří možnost budování zdravých vztahů, podílení se každého člena na aktivitách oddílu, společné rozhodování, uplatnění se v kolektivu atd.,¹⁴⁷ pak se lze domnívat, že uvnitř oddílu bude vedoucím podporována každodenní participace. Z výše zmíněných aktivit, které se pod Pionýrem uskutečňují, je zřejmé, že oddíl neomezuje svou činnost pouze na interní aktivity, ale naopak využívá možnost zapojení se do činností s přesahem i mimo oddíl. Z pohledu jednotlivých členů oddílu, popř. vícečlenných skupin, se tu uplatňuje forma příležitostné participace (např. při soutěžích či závodech).

Činnost oddílu je závislá na mnoha proměnných – počet, věk, fluktuace členů; styl řízení vedoucího (autoritativní, demokratický aj.); zázemí oddílu (např. vlastní klubovna nebo pronájem); zájmy a motivace členů atd. I z těchto důvodů nelze jednoznačně určit, k jakým stupňům participace na schůzkách oddílu mezi členy a jejich vedoucím a i mezi členy samotnými dochází. Budeme-li však opět vycházet z poslání a i Ideálů Pionýra, pak je možné předpokládat, že zde bude vedoucím upřednostňována skutečná participace, tedy nejen účast členů na programu, ale i na jeho plánování, rozhodování a hodnocení.

---

¹⁴⁵ Srov. *Život oddílu*. [on-line].

¹⁴⁶ Srov. *Zásady*. [on-line].

¹⁴⁷ Srov. *Opravdu dobrý oddíl*. [on-line].

Z poslání vyplývající vize, cíle a hodnoty, promítnuté do samotných činností Pionýra by měly být jejími členy naplňovány prostřednictvím vhodně volených výchovných prostředků a nástrojů. Za hlavní prostředek Pionýr považuje samotnou hru, a to ve všech jejích podobách.¹⁴⁸ Hra je součástí volného času dítěte, je to činnost, při které se dítě nejen projevuje, ale i formuje.¹⁴⁹ Vedoucí oddílu by měl umět využít jejího potenciálu k rozvoji osobnosti dítěte ve zralou, samostatnou bytost, schopnou uplatnit nabyté dovednosti v oddíle, i v praktickém životě.

3.2.1.2 Participace Pionýra na životě společnosti

Pionýr participuje na životě společnosti v mnoha směrech. Jednotlivé organizační složky nabízí aktivní činnost svým členům, ale často i neorganizovaným dětem a mládeži, jelikož mnoho aktivit je otevřených.¹⁵⁰ Pionýr, i když je organizací, jehož přímá práce s dětmi a mládeží se odehrává především v oddílech, nabízí svou činnost i široké veřejnosti, a to třeba pořádáním masových akcí, určených jak členům, tak i např. neorganizované mládeži. Příkladem je akce Ledová Praha, každoročně pořádaná v době pololetních prázdnin, kdy hlavní město navštíví několik tisíc dětí z celé země a využívá přichystaného programu Pionýra a nadace Dětem 3. tisíciletí. Účastníci mají možnost navštívit koncert Děti dětem, soutěž Pionýrský sedmikvítek či využít řadu volných či zlevněných vstupů pro dětské kolektivy z Pionýra, dětských domovů či rodin s dětmi do muzeí a historických budov. Letošní Ledová Praha probíhala mj. pod záštitou MŠMT.¹⁵¹ Těmito akcemi a činnostmi cílenými nejen na své členy se Pionýr více otevírá společnosti se svou nabídkou volnočasových činností.

Nečlenům je otevřeno i množství oddílových aktivit, volnočasové kluby členství ani nepředpokládá a i tábory probíhají za hojné účasti jedinců, kteří nepatří do členské základny.¹⁵² Bohaté zkušenosti s pořádáním táborů (ať už pro Pionýra tradičních chatových či stále více různými oddíly prosazovaných stanových) předkládá Pionýr

---

¹⁴⁸ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 12.

¹⁴⁹ Srov. HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmových činností*, s. 8.

¹⁵⁰ Srov. *Co je Pionýr*. [on-line].

¹⁵¹ Srov. *Praha byla potřinácté ledová*. [on-line].

¹⁵² Srov. *Je činnost Pionýra určena jen členům?* [on-line].

případným zájemcům v podobě informačního servisu, v němž přináší nejen aktuální nabídku pořádaných táborů, ale i všeobecné informace, které mohou být nápomocny při výběru a orientaci v široké nabídce táborových aktivit v ČR.¹⁵³ Projekty, akce a soutěže, o kterých jsme se zmiňovali, ale i mnohé další, které jsou k nalezení na webových stránkách organizace, přispívají k participaci Pionýra na veřejném dění.

Výše jsme se zmínili o tom, že Pionýr je pořadatelem volnočasových akcí, nejen pro členy, ale i pro veřejnost. Stejně jako Junák Pionýr je také zapojen do několika charitativních projektů, za všechny jmenujme např. Květinový den, Srdíčkový den či projekt Zdravá pionýrská krev.¹⁵⁴ Do těchto projektů se zapojuje v duchu svých Ideálů a podněcuje k pomoci nejen své členy, ale i veřejnost.

Pionýr je také činný v publikační činnosti. Vydává pro potřeby nejen svých členů jednou měsíčně časopis Mozaika, který předkládá čtenářům informace nejen ze života pionýrského hnutí, ale i užitečné informace např. z neziskového sektoru.

Pionýr je členem mnoha organizací, které podporují činnost NNO dětí a mládeže. Je členem např. ČRD M, kde má aktuálně svého zástupce ve vedení. Snaží se tak svou činností zařadit mezi subjekty, jež se společnými silami snaží zlepšit podmínky neformální výchovy. Pionýr podporuje zájmové činnosti dětí a mládeže a podílí se na smysluplném trávení jejich volného času, čímž je zároveň aktivním činitelem v jejich neformální výchově. Program Pionýra, kde je mezi jeho cíle zahrnuto přispět k rozvoji osobnosti dítěte a mladého člověka a být tím přínosem pro společnost¹⁵⁵, je tak s posláním neformální výchovy v symbióze. Jedinci se v kolektivu kamarádů a za nenásilné podpory svých oddílových vedoucích učí nabývat dovedností, schopností a znalostí potřebných nejen pro život v oddíle, ale s přesahem do běžného života. To umožňuje nejen jejich osobnostní rozvoj, ale i rozvoj kompetencí potřebných pro život v demokratické společnosti. Přispívají tím k výchově jedince k participaci, což požaduje i stát, a potažmo Evropská unie, který se ve svých koncepčních dokumentech či programech rovněž snaží vytvářet podmínky pro její realizaci (viz již dříve zmíněné Programy).

---

¹⁵³ Srov. *Opravdu dobrý tábor*. [on-line].

¹⁵⁴ Srov. *Pomoc*. [on-line].

¹⁵⁵ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 13.

Zájmová činnost jako součást volného času jedince plní funkci výchovnou i vzdělávací.¹⁵⁶ Oddílová činnost Pionýra se v mnohém podobá činnosti jiných subjektů nabízejících dětem a mládeži zájmovou činnost. Pionýr se však od těchto útvarů odlišuje uskutečňováním programu Pionýra a směřováním života svých členů k jeho Ideálům, tedy hodnotám, na kterých staví své výchovné působení.¹⁵⁷ Důležitým článkem v tomto procesu jsou kromě cílové skupiny i dospělí, kteří tuto činnost vykonávají a jsou tak spoluzodpovědní za výchovné působení na děti a mládež. Průběžné vzdělávání dobrovolníků je jednou z priorit Pionýra. Proto i když se jedná o práci dobrovolnou, musí mít pracovníci s dětmi a mládeží potřebnou kvalifikaci. Zásady kvalifikace jsou obsaženy jednak ve Statutu Pionýra, tak i v dalších vnitřních dokumentech organizace, např. ve Směrnici pro přípravu a vzdělávání ve sdružení Pionýr. Organizace má zřízenou soustavu krajských vzdělávacích center, kde nabízí pestrou škálu vzdělávacích akcí, kurzů, seminářů, a to na bázi celoživotního vzdělávání.¹⁵⁸ Kurzy pro splnění kvalifikace jsou dvojího charakteru, buď platné pouze v Pionýru, anebo i mimo něj. Ty druhé jsou akreditované MŠMT a jsou to např. Zdravotník zotavovací akce či Vedoucí dětského kolektivu.¹⁵⁹ Pro vedoucí oddílů či pionýrské skupiny jsou tak určeny různé vzdělávací akce či programy, na kterých si mohou zvyšovat svou kvalifikaci či prohlubovat znalosti a dovednosti, které pak využijí při vlastní oddílové činnosti. Za všechny jmenujme dvě akce. Letní táborová škola s názvem PioFazole – jedná se o čtyřdenní výukový kurz pro oddílové vedoucí, financovaný z projektu Klíčení. Obsah kurzu je zaměřen na informace jak pracovat s dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami (což je i cílová skupina samotného projektu Klíčení), na obsah nabídkových programů, jež v rámci Klíčení vznikly (např. programy Mlád'átka, Zvířátka, Putování se psem, Osmá planeta) a na jejich využití v oddílové činnosti. Program letní školy nabízí i jiná zajímavá témata, využitelná při přímé práci s dětmi.¹⁶⁰ Další akcí, na které si mohou dobrovolníci vyměňovat své zkušenosti a zdokonalovat se tak ve své práci s dětmi a mladými, je celostátní víkendové setkání nazvané Kamínka. Ta je určena vedoucím a instruktorům z celé ČR a má formu workshopů v podobě tematicky zaměřených dílen,

---

¹⁵⁶ Srov. HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmových činností*, s. 7.

¹⁵⁷ Srov. *Zásady*. [on-line].

¹⁵⁸ Srov. *Výroční zpráva 2011*. [on-line].

¹⁵⁹ Srov. *Vzdělávání v Pionýru*. [on-line].

¹⁶⁰ Srov. *Pojed' na PioFazoli 2012*. [on-line].

seminářů a aktivit.¹⁶¹ Snahou Pionýra je umožnit svým dobrovolníkům se dále vzdělávat a seznamovat se s novými trendy v možnosti trávení volného času, které pak využívají při přímé práci s mládeží. Tyto aktivity však neomezují pouze na své členy, ale podílejí se i na tvorbě vzdělávacích programů, které jsou určeny široké odborné veřejnosti. Příkladem může být zapojení do projektu Klíče pro život, a to do klíčové aktivity s názvem Uznávání neformálního vzdělávání, kde se zástupci sdružení podíleli na vzdělávacích programech určených pracovníkům NNO.¹⁶² Pionýr se svými aktivitami podílí na výchově nejen dnešní mladé generace, ale přispívá i k dalšímu vzdělávání pracovníků zabývajících se touto cílovou skupinou.

V mezinárodních souvislostech můžeme participaci Pionýra hledat skrze jeho východiska. Ve stanovách se hlásí k mezinárodním dokumentům, jako je Úmluva či Listina základních práv a svobod, a klade si za cíl být prospěšný celé společnosti, vlasti, Evropské unii i dalším zemím světa.¹⁶³ Členové Pionýra vyvíjejí aktivní spolupráci s mezinárodními organizacemi, např. IFM-SEI, které se zabývají neformální výchovou dětí a mládeže, bojují za dětská práva a snaží se prosazovat participaci mladých lidí na životě společnosti; spolupracují v různých formách (mezinárodní výměny, tábory, konference, semináře apod.).¹⁶⁴ Na evropské úrovni se členové Pionýra aktivně zapojují např. v YFJ, v dobrovolnické službě (např. v rámci programu Mládeže v akci) po Evropě aj. V rámci ČR se členové Pionýra aktivně zapojili či zapojují např. do projektů Klíče pro život, Kecejme do toho, 72 hodin – Ruku na to¹⁶⁵ aj. Svými aktivitami podporují činnosti, které přispívají k zapojení jednotlivců do dění společnosti, a to jak na domácí půdě, tak s přesahem i za hranice.

V Programu Pionýra se dočteme, že pojem Pionýr může být ekvivalentem pro touhu po hledání, objevování nových cest či směrů.¹⁶⁶ Pionýr svou činností chce docílit naplnění tohoto pojmu a dostat tak jeho významu v podobě své práce

---

¹⁶¹ Srov. *O akci*. [on-line].

¹⁶² Srov. *Výroční zpráva 2011*. [on-line].

¹⁶³ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 1.

¹⁶⁴ Srov. *Spolupráce se zahraničními partnery*. [on-line].

¹⁶⁵ Srov. *Partnerské organizace*. [on-line].

¹⁶⁶ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 12.

s dětmi a mládeží. Plně v souladu se svým posláním a Ideály se snaží nabídnout svým členům, ale i široké veřejnosti rozsáhlé spektrum volnočasových činností.

3.3 Porovnání Junáka a Pionýra z pohledu možnosti a uplatnění participace

Doposud jsme ve vybraných oblastech nahlédli do činností Junáka a Pionýra s cílem najít zde možnosti a uplatnění participace. Předmětem našeho zájmu byla především interní participace v základních organizačních jednotkách obou sdružení a jejich participace na společenském dění. Cílem této kapitoly je pokusit se nalézt společné znaky a také odchylky v obou oblastech našeho zkoumání. Při této komparaci budeme však vycházet i z historického vývoje obou NNO, neboť zásadně ovlivnil fungování obou organizací, a tedy i možnost vývoje participace a výchovy k participaci jejich členů. Dříve než začneme organizace porovnávat, je třeba připomenout fakt, že náš pohled do jejich činností nebyl zaměřen komplexně, ale zahrnoval pouze vybrané oblasti.

Základní hodnoty zakotvené u Junáka ve skautském slibu a zákoně a u Pionýra v jeho Ideálech vycházejí u obou organizací z obecných, společností uznávaných hodnot. Z pohledu vymezeného poslání a samotných výchovných metod a postupů bychom však již mohli vysledovat určité rozdíly. Zatímco poslání Junáka je zacíleno na jedince samotného a skautská výchovná metoda nabádá zejména k osobnímu rozvoji jedince, k jeho sebevýchově a upevnění charakteru,¹⁶⁷ Pionýr se zaměřuje ve svém poslání na činnosti, které vedou k rozvoji jedince a na jeho oprávněné zájmy.¹⁶⁸ Lze se tedy domnívat, že v Junáku je zapojení samotných členů do všech činností nejen předpokladem, ale přímo požadavkem. Osobní zapojení jedince je nezbytné pro učení se sebevýchově, ochotě a schopnosti převzít odpovědnost za svůj život, musí jim však být dána možnost o životě rozhodovat.¹⁶⁹ U Pionýra tento přímý požadavek chybí a tak bude především záležet na vedoucím, jaký zvolí ve svém oddíle přístup a cestu k vytyčenému cíli rozvoje jedince. I u něj je však v poslání zakotven předpoklad, že podpora participace členů je žádoucí (např. naplňování zásad Úmluvy), a proto ze stran výchovných činitelů nezbytná.

Pokud bychom zůstali u výchovných metod, pak ve stanovách Junáka nalezneme jejich pevné zakotvení v podobě již zmíněné skautské výchovné metody, která obsahuje

---

¹⁶⁷ Srov. *Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. [on-line], s. 2.

¹⁶⁸ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 1.

¹⁶⁹ Srov. ŽÁRSKÁ, M. a kol. *Jak pracovat se stezkou*. [on-line], s. 3.

požadavky participace (např. podpora mladých lidí dospělými a vzájemná spolupráce¹⁷⁰). V Programu Pionýra je jako hlavní výchovný prostředek uvedena hra, další bližší upřesnění výchovných metod zde rozvedeno není. Nicméně je zde zdůrazněno úsilí o plné zapojení členů do činnosti kolektivu.¹⁷¹ Je tedy patrné, že i zde je požadavek participace začleněn.

Junák i Pionýr mají poměrně složitou organizační strukturu, základní jednotky (družina, oddíl), ve kterých probíhá přímá práce s dětmi a mládeží, se však příliš neliší. Průběh činnosti během roku je také dosti podobný. Celoroční oddílové či družinové schůzky členů, obohacené o víkendové či vícedenní výpravy, jednorázové akce či soutěže vrcholí zpravidla letním táborem. Z těchto zjištění je patrné, že organizace pracují s dětmi a mládeží obdobně a stejně jako ve skautských družinách, tak i v pionýrských oddílech je prostor pro uplatňování participace. Vedoucí zde mohou vytvářet participativní prostředí, zapojovat členy svých oddílů do dění uvnitř organizace i s přesahem mimo ni – děti a mládež se podílí na plánování a rozhodování o činnosti oddílu; sebevzdělávají se (např. pomocí výchovných nástrojů jako jsou skautské stezky, odborky či samotná hra); participují na přípravě a průběhu soutěží či akcí (např. charitativní akce) aj. Totéž bychom mohli uvést v souvislosti s možnostmi a prostorem pro participaci napříč organizační strukturou. Obě organizace v rámci své hierarchické struktury využívají demokratických principů, a tedy i prvků participace, např. při rozhodování uvnitř střediska nebo při volbě delegátů na sněm či volbě oddílových vedoucích.

Participace na životě společnosti je také patrná u obou organizací. Členové Junáka i Pionýra se svými aktivitami hojně podílejí na veřejném dění. Za všechny jmenujme: organizace a nabídka volnočasových činností, akcí či soutěží pro členy i veřejnost; zapojení veřejnosti do charitativních projektů; publikační činnost; výchovné působení na děti a mládež (nejen členů) a jejich vzdělávání; soustavné a systematické vzdělávání dospělých dobrovolníků apod.

---

¹⁷⁰ Srov. *Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. [on-line], s. 2.

¹⁷¹ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 12-13.

Junák i Pionýr pořádají či se zapojují do aktivit, které jsou určené pro širokou veřejnost (např. akce Bambriáda¹⁷², projekt Kecejme do toho), některé i s přesahem za hranice (např. akce 72 hodin – Ruku na to¹⁷³). Spolupracují s organizacemi, které se zaměřují nejen na práci s dětmi a mládeží na celorepublikové, evropské i mezinárodní úrovni, ale např. i s NNO zaměřenými na pomoc potřebným (Nadace dětem 3. tisíciletí, Člověk v tísni aj.). Pestrou činností se tak aktivně podílejí na životě ve společnosti. Z těchto skutečností by se mohlo zdát, že se organizace v participaci na společenském dění v této oblasti příliš neliší. Avšak jsou zde určité rozdíly, které opět vyplývají ze samotného poslání obou organizací. Junák, i když se společnosti neuzavírá, má aktivity a činnosti více zacílené na své členy, neboť je primárně zaměřený na všestranný rozvoj osobnosti v souladu se skautskými principy. Oproti tomu Pionýr má ve svém Programu uvedeno, že své akce nabízí i neorganizovaným dětem a mládeži, svou činností chce být prospěšný celé společnosti a snaží se o navazování všestranně prospěšných vztahů s jinými sdruženími a institucemi.¹⁷⁴ Z toho lze soudit, že Pionýr svou činnost orientuje na společnost o něco více než Junák. Nenabízí své služby a aktivity jen svým členům, část své činnosti přímo zaměřuje na neorganizovanou mladou populaci (volnočasové kluby). Příkladem tohoto rozdílného přístupu jsou třeba i letní tábory. Junák je nabízí pouze svým členům, kteří navštěvují oddíly pravidelně v průběhu roku. V podstatě jde o vyvrcholení jejich celoroční společné činnosti.¹⁷⁵ Na letní tábor pořádaný Pionýrem však zpravidla jezdí i děti, které nejsou jeho členy.

Další zmiňovaná oblast ve vztahu k participaci na životě společnosti je neoddiskutovatelný podíl obou organizací na výchově a vzdělávání. A to jak samotných dětí a mládeže, tak i zbytku populace. Obě organizace touto činností přispívají k naplnění potřeb současné společnosti, která volá po výchově mladé generace (nejen) k participaci, ale i k demokratickým principům a ideálům.

---

¹⁷² Bambriáda je jednou ročně ČRDM pořádaná akce, jejíž hlavním cílem je aktivní prezentace občanských sdružení dětí a mládeže a středisek volného času, nábor nováčků a nabídka programu široké veřejnosti. V jednotlivých krajích ČR probíhá připravený program a prezentace volnočasových aktivit těchto organizací. Srov. *Co je Bambriáda?* [on-line].

¹⁷³ Projekt s názvem 72 hodin – ruku na to je součástí akce s názvem 72 hodin bez kompromisů, která probíhá jednou ročně v mnoha zemích Evropy. Je zaměřena na zapojení mladých lidí do dobrovolnické činnosti. Mohli bychom říci, že participace zde probíhá ve své nejčistší podobě. Mladí zde mají jedinečnou možnost učit se participovat na průběhu, změnách a rozhodnutích, což je zároveň jeden z hlavních cílů tohoto projektu. Srov. *Die Idee*. [online].

¹⁷⁴ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 13.

¹⁷⁵ Srov. *Letní tábor v únoru? Přemýšlet dopředu se vyplatí!* [on-line].

Junák i Pionýr přispívají svou kvalifikovanou činností k výchově dětí a mládeže v jejich volném čase. Jsou aktivními činiteli v jejich neformální výchově. Participují na formování osobnosti jedince od jeho útlého věku. Obzvláště Junák svými propracovanými výchovnými nástroji a podrobnou metodikou dbá u svých členů od počátku vstupu do organizace na jejich osobnostní růst, postupné sebevzdělávání, zlepšování dovedností a rozšiřování znalostí. Veškerá metodika, publikace, podpůrné materiály aj. jsou volně dostupné na jejich webových stránkách. Obě organizace se pak zaměřují i na vzdělávání dospělých dobrovolníků, zejména těch, kteří přímo pracují s dětmi a mládeží. Tady je rozdíl. Junák se zaměřuje na vzdělávání svých členů, Pionýr nabízí mnohé kurzy i široké veřejnosti, pracující s dětmi a mládeží.

Poslední oblastí, která byla předmětem našeho zkoumání a souvisí s participací mimo organizaci, je participace na životě společnosti v mezinárodním kontextu. Zde je třeba připomenout fakt, že Junák je součástí mezinárodního skautského hnutí, a tudíž jeho vazba na zahraničí je mnohem širšího záběru. Nicméně Pionýr, který uvádí ve svém Programu směřování organizace k prospěchu celé společnosti, vlasti, Evropské unie a ostatních zemí,¹⁷⁶ spolupracuje také s mezinárodními organizacemi. Obě organizace tak vytváří prostor pro participaci i mimo území ČR, a to v podobě mezinárodních setkání, táborů či dobrovolné činnosti mnoha členů obou sdružení.

Odlišnost obou organizací lze sledovat i na pozadí nedávné minulosti. Možnost naplňování poslání a uplatňování demokratických principů a participačních návyků obou organizací byla v souvislosti s historickými událostmi, které silně zasáhly do činnosti obou organizací, několikrát značně omezena či pokřivena. Útrapy v době totalitních režimů (nacistickém a komunistickém) ovlivnily běh a činnost obou organizací. Přes roztržštěnou nejednotnost skautských spolků¹⁷⁷ v době První republiky staví Junák na myšlenkách skautingu zakotvených ve skautském poslání, slibu a zákonu a na demokratických principech. Opakovanými zákazy činnosti byl silně ochromen a jeho rozvoj oproti světovému skautskému hnutí byl v mnohém přibrzděn. To se týká i možností a rozvoje participace. Ty byly značně ztíženy, ne-li nemožné. Perzekuce, nucené skrývání členů v jiných organizacích, nemožnost svobodně se hlásit ke skautskému hnutí a jeho poslání značně oslabily možnost rozvoje. Nicméně skautská

---

¹⁷⁶ Srov. *Statut a Program Pionýra*. [on-line], s. 13.

¹⁷⁷ Srov. ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*, s. 74-77.

myšlenka u nás nezanikla a konec roku 1989 znovu otevřel cestu budování skautského hnutí. Zdá se, že temné období Junáka spíše zocelilo. Polistopadová činnost navázala na pevné základy, zakotvené v myšlenkách jeho zakladatelů.

Vývoj pionýrské organizace byl také zásadně ovlivněn historickými a politickými událostmi. Centralizovaná a komunistickým aparátem ovládaná pionýrská organizace v padesátých letech se odchýlila od svého původního poslání být dětskou organizací a naplňovat zájmy a potřeby dětí. Příliš krátká doba na změny byla éra samostatného československého Pionýra (léta 1968 – 1970), kdy byl přijat demokratický program¹⁷⁸ vycházející z ideálů demokratického socialismu. Centrální řízení, požadavek kolektivní zájmové činnosti a i zpolitizovaná činnost v padesátých letech a později znovu v době normalizace způsobily omezení přirozeného rozvoje organizace a poskytl nedostatečný prostor pro rozvoj demokratické kultury a participačních návyků. Sametová revoluce sice znamenala začátek svobodné éry Pionýra, avšak jen velmi těžko a pomalu se mu dařilo, alespoň zpočátku, navazovat na ideály z let 1968 – 1970.

Z výše uvedeného historického exkurzu je zřejmé, že obě organizace během své existence musely bojovat o své místo ve společnosti a tato doba je silně poznamenala, zejména Pionýra, i v jejich činnosti po roce 1989. Zatímco Junák navázal na svou činnost před svým zákazem, Pionýr se musel nejprve vypořádat s vlastní minulostí. Cesta k dnešní nezávislé a demokratické podobě, jak ji známe dnes, byla trnitá. Avšak současný stav napovídá, že dnes jsou obě organizace plnohodnotnými představiteli činitelů neformální výchovy dětí a mládeže.

Shrme-li si uvedené poznatky, vidíme, že v přímé práci s dětmi a mládeží a možnostech uplatnit principy participace nejsou mezi oběma organizacemi příliš velké rozdíly. Totéž lze říci i o poslání a výchovných cílech, které udávají organizacím směr. V poslání Junáka i Pionýra je zakotvena výchova a rozvoj osobnosti jedince. Odlišné pojetí naplňování vymezeného poslání bylo uvedeno. Junák klade ve výchovném působení velký důraz na rozvoj jedince, na postupný a přirozený přechod z výchovy do sebevýchovy¹⁷⁹, na podporu jeho individuality a nalezení vlastního místa ve světě. Svou činnost a aktivity směřuje Junák zejména na členy skautského hnutí. Jeho cílem je vychovat silné osobnosti, žijící nadále v souladu se skautským slibem a zákonem.

---

¹⁷⁸ Srov. *Fakta o vývoji pionýrského hnutí v České republice 1949 – 1990*. [on-line], s. 3.

¹⁷⁹ Srov. ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*, s. 9.

Pionýr se zaměřuje spíše na obhajobu a uspokojování zájmů i potřeb svých členů a vytváří nabídku různorodých zájmových aktivit více otevřenou i neorganizovaným dětem a mládeži. I jeho cílem je však být nápomocen při výchově a vzdělávání jedince. Z pohledu získávání kompetencí jedince k participativnímu způsobu života, v souvislosti se získanými poznatky v oblasti výchovného působení obou organizací, nejsou ani v této oblasti příliš velké rozdíly. Obě organizace svými stanovenými cíli ve výchovném působení (rozvoj osobnosti, samosprávných zásad, demokratických návyků apod.) přispívají k osvojování klíčových kompetencí, které směřují k získání dovedností a schopností potřebných pro participaci na životě svém i společnosti.

Snahou Junáka i Pionýra je vytvářet takové klima a podmínky v základních výchovných jednotkách, které budou prostorem pro respektování a uplatňování demokratických hodnot a lidských práv. V obou organizacích vedoucí podněcují své svěřence k aktivnímu zapojování se do aktivit, učí je zodpovědnosti za svěřený úkol. Umožňují jim podílet se na činnosti a spolurozhodovat v prostředí uvnitř organizace (např. v rámci družiny, oddílu či střediska), ale i s přesahem mimo ni. Působením mimo vlastní organizaci se děti a mládež učí navazovat vztahy s okolím, ať už se jedná o lokální komunitu či přes-hraniční spolupráci (např. dobrovolná činnost v jiné zemi). Postoj k realizaci principu participace v obou organizacích směřuje k zainteresovanosti mladých lidí na občanském životě, jejich zájmu a potřebě aktivně se účastnit na dění kolem nich. Dochází tak k aktivnímu zapojení do života společnosti.

ZÁVĚR

Participace je téma živé a aktuální. Ovlivňuje život jedince i společnosti, ve které žije, tedy i oblast volného času dětí a mládeže. Je v hledáčku velkého zájmu politiků, pedagogických odborníků i široké veřejnosti. Evropské instituce, potažmo i český stát, vymezují ve svých dokumentech, koncepcích či programech požadavky na zapojení mladých lidí do života ve společnosti. Upozorňují na potřebu výchovy k participaci všemi činiteli v životě dítěte a mladého člověka, které formují jeho osobnost. Vyžadují její začlenění do výchovně-vzdělávacího procesu jedince. Na výchově mladých jedinců se výrazně podílí organizace, ve kterých probíhá přímá práce s dětmi a mládeží. NNO dětí a mládeže jsou tak významnými hráči na poli výchovného vlivu a na možnosti formování jedince. Participace je v různých podobách a formách účinným nástrojem v tomto celoživotním procesu výchovy.

Předmětem zkoumání diplomové práce byl fenomén participace v NNO dětí a mládeže. Práce byla koncipována tak, abychom se z obecných poznatků o východiscích participace a charakteristice neziskového sektoru přenesli do konkrétních organizací, kde jsme v jejich interních dokumentech hledali možnosti a užití různých forem participace. Poznatky z první hlavní kapitoly, které se zabývaly vysvětlením pojmu participace, vývojem lidských a dětských práv, východisky a základním dělením participace, tak byly podkladem pro další dvě hlavní kapitoly práce. Po charakteristice NNO a nastínění možností uplatnění participace ve vybraných oblastech jsme přistoupili ke zkoumání konkrétních NNO dětí a mládeže. Nešlo o praktický náhled do činností Junáka a Pionýra, ale o podrobný rozbor jejich stanov, vnitřních dokumentů, metodik a dalších souvisejících materiálů. Tyto poznatky pak byly využity při zjišťování možností a způsobů interní participace v základních jednotkách obou organizací a v jejich participaci na životě společnosti. Součástí tohoto záměru bylo i přiblížení poslání, popis činností a výchovného působení obou organizací a také objasnění historického vývoje a popsání jejich organizační struktury. Zjištěné poznatky byly využity i při vzájemném srovnání obou organizací.

Přínos diplomové práce lze spatřovat v přiblížení možností využití participace v NNO dětí a mládeže, jejichž posláním je výchova a rozvoj osobnosti jedince. Dále pak v nahlédnutí do organizační struktury obou organizací prostřednictvím vybraných dokumentů, jež stanovují jejich vize a cíle. Obě organizace mají ve svých stanovách

zakotvenu podporu participace, a to prostřednictvím výchovy a vzdělávání jedince v jejich volném čase; dále přispění k rozvoji klíčových kompetencí, které by směřovaly k rozvoji osobnosti jedince. Poslání těchto organizací koresponduje s požadavky a stanovenými cíli v řadě evropských dokumentů či programů. Zároveň kopíruje i požadavky zakotvené v národních koncepcích výchovy v oblasti výchovy a vzdělávání jedince. Na interní participaci členů, výchovné působení a na participaci v životě společnosti bylo nahlédnuto tedy jak z pohledu požadavků legislativně závazných dokumentů, tak z pohledu samotných vnitřních dokumentů obou organizací. Snahou bylo především zjistit, jak se tyto požadavky dají realizovat v základních organizačních jednotkách Junáka i Pionýra. Především v této rovině lze diplomovou práci požadovat za přínosnou pro oblast pedagogiky volného času.

Záměrem tohoto teoretického exkurzu bylo přispět k hlubšímu zamyšlení se nad možnostmi využití participace jako funkčního nástroje při výchově a i sebevýchově jedince. Zároveň šlo o podnět k dalším úvahám nad jednotlivými aspekty možnosti využití participace v práci s dětmi a mládeží v neziskovém sektoru. Junák i Pionýr jsou organizace s bohatými zkušenostmi s prací s dětmi a mládeží. Obě organizace, v souladu se svým posláním, přispívají k aktivnímu formování jedince v jeho výchovně-vzdělávacím procesu, a to s přesahem za hranice své organizační struktury. Skautské metody byly a jsou vzorem a zdrojem inspirace mnoha volnočasových organizací, čerpá z nich i Pionýr. I proto je činnost těchto organizací dnes velmi podobná. Stejně tak letité zkušenosti Pionýra jsou např. v podobě vzdělávacích kurzů (nejen pro členy) předávány široké veřejnosti pracující s dětmi a mládeží. V souladu s demokratickými principy deklarovanými oběma organizacemi je vytvořen prostor a možnosti pro výchovu k participaci, pro rozvoj participační kultury, učení se participačním návykům a získávání kompetencí pro participativní způsob života. Za dlouhou existenci obou organizací prošlo jejich družinami a oddíly několik generací. A tisíce z nich dnes s dětmi a mládeží dále pracují. I to nasvědčuje tomu, že činnost těchto organizací vede ke smysluplnému trávení volného času a napomáhá vychovávat zodpovědné, aktivní a na společenském dění podílející se jedince. Předložené informace ukazují na obrovský přínos obou organizací v oblasti výchovy a vzdělávání.

Výsledky zkoumané problematiky potvrdily důležitost a potřebu skutečné a každodenní participace v životě jedince, jak hlásají dokumenty zmiňované i v této

práci. Přímá práce v NNO dětí a mládeže by měla probíhat s ohledem na potřeby členů vyjádřit se a účastnit se rozhodovacího procesu. Pracovníci s dětmi a mládeží by měli postupovat v souladu s jejich zájmy, schopnosti a dovednostmi, podněcovat je k aktivitě a vytvářet jim podmínky pro týmovou spolupráci. Tyto impulzy by měly vycházet nikoli z povinnosti, ale z přesvědčení, že je to pro jejich svěřence dobré. Samozřejmě musí být zohledněny veškeré zvláštnosti věku a samotné individuality jedince. Citlivý, otevřený, naslouchající pracovník s dětmi a mládeží je nesporným přínosem jak pro svůj oddíl, tak pro společnost.

SEZNAM LITERATURY

Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež. Komise Evropských společností. Praha: MŠMT, 2002. ISBN 80-86033-74-0.

BŮŽEK, A. Žákovská samospráva jako významný prostředek mravní a občanské výchovy. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě.* Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, s. 9-15.

ČMOLÍK, O. a kol. *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu.* Praha: Mladá fronta, 1979. ISBN neuvedeno.

DAVIES, N. *Evropa.* Praha: PROSTOR, 2005. ISBN 80-7260-138-5.

FRITZ, J. *Vom Verständnis des Spiels zum Spielen mit Gruppen.* Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1986. ISBN 3-7867-1218-2.

HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmových činností.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.

KOŽUCHOVÁ, A. a kol. *Parlamenty dětí a mládeže. Metodická příručka.* Praha: Duha – sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi a IZV MŠMT Hořovice, 2002. ISBN neuvedeno.

HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti. Evropské struktury a jejich aktivity.* Praha: Duha – sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi – ve spolupráci s IZV Hořovice, 2003. ISBN neuvedeno.

HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti. Prání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice a Duha – sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi, 2002. ISBN neuvedeno.

HOFBAUER, B. Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v České republice. In *Výchova a volný čas. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, s. 32-44.

HRICA, P. a kol. *Příručka pre skautských vodcov.* Bratislava: Slovenský skauting, 2004. ISBN 80-89136-08-7.

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*. E-Pedagogium, s. 18-37. Olomouc: Pedagogická fakulta UP, 11, I/2011, od s. 18-37, s. 19. ISSN 1213-7758. 2011.

KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN neuvedeno.

KLÍČ Z. Participace a rozdíly mezi přímou a nepřímou demokracií. In *Participace a princip partnerství ve veřejných politikách*. Praha: IREAS institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2008, s. 11-21.

KOVAŘÍK, J. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, 2001. ISBN 80-7040-531-7.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KREJČOVÁ, V. Práva a participace dětí v programu „Začít spolu“. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, s. 48-53.

LOPATKA, A. Význam úmluvy o právech dítěte. In KOVAŘÍK, J. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, 2001, s. 18-24.

Světové dějiny II. – Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost. Praha: FORTUNA, 1993. ISBN 80-7168-091-5.

ŠANTORA, R. a kol. *Skautské století*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2012. ISBN 978-80-86825-72-4.

ŠEDIVÝ, M., MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*. Praha: Grada publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2707-3.

ŠKARABELOVÁ, S. a kol. *Když se řekne nezisková organizace*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, Nadace Open Society Fund, Praha, 2002. ISBN 80-210-3031-3.

ŠTOGR, J. *Partnerství a participace*. Veřejný prostor. Praha: Nadace Open Society Found Praha, 2001. ISBN neuvedeno.

ŠTURMA, J. Osm úrovní participace dětí jako jejich základního práva. In *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, s. 75-76.

VOTAVOVÁ, J. a kol. *Mami, tati, znáš má práva?* Praha: ČRDM, 2008. ISBN neuvedeno.

ZAPLETAL, M. *Rádce skautské družiny.* Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2002. ISBN 80-86109-88-7.

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH PUBLIKACÍ A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Aktivity pionýra. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/aktivity>>.

BŮŽEK, A. *Století dítěte a práva dítěte*. [online]. [cit. 2012-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://dcicz.org/userfiles/file/sdpd.pdf>>.

Cíle a zásady činnosti sdružení. [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné na WWW: <http://dcicz.org/section.php?sectname=dokumenty&subsect=stanovy_dci&view=cile_a_zasady>.

Co je EYP. [online]. [cit. 2012-12-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.eyp.cz/co-je-eyp/>>.

Co je Pionýr. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/co-je-pionyr>>.

Co je to Evropské fórum mládeže (YFJ). © ČRDM 1999 – 2012. [online]. [cit. 2012-12-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.crdm.cz/view.php?cislocclanku=2004020309>>.

Co je vlastně NIDM. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.nidm.cz/o-nidm>>.

CVRČEK, V. *Vedení oddílu*. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné na WWW: <http://prachen.skauting.cz/stahni/vz/vedeni_oddilu.pdf>.

ČNA Mládež. © 2007–2012 Česká národní agentura Mládež. [online]. [cit. 2013-01-03]. Dostupné na www: <<http://www.mladezvakci.cz/informace-o-programu/cna-mladez/>>.

Další informace. [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné na WWW: <http://www.dci.cz/section.php?sectname=uvod&subsect=dci_cz&view=dalsi_informace>.

Deklarace práv dítěte. [online]. [cit. 2012-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/deklarace-prav-ditete.pdf>>.

Den lidských práv: I váš hlas se počítá. [online]. [cit. 2012-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1801>>.

Die Idee. [online]. [cit. 2012-12-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.72h.at/>>.

Fakta o vývoji pionýrského hnutí v České republice 1949 – 1990. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <http://pionyr.cz/tisk/mozaika_brezen_2008.pdf>.

HART, A. R. *Children's participation. From Tokenism to citizenship*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné na WWW: <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf>.

Hlavní principy skautského programu. © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz/skauting/skautsky-program/hlavni-principy-programu>>.

Hodnocení kvality – připomínkování jednotlivých kritérií. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné na WWW: <<http://kvalita.skauting.cz/komentare/komentare-druzina.html>>.

Charitativní akce. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/projekty/charitativni-akce/>>.

Charta českého skautingu. © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz/sites/default/files/charta-ceskeho-skautingu.pdf>>.

Ideály pionýra. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/ideals/>>.

Informovanost a participace mládeže. [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné na WWW: <<http://userfiles.nidm.cz/file/prezentace-participace%5brezim-kompatibility%5d.pdf>>.

Je činnost Pionýra určena jen členům?. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/dotazy>>.

KAPLÁNEK, M. *Participace dětí a mládeže*. [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek>>.

KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času – skriptum*. © 2008-10 TF JU. [online]. [cit. 2012-12-09]. Dostupné na www: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek>>.

Kdo jsme. [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné na WWW: <http://www.diccz.org/section.php?sectname=uvod&subsect=dci_cz&view=dalsi_informace>.

Kecejme do toho – strukturovaný dialog mládeže. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na WWW: <http://www.kecejmedotoho.cz/files/up/kdt-sdm_final_scr.pdf>.

KLÁPŠTĚ, P., HOŘAVOVÁ, K., BEČKA, M. *Svět okolo nás*. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/materialy-ke-stazeni/metodicke-publikace/>>.

Klíče pro život. [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot>>.

Kolik má dnes členů Pionýr? [online]. [cit. 2013-01-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/dotazy>>.

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013. © MŠMT 2006-2012. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013?highlightWords=koncepce+st%C3%A1tn%C3%AD+politiky+pro+oblast+d%C4%9Bt%C3%AD>>.

Letní tábor v únoru? Přemýšlet dopředu se vyplatí! © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz/novinky/aktualne/letni-tabor-v-unoru-premyslet-dopredu-se-vyplati>>.

Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

Notre histoire. [online]. [cit. 2012-12-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.pejfrance.org/a-propos/notre-histoire/>>.

O akci. © 2013 Pionýr. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://kaminka.pionyr.cz/o-akci>>.

O České radě dětí a mládeže. © ČRDM 1999 – 2012. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.crdm.cz/view.php?cislocianku=2008101502>>.

O Eurodesku. © 2011 Eurodesk [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na www: <<http://www.eurodesk.cz/o-eurodesku>>.

O NPDM. Copyright © 2005 – 2012 program Participace. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.participace.cz/npdm/onpdm.php>>.

O Pionýru. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/o-nas>>.

Opravdu dobrý oddíl. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/opravdu-dobry-oddil>>.

Opravdu dobrý tábor. [on-line]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://jihomoravsky.pionyr.cz/~soub/odt-rady_pro_verejnost.pdf>.

O projektu Nový program. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/o-projektu-novy-program/>>.

Organizační řád a systemizace Junáka. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/spisovna/#results>>.

Partnerské organizace. © 2013 ČRDM. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.72hodin.cz/partnerske-organizace#j>>.

Pojed' na PioFazoli 2012. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://fazole.pionyr.cz/index.php?loc=piofazole>>.

Pomoc. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/ideals/pionyrska-krev>>.

Praha byla potřinácté ledová. [on-line]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://ledovapraha.cz/>>.

Program participace. Copyright © 2005 – 2012 program Participace. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.participace.cz/npdm/struktura.php>>.

Programy státní podpory práce s dětmi a mládeží pro NNO na léta 2011 až 2015. © MŠMT 2006-2012. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na www: <<http://www.msmt.cz/file/11467/>>.

Projděte se 100letou historií skautingu. © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>>.

Průvodce programem Mládež v akci 2012. © 2007–2012 Česká národní agentura Mládež. [online]. [cit. 2012-12-25]. Dostupné na www: <http://www.mladezvakci.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty/ke_stazeni/Pruvodce_programem_MVA_2012_web.pdf>.

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. [online]. [cit. 2013-01-09]. Dostupné na www: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [on-line]. [cit. 2013-01-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/435c1d38607b0c72>>.

Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě. © 2011 ČRDM. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné na www: <http://www.adam.cz/zahranici/doc/revidovana_charta_participace.pdf>.

Řád pro vzdělávání činovníků a činovnic. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/vzdelavani/uzitecne-dokumenty/>>.

Save the Children. [on-line]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.savethechildren.org.uk/>>.

Skauting je příležitost pro nové zážitky v každém věku. © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz/>>.

Spolupráce se zahraničními partnery. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz/index.php?page=psz>>.

Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR. © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <http://www.skaut.cz/sites/default/files/stanovy_junaka.pdf>.

Statut a Program Pionýra. © 2012 www.pionyr.cz. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/statut>>.

Ústava České republiky. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>>.

VIDLÁKOVÁ, J. *Jak podporovat participaci žáků.* [online]. [cit. 2012-10-24]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1676/JAK-PODPOROVAT-PARTICIPACI-ZAKU.html>>.

VIDLÁKOVÁ, J. *Podoby žákovské participace.* [online]. [cit. 2012-10-24]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1675/PODOBY-ZAKOVSKE-PARTICIPACE.html>>.

Vůdcovská zkouška. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/vzdelavani/kvalifikace/vudcovska-zkouska/>>.

Výchova k občanství ve školách v Evropě. [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné na WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=28935&view=3711>>.

Vzdělávání v Pionýru. © Jihočeská krajská organizace Pionýra, 2002 – 2007. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.jihocesky-pionyr.cz/vzdelavani-podrobnosti.php>>.

Zahraníční odbor. © Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/mezinarodni-skauting/predstaveni-zahranicniho-odboru/>>.

Zajímavá fakta a čísla. © 2011 – Junák – svaz skautů a skautek ČR. [on-line]. [cit. 2013-01-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla>>.

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. [on-line]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1505/z83_1990.pdf>.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. © 2007 Ministerstvo kultury. [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné na www: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=325>>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). © MŠMT 2006 – 2012. [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné na www: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>.

Zásady. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz/index.php?page=rdz>>.

Závěrečná zpráva z kurzů pro odbornou veřejnost v průřezovém tématu Participace a informovanost, cesta k aktivnímu občanství. [online]. [cit. 2012-12-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/participace/cile-a-vystupy/zaverecna-zprava>>.

Život oddílu. [on-line]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://participace.pionyr.cz/index.htm>>.

ŽÁRSKÁ, M. a kol. *Jak pracovat se stezkou.* Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2008. ISBN 1210-9827. [on-line]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné na WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/skauti-a-skautky/stezka-pro-skautsky-vek/>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I.   Skautský slib, zákon a heslo

Příloha II.   Ideály Pionýra

Příloha I. Skautský slib, zákon a heslo

Skautský slib

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním.

Skaut může ukončit slib dodatkem:

K tomu mi dopomáhej Bůh.

Skautský zákon

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselý a veselí myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlenkách, slovech i skutcích.

Skautské heslo

Buď připraven!

Příloha II. Ideály Pionýra

Ideály Pionýra

Pionýr své hodnoty formuluje vstřícně, kladně a pojmenovává je Ideály. Členové se snaží k nim co nejvíce přiblížit.

Pravda – „Pionýr chrání pravdu a plní dané slovo.“

- konej a hraj čestně;
- chraň pravdu a dané slovo;
- buď upřímný a poctivý.

Poznání – „Pionýr je pracovitý, učí se.“

- poznej sám sebe;
- objevuj krásu a dobro;
- osvoj si vědění, znalosti a dovednosti.

Přátelství – „Pionýr je přítelem všech dětí.“

- pomáhej bezbranným a slabším a chraň je;
- chraň přátelství, dopřej sluchu druhým;
- buď ohleduplný a kamarádský.

Pomoc – „Pionýr je statečný a kamarádský, pomáhá ostatním.“

- pomáhej nezištně a z přesvědčení;
- chraň bezbranné a slabší a pomáhej jim;
- zastaň se utlačovaných;
- rozvíjej solidaritu se strádajícími a trpícími dětmi všech kontinentů.

Překonání – „Pionýr je čestný a spravedlivý.“

- překonej sám sebe, své špatné vlastnosti a návyky;
- nauč se ovládat sám sebe;
- buď tělesně zdatný;
- buď statečný ve slovech i činech, překonávej překážky.

Příroda – „Pionýr chrání přírodu a život na Zemi.“

- objevuj krásu a tajemství přírody;
- chraň přírodu a život na Zemi;
- uč se žít v souladu s přírodou.

Paměť – „Pionýr má rád svou zem.“

- pamatuj osud a odkazů svého národa;
- chraň památky minulosti;
- poznávej dějiny lidstva.

ABSTRAKT

VELÍKOVÁ, K. *Participace v nestátních neziskových organizacích dětí a mládeže*. České Budějovice 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce O. Jíra.

Klíčová slova: člen, demokracie, děti, Junák, mládež, nestátní nezisková organizace, oddíl, participace, práva dítěte, Pionýr, skauting, společnost, výchova, východisko, vzdělání

Práce se zabývá participací v nestátních neziskových organizacích dětí a mládeže. Konkrétně je zaměřena na možnosti a uplatňování participace ve dvou největších občanských sdruženích v České republice – v Junáku a Pionýru. V první části práce je vysvětlen pojem participace, objasněna její východiska, ze kterých čerpá a o která se opírá. Je zde uvedeno základní dělení participace a zmíněna potřeba výchovy jedince ke každodenní participaci. Součástí zkoumané problematiky je neziskový sektor, a proto se druhá část práce zabývá charakteristikou nestátních neziskových organizací a nastiňuje možnosti využití participace v této oblasti. O možnostech a realizaci participace v Junáku a Pionýru pojednává třetí část práce. Na základě analýzy vybraných dokumentů obou organizací je zkoumání zaměřeno na fenomén participace v základních jednotkách těchto organizací a jejich participace na životě společnosti. Zjištěné poznatky jsou vyhodnoceny a vzájemně porovnány.

ABSTRACT

VELÍKOVÁ, K. *Participation in non-state non-profit organizations for children and youngsters*. České Budějovice 2013. Diploma thesis. South Bohemian University in České Budějovice. Theological faculty. Department of Education. Supervisor O.Jíra.

Key words: member, democracy, children, Junák, youth, non-state non-profit organization, troop, participation, children rights, Pionýr, scouting, society, education, basis, education

The work deals with participation within non-state non-profit organizations for children and youngsters. It is focused on possibilities and usage of participation in two biggest civic associations in the Czech Republic – Junák and Pionýr. In the first part of the thesis, the term participation is defined and the resources which it is based on and which it uses are explained. The basic division of participation is mentioned as well as the necessity of education of individuals towards everyday participation. Another part of the researched issues is non-profit sector and that is why the second part of the paper concerns the characteristic of non-state non-profit organizations and it outlines possible employment of participation in this area. The third part deals with possibilities and realization of participation in Junák and Pionýr. Based on the analysis of selected documents of both the organizations, the research itself concentrates on the phenomenon of participation in basic units of these organizations and their participation in the life of society. The findings are evaluated and mutually compared.